

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

System klasifikace popisů společnosti v období ústupu od postmodernismu

A system for classifying descriptions of society in the era of fall of
postmodernism

David Krčil

Vedoucí práce: doc. Mgr. Michael Hauser, Ph.D.

Studijní program: Učitelství základů společenských věd pro 2. stupeň základní školy
a střední školy

Studijní obor: N ZSV-AJ 20

Odevzdáním této diplomové práce na téma Systém klasifikace popisů společnosti v období ústupu od postmodernismu potvrzují, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Humpolci, 17. 4. 2023

Chtěl bych využít této příležitosti, abych poděkoval panu doc. Mgr. Michaelu Hauserovi, Ph.D. za nasměrování práce, její odborné vedení a doporučení v průběhu vypracovávání diplomové práce. Dále bych rád poděkoval Marii Krškové za pomoc s gramatickou korekcí práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá komparací a klasifikací deskriptivních teorií, které usilují o popsání stavu západní společnosti a kultury ve 21. století. V tomto kontextu je nejčastěji skloňovaným slovem „postmodernismus“, což je dnes dle mnoha myslitelů již pojem, který ztrácí svou schopnost společnost popsat, nebo ji dle jiných dokonce ani nikdy plně neměl. Tato práce se zabývá právě těmi teoriemi, které mají být buď nástupci postmodernismu, nebo jeho náhradou. Výzkumnou otázkou práce bylo stanovení, zda je možné najít mezi zvolenými teoriemi styčné plochy, na základě kterých je lze rozřadit do hyperonymních skupin (metapopisů) pro zmapování myšlení o historické etapě Západu ve 21. století. Klasifikace tohoto rázu je potenciálně užitečná pro vytvoření mapy dnešního uvažování o společnosti a vytyčené kategorie jsou pak dále ze své podstaty otevřené pro rychlé propojení nově vznikajících teorií, či těch v této práci nezahrnutých, k jim podobným popisům společnosti díky čemuž lze porovnat jejich poznatky. Pro položení základů tohoto účelu byly vybrány teorie metamodernismu Timothea Vermeulena a Robina van den Akkera, post-postmodernismu Jeffreyho Nealona, digimodernismu Alana Kirbyho, tekuté modernity Zygmunta Baumana a hypermodernity Gillese Lipovetského a Simona Gottschalka. Byla provedena jejich sumarizace, poznamenány jimi vyznamené rysy a provedena vzájemná konfrontace. V rámci klasifikace byly vytvořeny tabulky rysů ke komparaci a na základě nich objeveno vícero způsobů, jak směry rozřadit a nalezeno i několik potřebných úkolů pro budoucí analýzy dnešní doby, aby se zlepšilo chápání rysů západní společnosti ve 21. století.

KLÍČOVÁ SLOVA

konec postmodernismu, metamodernismus, digimodernismus, post-postmodernismus, tekutá modernita, hypermodernita

ABSTRACT

The thesis deals with the comparison and classification of descriptive theories that seek to describe the state of Western society and culture in the 21st century. In this context, the most frequently invoked term is "postmodernism", which according to many thinkers has already lost its ability to describe society or, according to others, has never even truly described it. This paper is concerned with those theories that are supposed to be either the successors to postmodernism or its surrogate. The research question of the thesis is whether it is possible to find points of contact between the chosen theories, on the basis of which they could be sorted into hyperonymic groups (meta-descriptions) as to map the contemporary thinking about the historical stage of the West in the 21st century. A classification of this kind is potentially fruitful for creating a map of contemporary modes of thinking about society, and the categories delineated should prove to be inherently open for quickly linking emerging theories, or those not included in this thesis, to similar descriptions of society so that their findings can be compared. To lay the foundations for this purpose, the theories of Timothee Vermeulen and Robin van den Akker's metamodernism, Jeffrey Nealon's post-postmodernism, Alan Kirby's digimodernism, Zygmunt Bauman's fluid modernity, and Gilles Lipovetsky and Simon Gottschalk's hypermodernity were selected. A summary of them was made, noting the significant features observed by them and confronting them with each other. In the thesis, tables of traits were created for the purpose of comparison, and based on these tables, several ways to classify the directions were discovered, as well as couple of necessary tasks for future analyses of our times were pointed out in order to improve the understanding of the traits of Western society in the 21st century.

KEYWORDS

the end of postmodernism, metamodernism, digimodernism, post-postmodernism, liquid modernity, hypermodernity

Obsah

Úvod	7
1 Přehled teorií po konci postmodernismu	10
1.1 Post-postmodernismus aneb kultura kapitalismu včasného doručení – Jeaffrey Nealon.....	10
1.1.1 Plochá rovina dnešní společnosti.....	11
1.1.2 Intenzifikace kapitalismu.....	13
1.1.3 Intenzifikace kultury	14
1.1.4 Intenzifikace politické sféry	18
1.2 Digimodernismus – Alan Kirby.....	21
1.2.1 Nová textualita.....	23
1.2.2 Digimoderní kultura	31
1.2.3 Digimoderní společnost.....	34
1.3 Hypermodernita – Gilles Lipovetsky a Simon Gottschalk	38
1.3.1 Hyper-.....	39
1.3.2 Sekularizovaná modernita	41
1.3.3 Nová přítomnost	43
1.3.4 Paradoxní situace hypermoderní doby	46
1.4 Tekutá modernita - Zygmunt Bauman.....	49
1.4.1 Tekutá společnost	50
1.4.2 Kapitalismus v tekuté době.....	54
1.4.3 Tekutý život.....	57
1.4.4 Vzdělávání v tekutém světě.....	59
1.5 Metamodernismus.....	62
1.5.1 Historicita	65
1.5.2 Afekce.....	67

1.5.3	Hloubka	68
2	Klasifikace teorií po konci postmodernismu	71
2.1	Společný popis doby	71
2.2	Klasifikace na základě různých prvků vzájemné shody	73
2.3	Rozdílná chápání.....	74
2.4	Klasifikace na základě rozdílů	76
2.5	Návrh řešení některých rozporů.....	83
2.6	Závěry plynoucí z klasifikace směrů	86
	Závěr.....	91
	Seznam použitý informačních zdrojů	93
	Seznam příloh	99
	Příloha č.1 Tabulka shod	99
	Příloha č.2 Tabulka neshod	101
	Příloha č.3 Tabulka definičních rysů	105

Úvod

Jedním z nejdůležitějších filosofických a obecně společenských úkolů je najít vhodný popis pro soudobou periodu historického vývoje. Jedná se také o jeden z nejobtížnějších cílů, protože myslitel zákonitě stojí před úlohou vyjádřit ducha doby, nad kterou nemůže mít nadhled, protože žije přímo v ní. S neustálým zrychlováním vývoje v posledním století je tento úkol potenciálně i čím dál složitější. V kontextu této oblasti bádání v posledních dekádách společností rezonuje pojem postmodernismus, který se ve své čisté formě vynořil ve třetí třetině dvacátého století. Od jeho ustanovení však uplynulo již mnoho dekád a objevilo se vícero myslitelů, kteří přicházejí s tezí, že toto označení již nevypovídá o podstatě doby. Mezi nimi jsou i tací jako kdysi prominentní myslitel postmoderny Zygmunt Bauman nebo významný francouzský sociolog Gilles Lipovetsky, kteří z označení postmodernismus začali postupně ustupovat ve prospěch jiných pojmenování.¹

Autor diplomové práce si na svá bedra vzal minimálně mírně ambiciózní úkol porovnat pět různých teorií snažících se komplexně popsat dnešní společnost. Konkrétním cílem je porovnat tyto směry a pokusit se najít jejich shodné a rozdílné rysy, aby se povedlo vypracovat nějaký klíč pro jejich rozřazení do společných skupin. Toto rozřazení by v ideálním případě mělo být možno aplikovat pro zařazení směrů dalších. Srovnání vybraných popisů společnosti zároveň může přinést hodnotné poznatky o tom, jaká práce je potřeba vykonat pro lepší pochopení historického období 21. století.

Pro výběr vhodných popisů doby byly určeny dvě hlavní podmínky. V první řadě musí být vybrané teorie deskriptivního charakteru, a nikoliv preskriptivními směry či manifesty, které by se snažily určit, jaká by kultura či společnost *měla být* místo zkoumání, jaká *je*. Určitá hnutí, která se zasazují o jistou změnu k „lepšímu“ mohou sice také poskytnout zajímavé poznatky, ale už jejich samotná potřeba dovolávat se změny znamená, že status quo je jiný, než by považovaly za správné. Je to jako by se hodnotila doba života Sókrata na základě jeho učení. Sókratova pronikavá mysl sice ovlivnila budoucí směřování celé filosofie, ale on sám ve své době padl svému myšlení za oběť a byl odsouzen k smrti. Této diplomové práci nepřísluší určovat, který manifest dosáhne v budoucnu stejné změny, jakou odstartoval

¹ RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas, eds. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. xi, xxiv, 153.

Sókrates, a proto se soustředí na analyzující myslitele, a ne na proroky. Druhým kritériem selekce byla určitá úroveň prominence daných koncepcí, aby jejich zahrnutí mělo nějaký smysl a nedošlo k vypracování popisu doby na základě samých marginálních pohledů. Z tohoto důvodu byl při výběru inspirací sborník *Supplanting the postmodern*², který právě některé takové směry sdružuje. Při aplikaci kritéria prominentnosti, a zároveň nutnému odfiltrování preskriptivních směrů, se ze sborníku vybraly čtyři teorie, konkrétně post-postmodernismus Jeffreyho Nealona, hypermodernismu významného francouzského sociologa Gillese Lipovetského (doplněno Simonem Gottschalkem) a dvou popisů založených na úspěšných článcích, které vedly k rozvoji směrů v samostatných knihách, tedy metamodernismu Robina van den Akkera a Timothea Vermeulena, a digimodernismu Alana Kirbyho. Tyto čtyři teorie doplňuje ještě koncepce známého sociologa Zygmunta Baumana, jehož knihy o tekuté modernitě jsou jako jediné ze zmíněných směrů plně přeloženy do českého jazyka a je u něj tedy největší šance, že s ním bude seznámen český čtenář. V kontextu jazyka je příhodné doznat i třetí kritérium, kterým byla jazyková dostupnost, tedy teorie musela být k dostání v anglickém nebo českém jazyce, tedy v jedné ze dvou řečí, které autor práce ovládá plynule.

Výhodná je i vzniklá směs autorů z různých společenských odvětví. Jedná se o zástupce kulturní teorie, kulturní kritiky, sociologie a filosofie. Takovéto rozpětí je ideální, protože tematika je díky tomu probrána z vícero úhlů a doplněna o poznatky z mnoha sfér společenských a humanitních věd. Koneckonců již Tomáš Garrigue Masaryk říkal, že obrovským údělem filosofie je syntetizovat poznatky z různých úžeji zaměřených věd, protože má dát lidem ucelený pohled na svět.³ Při ještě větším zrychlení produkce poznatků od dob Masarykova života je tento úděl ještě důležitější.

Co se týče struktury práce, je první část věnována snaze shrnout a rozebrat základní myšlenky směrů, aby došlo k vyznačení podstatných rysů uplatnitelných pro komparaci, kterou se zabývá druhá část práce. Tato komparace spočívá v první řadě v konfrontaci všech teorií s množinou důležitých rysů z nich vycházejících. To je provedeno formou vytvoření tabulek rysů, které umožňují teorie porovnat na základě shody či neshody jimi pozorovaných

² RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas, eds. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015.

³ MASARYK, T. G. *Základové konkrétné logiky*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001, s. 156-162.

jevů s vytyčeným rysem. Tyto tabulky poslouží k objevení a znázornění podobností a rozdílů a na základě výsledků tohoto porovnání směřů se v téže části provádí i pokus o klasifikaci teorií. Cílem klasifikace rozpoznat sdílené poznatky teorií, objevit jejich ústřední rozpory a na základě nich je zařadit do skupin. Díky tomu je možno zároveň odhalit potenciální bílá místa na mapě společnosti, která by vyžadovala do budoucna důslednější analýzu pro rozřešení rozpoznaných rozporů či doplnění sdíleného popisu společnosti.

Ke každému směru je zvolena pramenná literatura přímo od autorů a poznatky jsou doplňovány dodatečnou četbou či internetovými zdroji pro ilustraci či rozvinutí podnětných myšlenek. Rozšiřující poznatky se nacházejí převážně v poznámkách pod čarou, aby nenarušovaly plynulost hlavních statí.

1 Přehled teorií po konci postmodernismu

1.1 Post-postmodernismus aneb kultura kapitalismu včasného doručení – Jeaffrey Nealon

První ze směrů pochází z knihy „Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism“⁴ vydané roku 2012 výzkumným profesorem filosofie, anglické literatury a kulturní teorie Jeffrey T. Nealonem, který působí na Pennsylvania State University⁵. Jeden z důvodů pro výběr tohoto směru je na první pohled zřejmý už z názvu „Post-postmodernismus“. Jedná se totiž o název, který se pro něco nastupující po postmodernismu instinktivně nabízí, jak koneckonců deklaruje sám Nealon odvolávaje se mimo jiné i na to, že tento název již má svou stránku na Wikipedii⁶. Dalším důvodem je, že se objevuje i v antologii sdružující významné proponenty pojmenování nové kulturní a společenské situace „Supplanting Postmodernism“ Davida Rudruma a Nicholase Stavrise⁷. Mnohem důležitější je však důvod, proč se Nealon vůbec vypravil na cestu pojmenování nové kulturní situace své doby. Autor v podstatě navazuje přímo na koncepci Fredrica Jamesona, jak byla popsána především v knize „Postmodernismus neboli kulturní logika pozdního kapitalismu“⁸, jejíž jméno i zrcadlí názvem své knihy „Post-postmodernismus

⁴ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012.

⁵ The Pennsylvania State University. Jeffrey T. Nealon. *The Pennsylvania State University College of the Liberal Art: Department of English* [online]. Copyright © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://english.la.psu.edu/directory/jxn8/>.

⁶ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. x.

Ironické je, že jméno profesora Nealona ani více než 10 let od vydání knihy ve článku ohledně post-postmodernismu nefiguruje. Post-postmodernism. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 19. 5. 2006, last modified on 5. 2. 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Post-postmodernism>.

Paradoxně tam však figurují digimodernismus a metamodernismus, o kterých bude řeč níže.

⁷ RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas, eds. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. 75-97.

⁸ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. x-xi.

neboli kulturní logika kapitalismu včasného doručení“⁹. Poznatky Jamesona však již dle Nealona nejsou aktuální, což je zcela logické, protože tato postmoderní kniha byla publikována v roce 1984, tedy ještě před pádem Východního bloku, v roce vydání prvního počítače Mac, před zavedením dnešního World Wide Webu, a dávno před érou mobilních telefonů a smartphonů. Od té doby se toho zkrátka hodně událo a dle autora je potřeba vyvinout nový slovník pro popsání stávající situace.¹⁰

Stejně jako Jameson, tak i Nealon vidí svůj směr hlavně jako popis historického období, a to zejména vývoje kapitalismu. Ten se z fáze pozdního kapitalismu proměnil na kapitalismus včasného doručení (nebo také nepřetržitý [„all-the-time“]).¹¹ Nedochozí zde k radikálnímu zániku postmodernismu a nástupu zcela nové logiky, ale ve skutečnosti jde o její intenzifikaci a mutaci, stejně tak jako je postmodernismus intenzifikace modernismu.¹² Intenzifikace je zároveň Nealonovým klíčovým slovem pro pochopení změny, která se projevuje od začátku 20. století.¹³

1.1.1 Plochá rovina dnešní společnosti

Pro zorientování se v tomto popisu společnosti je potřeba představit si naši společnost jako by všechny její prvky (především ekonomika a kultura) existovaly na jedné společné rovině („plane“), která je totalizací všeho. K tomuto procesu totalizace dochází od dob

⁹ „*Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*“. Překlad pro „just-in-time capitalism“ je zde přebrán z knihy doc. Michaela Hausera, neboť je výstižný k podstatě toho, co jím chtěl Jeffrey Nealon vyjádřit. HAUSER, Michael. *Doba přechodu: Tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua*. Praha: Filosofia, 2021, s. 176.

¹⁰ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 14-15.

¹¹ Tamtéž, s. x. srov. JAMESON, Fredric. *Postmodernismus, neboli, Kulturní logika pozdního kapitalismu*. Přeložil Olga SIXTOVÁ, přeložil Josef ŠEBEK. Praha: Rybka Publishers, 2016, s. 24-29.

¹² RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas, eds. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. 112.

¹³ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. ix.

postmodernismu a je tím míněno především Jamesonovo tvrzení: „Postmodernismus přichází tehdy, když je proces modernizace dovršen, a příroda se naprosto vytrácí.“¹⁴

Nealon to domýšlí tak, že se nyní všechny prvky roviny navzájem více a více ovlivňují, tedy ekonomika vstupuje do kultury a kultura zase do ekonomiky, přičemž dochází k mutacím obou dvou oblastí. Nazývá to překódováním („overcoding“) a vnímá to vesměs dialekticky.¹⁵ Navrhují toto překódování pojímat jako horizontální pohyb v rámci Nealonovy post-postmoderní roviny, tedy prvky ve stejné rovině se vzájemně ovlivňují. Příklad těchto vzájemných horizontálních pohybů se dá hledat i na univerzitách. Vysoké školy dnes uvažují v ekonomických pojmech (řeší se výhodnost určitých fakult, je tlak na publikování jako de facto produkci akademické komodity) a soustředí se na dovednosti potřebné pro přítomný stav trhu¹⁶, ale dochází k ovlivňování i samotného kapitalismu, protože ekonomický sektor svými obchodními značkami čím dál více připomíná logiku prestižních diplomů z určitých univerzit (Harvard, Yale, ...). Tedy logika rozeznání jména univerzity proměňuje tržní logiku rozeznání značek.¹⁷

Zároveň dochází i k oné intenzifikaci rysů různých prvků roviny, což se dá brát jako vertikální pohyb, neboť zde dochází ke změně intenzity, nikoliv druhu. Nejvýraznějším příkladem procesu intenzifikace je sám pozdní kapitalismus, který čím dál intenzivněji proniká do sféry svého vlivu a proměňuje se z pozdního na kapitalismus včasného doručení, což souvisí i s tím, že neo-marxistické naděje obsažené ve slově „pozdní“ se stávají v této intenzivnější podobě kapitalismu krutým vtípem, slovy Nealona: „pozdě na co?“¹⁸

Před nastíněním toho, v čem přesně došlo k intenzifikaci, je potřeba pochopit, že tímto pojmem nemyslí pouze umocnění či zesílení (i když to také), ale hlavně prohloubení. Jedná

¹⁴ JAMESON, Fredric. *Postmodernismus, neboli, Kulturní logika pozdního kapitalismu*. Přeložil Olga SIXTOVÁ, přeložil Josef ŠEBEK. Praha: Rybka Publishers, 2016, s. 7.

¹⁵ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 22.

¹⁶ Tamtéž, s. 190-191.

¹⁷ Tamtéž, s. 66-84.

¹⁸ Tamtéž, s. 15. Post-postmodernismus by se v tomto ohledu tedy dal číst i z pohledu přechodu z vyhasínání komunistických periferních vzorců v epicentrické fázi interregna do současné eliptické fáze, jak je to popsáno v HAUSER, Michael. *Doba přechodu: Tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua*. Praha: Filosofía, 2021, s. 72-74, 81-125.

se o zapuštění kořenů mnohem hlouběji, než kdy předtím byly, a vytěžení více z těch oblastí života, ve kterých se již kapitalismus (a kultura) nachází.¹⁹ V tomto duchu postmodernismus vlastně nezmysel, pouze byl prohlouben a v průběhu vývoje se stal něčím rozeznatelně jiným, ale ne cizím tomu, čím byl předtím.²⁰ Jevy, které postmodernismus s překvapením odhaluje, přestávají překvapovat a stávají se samozřejmým stavem věcí.²¹ Koneckonců samotné pronikání kultury a ekonomiky je zde Nealonovi příkladem, když tvrdí, že pro postmoderního badatele se jedná o výsledek analýzy a zkoumaný problém, zatímco post-postmoderním se výzkumník stává, když je toto pronikání jeho analýze východiskem.²²

1.1.2 Intenzifikace kapitalismu

Základní premisou pro proměnu dnešní podoby kapitalismu je, že mu došla místa, kam expandovat, a tak musí najít možnosti, jak intenzifikovat ty způsoby generování peněz, které už ovládá. Již neodhaluje nové cesty vydělání peněz, ale soustředí se na nové způsoby, jak generovat větší finanční hodnotu cestami, které již zná.²³ Primární otázkou je tedy, jak získat více z toho, co už má.²⁴

To se nejvíce projevuje na prohloubení finančního kapitalismu, který obchází dočasný krok přetvoření financí v produkci zboží za účelem vytvoření zisku (Marxovo $P-Z-P'$), a produkuje zisk přímo z financí ($P-P'$). Tuto přeměnu dominantního typu kapitalismu ohlašoval Jameson jako budoucnost a Nealon stvrzuje její příchod.²⁵ Dnešní kapitalismus nepatří produkci zboží a služeb, ale je čím dál více tlačen vsázením na budoucí vývoj, tedy na obchodování s akciemi a především futures (post-postmoderní obchod par-excellence). Ideální model je v knize ilustrován na příkladu Las Vegas, kde je v nejčistší podobě, protože

¹⁹ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 32.

²⁰ Tamtéž, s. ix.

²¹ Tamtéž, s. 64.

²² Tamtéž, s. 62-63.

²³ Tamtéž, s. 31-32.

²⁴ Tamtéž, s. 26.

²⁵ Tamtéž, s. 26-27.

mimo běžného zaměření na služby jsou zde kasina, která vydělávají primárně tak, že vsadí peníze, z kterých se jim vrátí peněz více.²⁶

Došlo však k proměně kapitalismu i v oblastech, které se soustředí na produkci komodit. Masová produkce spojená s fordismem, která všechno standardizovala, stírala rozdíly, a všechny tedy dělala co nejjednoduššími se proměnila v nový typ produkce. Tento nový typ post-fordistické produkce, který započal již v postmodernismu a v post-postmoderní době zapouští kořeny hlouběji, se zabývá využíváním tržních nik. Tedy místo toho, aby se pro trh produkovalo co nejvíce standardizované produkty, které koupí ideálně naprosto všichni, tak je poskytováno mnohem rozsáhlejší a různorodé nabídky komodit o menším počtu kusů a skrze to se uspokojuje různé náhle vznikající poptávky a umožňuje autentičtější volba.²⁷ Pro představu se dá například říct, že místo toho, aby jednou nebo dvakrát do roka vyšla určitá módní řada triček, která zaplaví trh, tak se jich neustále vyrábí obrovská nabídka různých typů, které umožňují rozsáhlé možnosti sebevyjádření jedinců. Ve skutečnosti trh tímto skrze horizontální pohyb v rámci roviny mění celé pojetí autenticity, což má značné následky pro pojetí identity, která je náhle určována volbou nakoupených objektů.

1.1.3 Intenzifikace kultury

V nové post-postmoderní době se završuje i intenzifikace vztahu komodit a lidské autenticity. Dnes se již kulturní trh nedá vnímat tak, jako by na něm docházelo k vnucování neautentických komodit (například chlapeckých kapel) proti autentickým výkvětům spontánní kreativity (například „Do It Yourself“ subkultury punku). Naopak dochází k otevřenému zahrnování podobných autentických spontánních projevů do hromadného trhu, čímž se přeměňuje rebelie v peníze.²⁸ Dokonalým příkladem tohoto působení je klasický rock, který byl ve své době vzdorem vůči komodifikaci a masové kultuře, ale dnes ho lze zaslechnout v obchodních centrech a běžně se využívá v marketingu.²⁹

²⁶ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 25-26.

²⁷ Tamtéž, s. 55-57.

²⁸ Tamtéž, s. 50.

²⁹ Tamtéž, s. 43-65.

Nejde však o pouhé lukrativní zneužívání projevů autenticity. V posledních dvaceti až třiceti letech se konzumace komodit stala samým základem individualizace a královskou cestou k autenticitě.³⁰ Mezitímco Fordismus produkoval konzumenty, kteří spotřebovávali to, co továrna dala, tak post-fordismus (nebo post-postmodernismus) produkuje prozumenty („prosumers“)³¹, kteří skrze spotřebu tvoří sami sebe.³² Opět tu je příkladem i popularita klasického rocku, protože skrze jeho nehybnou popularitu se ukazuje, že v post-postmoderní době je skepse k hodnotě založené na novosti. Jinak řečeno, lidé si nemyslí, že má smysl poslouchat píseň jen, protože je to „nejnovější hit“ a místo toho nalézají oblibu ve starším klasickém rocku.³³ Zároveň však již mladí nepociťují ke klasickému rocku stejný vztah jako dřívější generace, pro kterou hodnotou těchto písní byla autenticita samotných textů a hudby. Dnes má hudba, stejně jako další komodity, hodnotu vzhledem k výběru uživatelem. Post-postmoderní spotřebitel tedy nehledí jen na to, co je nové (čímž byl dříve svým způsobem podmíněn masovým rádiem), ale eklekticky vybírá cokoli, čím může nejlépe produkovat svou identitu.³⁴ Do hry vstupuje i nové digitální prostředí, protože v dnešní době chatů a facebookových avatarů již mladým nepřipadá překvapivý poznatek postmoderní doby, že je identita tvárná, mnohonásobná a závislá na různých faktorech.³⁵ Tomu příhodně slouží možnost konstantně updatovat podobu identity novými rozhodnutími, co poslouchat na iTunes³⁶. V proměně vztahu komodit a identity tedy

³⁰ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 56.

³¹ Spojení slov producent a konzument.

³² Tamtéž, s. 200.

³³ Plánovaným zastaráváním se myslí to, že masová produkce počítá s brzkým koncem jednoho stylu, aby mohla konzumentovi vnutit nový. Dnešní konzument si však vybere sám. Tamtéž, s. 64.

³⁴ Tamtéž, s. 56-60.

³⁵ Tamtéž, s. 64.

³⁶ Tamtéž, s. 63. K tomuto se podnětně vyjadřuje i Robert Samuels, který podobně mluví o tom, že to uživatelům dává pocit autonomie, ale zároveň dodává, že je tu prvek automatizace, dnes bychom mluvili třeba o algoritmických doporučení.

SAMUELS, Robert. Auto-Modernity after Postmodernism: Autonomy and Automation in Culture, Technology, and Education. In: McPHERSON, Tara, eds. *Digital Youth, Innovation, and the Unexpected*. Cambridge: MIT Press, 2007, s. 233.

vlastně došlo k intenzivnějšímu proniknutí kapitalismu do samotného subjektu, ale zároveň i vlivu identity do fungování trhu.

K velkým změnám kulturní roviny dochází i v literární teorii, konkrétně na úrovni interpretace významů. Sám Nealon je literární vědec, tedy tomuto tématu věnuje velkou část publikace, ale vzhledem k tomu, jak rozsáhlé pasáže jsou voláním po novém uchopení tohoto oboru, tedy preskripcí, tak zde budou zmíněny jen myšlenky důležité pro stav společnosti v době, kdy o ní píše. Základním vývojem je ustupování post-strukturální interpretace. Dávno mizí časy, kdy šlo o podezřívavost k předkládanému významu textu, snahy interpretovat dílo mnoha různými způsoby, odhalení skrytého a vzniku nových interpretačních paradigmat. Nealon uvádí, že se již nerodí nová interpretační paradigmata, protože interpretace není primárním zaměřením literární teorie³⁷, například je dle něj v jeho době těžké si představit, že by se v budoucím vývoji dařilo publikovat nové interpretace renesančních tragédií.³⁸ Postmoderní interpretační zaměření vyprodukovalo velká kvanta pohledů a textů, v kterých je dnes těžké se zorientovat, a to se postupně stává důležitějším úkolem než produkovat nový dominantní úhel pohledu, který by dále zapleveloval prostor.³⁹ Trendem v literárním výzkumu se místo toho stává zasazování všeho do specifického kontextu a hledání způsobu, jak se s daným textem dá manipulovat a využívat ho.⁴⁰ Konkrétně se zde mluví o tom, že končí tzv. hermeneutika podezření a přichází hermeneutika

³⁷ Dokonce jde až tak daleko, že se ptá, proč by literatura měla primárně řešit „co to znamená“ (jakou zprávu chce autor předat), když u ostatních oblastí kultury je to vyloženě podivná otázka. Nikdo se neptá, co chtěl Beethoven svou skladbou říct, tedy proč by tato otázka měla být v literatuře zásadnější?

NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 145 .

³⁸ Tamtéž, s. 133.

³⁹ Tamtéž, s. 132-134.

⁴⁰ Tamtéž, s. 148.

situace.⁴¹ Nealon to považuje za intenzifikaci interpretace, protože se opět již nehledají nová teritoria, ale je snaha prohloubit a propojit ta, která již jsou obsazená.⁴²

Vykresluje se tu tedy jistý relativismus ve svém původním nenihilistickém smyslu latinského relativus (ve vztahu)⁴³. Již není na místě snažit se vzít si část a pochopit skrze ni *celek*, tedy skládat svět z jistých fragmentů, jak to dělal postmodernismus⁴⁴, ale post-postmoderní je začít u *celku* (např. globalizace) a vnímat, jak je jakákoliv jeho část (např. postmoderní literatura) jeho funkčním prvkem (což započal samotný postmodernismus, ale zde je to intenzifikováno a stalo se to dominantním).⁴⁵ Ve světě již nejde tolik o zprostředkované reprezentace znaků, ale o různé propojené druhy toků (kapitálu, zboží, peněz, obrazů, ...).⁴⁶ Dle Nealona se jedná vlastně o intenzivnější (a relativnější) verzi kognitivního mapování, o které se snažil Jameson.⁴⁷ Město se rozrostlo do nepřehledného rozsahu a nyní začíná probíhat jeho zhušťování a zjišťování, k čemu vlastně různé instituce slouží (co je to za funkční prvek celku).

Celkem je například i *diskurz*, který je dnes tak rozsáhlý, že i jednoduchý přesun informace v ohromné změti jazykové produkce z jednoho místa na druhé (jako by se na metaforické konceptuální mapě přesunula nemocnice tam, kde je více potřeba) je podstatný kulturní akt. Hlavním úkolem našeho dnešního vztahu k jazyku je tedy přejít od nekonečného množství

⁴¹ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. xii.

Distinkci přebírá od Christophera Nealona a její podstata je konec dlouhé tradice hermeneutiky podezření, která přistupovala k bezprostřednímu smyslu s nedůvěrou a vznik hermeneutiky situací, kdy se čtou i starší texty pro to, co mohou přispět nové situaci. Starší text náhle pěstuje revoluční prvky jiným způsobem než za podmínek svého vzniku.

NEALON, Christopher. Reading on the Left. *Representations*. 2009, 108(1), s. 25-26.

⁴² NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 126-170.

⁴³ Etymonline. relativism. *Etymonline.com* [online]. Copyright © 2001-2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/relativism>.

⁴⁴ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 149-150.

⁴⁵ Tamtéž, s. 150.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž, s. xii.

možností významu (které přinesl dnes již končící lingvistický obrat) k zabývání se novou sadou každodenních starostí, které se týkají způsobu, jak se člověk vypořádává s přehlcení jazykem.⁴⁸ Dalo by se říct, že imperativem dnešní doby je: „Nepřidávat nové, filtrovat to staré.“ Prototypním post-postmoderním autorem je dle Nealona konceptuální spisovatel Kenneth Goldsmith, který vydává knihy, ve kterých například doslova přepisuje všechno, co řekne sportovní komentátor v rámci jednoho zápasu nebo kompiluje špatně zaslechnuté textů písniček. Goldsmith přitom deklaruje, že svět je plný textů více či méně zajímavých a on nechce přidávat žádný další, tedy tvoří knihy skrze práci s již existujícími texty.⁴⁹ To nás opět navrácí ke kritériu využití oproti objevování nových významů nebo přidávání nových textů.⁵⁰ Jinými slovy intenzifikuje se náš vztah k diskurzu místo toho, aby docházelo k jeho rozpínání (extenzi). Mluvíme tu v podstatě o podobném procesu jako v pasáži o ekonomice.

Touto pasáží se popsané intenzifikace kapitalismu a kultury uzavírají do sebe, protože komodifikace autenticity funguje dosti podobným způsobem jako například zmíněná literární interpretace. Již nejde tolik o to řešit, jak masivně produkované komodity ovlivňují autenticitu člověka (tedy různé interpretace jejich významu), ale dominantním paradigmatem se stává otázka, pro jakou funkci si prozument vybírá jednu z mnoha komodit trhu nik, ale zároveň i masivnějších forem trhu⁵¹. Všechno se odvíjí od kritéria využití a vztahu k celku (například lidské identitě).

1.1.4 Intenzifikace politické sféry

Ke změnám dochází i na politicko-společenské úrovni, protože zde se intenzifikuje vztah státu a globálního kapitalismu, který je spojuje již v době postmodernismu, ale nyní se vliv globalizace intenzifikoval, tedy prorostl tak, že hlavním úkolem národního státu se stalo

⁴⁸ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 167.

⁴⁹ Tamtéž, 2012, s. 166.

⁵⁰ Tamtéž, s. 145.

⁵¹ Koneckonců dle Nealona i hlavní poselství hollywoodských filmů mnohdy bývá odmítnutí systému a neustálá modifikace vlastní autentické a flexibilní subjektivity. I skrze naše volby na hromadném trhu, a hlavně jejich intenzivní prožívání nakonec produkujeme vlastní identitu skrze naše volby.

Tamtéž, s. 38.

ulehčit cestu globálnímu kapitálu.⁵² Nealon zde vychází z práce Michaela Hardta a Antonia Negriho, kteří tvrdí, že po konci studené války dochází k přetvoření národního státu známého z imperiálních dob v Impérium⁵³. Tyto národní státy byly nepřátelské vůči odlišnostem a snažily se držet čistotu vlastní identity, tedy i vyčlenit ty druhé. V nově vzniklém globálním, otevřeném, deterritorializovaném, decentrovaném Impériu bez hranic se diverzita naopak intenzifikuje. V tomto globálním Impériu je hlavním úkolem bývalých národních států umožnit plynulý přesun zboží a kapitálu. Opět tu vidíme horizontální pohyby ovlivnění společnosti kapitalismem a vertikální intenzifikace prorůstání kapitalismu do společnosti.⁵⁴

S úpadkem národních států zároveň ale přichází i intenzifikace kontroly společnosti z disciplinárního systému panoptikonu, jak o něm mluví Foucault, v dokonalejší stav, kdy již nejde pouze o dohled skrze státní instituce, ale člověk neví kdy, jestli a ani čím je pozorován, ale všechno kolem něj naznačuje, že se tak děje, nebo dokonce stane zpětně (například, že i když ho nikdo nemůže sledovat teď, tak policie z místa později získá jeho DNA nebo třeba novináři v budoucnu najdou jeho historii v internetovém prohlížeči). V globalizovaném světě je kontrola oproštěná od konkrétního kontrolora, obyvatel globálního Impéria pouze ví, že je obklopen potenciálními zdroji kontroly, jako jsou například webový prohlížeč, vlastní DNA, kreditní karta, kartička na MHD nebo využití mobilních dat. Z disciplinární společnosti jsme ve společnosti (intenzifikované) kontroly.⁵⁵

Ve shrnutí se tedy dá mluvit o post-postmodernismu jako o směru, který se snaží popsat novou skutečnost intenzifikace a mutace navzájem se ovlivňujících prvků v jedné společné rovině. Dochází zde k pohybům horizontálním, které znamenají vzájemné ovlivňování, a jejichž příkladem par excellence je samotný Nealonův pokus na konci knihy zdůvodnit,

⁵² NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 41.

⁵³ „Empire“. Velké písmeno je autory Michaelem Hardtem a Antoniem Negri zamýšleno kvůli odlišení.

⁵⁴ Zároveň zde však Nealon poukazuje na to, že národní státy si dále mnohdy udržují aspoň částečně svou identitu a přesun lidí je v některých situacích bráněn v souvislosti s vlnami xenofobie.

Tamtéž, 2012.

⁵⁵ Tamtéž, s. 39.

proč se má na univerzitě investovat do literárních oborů. Odmítá tradiční argumenty jako myšlenky velikánů minulosti a učení studentů se správně vyjadřovat, místo kterých dává důraz na velký rozsah de facto investičního portfolia (složeného i z velikánů a správného vyjadřování) a především katedru výzkumu, protože ta produkuje v globální ekonomice hodnotné inovace⁵⁶. Nezáleží tu na detailech, ale na samotném „prodávání“ fakulty, a to čistě skrze ekonomické pojmy, což autor považuje za potřebné pro udržení financování katedry.⁵⁷ Jedná se tedy o flagrantní ovlivnění kulturního ekonomickým. Na tomto apelu je také velice důležitá nutnost jeho pronesení, protože Nealon se pokouší skrze inovace zdůvodnit financování fakulty, tedy neutrální stav je přehlížení významu inovací, což podtrhává zahledění vysokého vzdělávání do přítomného užítku. Dále tu dochází k vertikálním pohybům intenzifikace jakožto změnám primárně v míře, a ne druhu, prvků obsažených již v postmodernismu, které se stávají jiné jen díky své mutaci pod nápoem intenzity.

Ještě důležitější však je to, že se nám tu zjevily pojmy, kterými post-postmodernismus provádí svůj popis situace a které tedy mohou být srovnány s pohledy ostatních směrů. Jsou jimi samotná jednotná rovina společnosti, pak intenzifikace jako ústřední pojem, který se projevuje v intenzivnější kontrole, novém pojetí autenticity tvořené prozumentem, odmítání novosti jako hodnoty, intenzivně prohloubený finanční kapitál a relativismus se svým vztahem k celku, kritériem využití a zorientování se v dnešním rozsáhlém množství textu. Díky této intenzifikaci se z tropické bouře jménem postmodernismus stal hurikán Post-postmodernismus.⁵⁸

⁵⁶ Tato skutečnost hodnotnosti katedry výzkumu velmi dobře odpovídá apelu na celoživotní se přizpůsobování změnám vlivem nezastavitelného pokroku, který zásadněji probírají níže shrnuté teorie tekuté modernity a hypermodernity.

⁵⁷ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012.

⁵⁸ Toto je parafráze převzatá přímo od Nealona. Tamtéž, s. ix-x.

1.2 Digimodernismus – Alan Kirby

Další směr pochází z mysli oxfordského kulturního kritika a výzkumníka zabývajících se literaturou a kulturou, Alana Kirbyho. Ten v roce 2006 publikuje nejprve článek „The Death of Postmodernism And Beyond“, kde analyzuje ústup postmodernismu, což znázorňuje například stářím probíraných knih v rámci semináře postmoderní literatury.⁵⁹ Svůj tehdejší komentář ke kultuře píše jako intelektuální provokaci a vyvolaný zájem lidí o téma ho přiměl zabývat se tématem důsledněji. Tak vzniká v roce 2009 kniha „Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture“⁶⁰, ve které dochází k závěru, že v článku pojmenovaný popis kultury (jím tehdy nazvaný „pseudomodernismus“) je pouze jeden z aspektů dnešní doby, již nově popisuje slovem „Digimodernismus“.⁶¹ Samotný název je slovní hříčka, ve které se mísí dva důležité prvky této doby, tedy vliv *digitálních* technologií, a také participace čtenářů či diváků na produkci textu primárně prostřednictvím prstů (anglicky „*digits*“).⁶²

Stejně jako Nealon, i Kirby vychází primárně z Fredrica Jamesona a po jeho vzoru se soustředí na objevení kulturní dominanty⁶³, která odpovídá dnešní době, a tedy která by nahradila postmodernismus⁶⁴. Z této pozice kritizuje umělecké směry typu *stuckisté*, kteří dle něj vnímali postmodernismus triviálně jako lehce vyměnitelnou uměleckou módu.⁶⁵ Pro

⁵⁹ Jedno jediné dílo pocházelo z doby pozdější než rok narození studentů semináře. KIRBY, Alan. The Death of Postmodernism and Beyond. *Philosophy Now* [online]. 2006, č. 58, [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://philosophynow.org/issues/58/The_Death_of_Postmodernism_And_Beyond

⁶⁰ Kniha se nedočkala českého vydání, ale název by se dal přeložit jako: „Digimodernismus: jak nové technologie rozkládají postmodernu a přetvářejí naši kulturu“. KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009.

⁶¹ Tamtéž, s. 3.

⁶² Tamtéž, s. 51.

⁶³ JAMESON, Fredric. *Postmodernismus, neboli, Kulturní logika pozdního kapitalismu*. Přeložil Olga SIXTOVÁ, přeložil Josef ŠEBEK. Praha: Rybka Publishers, 2016, s. 27.

⁶⁴ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 1-2.

⁶⁵ Vyčítá jim například to, že evidentně nikdy nečetli Jamesona ani Lyotarda. Tamtéž, s. 27.

změnu kulturní dominanty, kterou byl postmodernismus, je potřeba nesmírně velké události a Kirby věří, že touto událostí je nástup digitálních technologií.⁶⁶

Gros sociokulturní změny se tedy dá hledat v nástupu informačních technologií, konkrétně v jejich vlivu na textualitu. Jak sám Kirby deklaruje, je v první řadě kulturní kritik, a tedy jeho zájmem jsou kulturní produkty⁶⁷, konkrétně pak vše, na co se dá nahlížet optikou zkoumání textu. Ten Kirby definuje jako: „systematické útvary zaznamenaných významů, které reprezentují počiny v čase a prostoru a produkují koherentně srozumitelné vzorce signifikace.“⁶⁸ Zjednodušeně lze říci, že textem je cokoli, co je jakýmkoliv způsobem zaznamenáno (bez ohledu na médium) a nese srozumitelný význam. Rozsah Kirbyho analýzy je tedy tak široký, že zahrnuje vše od knih⁶⁹, přes filmy, televizní programy a videohry, až po Web 2.0 prostředí jako jsou chatovací místnosti nebo Wikipedie. Všímá si přitom nových fenoménů, které souvisí s nástupem digitálních technologií, jako jsou možnost participace lidí na tvorbě textu, nekonečnost (endlessness), proměna autorství, vykročenost (onwardness), rozkročenost (haphazardness), pomíjivost (evanescence), infantilismus, nová vážnost a zdánlivá skutečnost.⁷⁰

⁶⁶ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009.

⁶⁷ Tamtéž, s. 3

⁶⁸ „... systematic bodies of recorded meaning, which represent acts in time and space and produce coherently intelligible patterns of signification.“ Tamtéž, s. 53.

⁶⁹ Literatura je ovšem notoricky slabou stránkou digimodernismu, protože její rysy se do knižního průmyslu propsaly prozatím převážně pouze na úrovni dostupnosti různých publikací díky online nakupování a možnosti kdykoliv knihu dotisknout dle poptávky. Kirby to přirovnává k britské renesanci roku 1550, kdy existovaly projevy renesanční kultury ve spoustě uměleckých odvětvích, ale literatura byla prozatím ovlivněna primárně pouze skrze zvýšení dostupnosti knihtiskem. Tamtéž, s. 218-219.

⁷⁰ Zvláštnost některých slov v češtině je zapříčiněna skutečností, že pojmy jsou novotvary i v původním anglickém jazyce. Vykročenost je zvolena, protože „onwardness“ popisuje text jakožto nedodělaný, jelikož má teprve vykročeno ke své postupné tvorbě. Slovo „onwardness“ tedy určuje časovou rovinu textu předkládaného v procesu své tvorby, proto je jako jeho druhá strana mince v českém jazyce zvoleno „rozkročenost“ („haphazardness“). Stejný kořen evokuje podobnost procesu, ale změna předpony z „vy-“ na „roz-“ implikuje prostorové zaměření předloženého textu ve své možnosti vydat se mnohými různými směry mezi, které je rozkročen. Tamtéž, s. 1, 52.

Konec knihy Kirby mimo textuality a kultury obecně věnuje ještě společenským změnám, které přechod z postmodernismu na digimodernismus vyvolává nebo s kterou je souběžný.⁷¹ Rozebírá zde vztah doby k minulosti a budoucnosti, neschopnost nevěřit ve velká vyprávění a smrt kompetentnosti.

Co se týče časového zasazení, tak digimodernismus dle Kirbyho vzniká někdy v průběhu druhé poloviny devadesátých let dvacátého století a kulturní dominantou se stává v novém miléniu.⁷² Určitou část svého vývoje koexistoval s postmodernismem, než byl postmodernismus pohřben v sutinách Dvojčat po útoku v září 2001.⁷³ To poukazuje na důležitý poznatek, že v době publikování knihy (2009) je digimodernismus velmi mladý, konkrétně dle Kirbyho se jedná teprve o jeho ranou fázi, a ještě ho čekají jeho fáze vrcholná a pozdní. Tedy poznatky zvolené knihy se týkají pozorování kulturní epochy stále ještě v procesu dospívání a nejde plně určit, jak moc se za 5 až 10 let promění.⁷⁴

1.2.1 Nová textualita

Jak již bylo řečeno Kirby se věnuje v prvé řadě novým aspektům textů. V rámci tohoto směřování se mu povedlo poukázat na některé významné skutečnosti. Nejspíš nejdrastičtější a potenciálně i nejdůležitější je změna role čtenáře a autora při tvoření textu, v této oblasti označuje digimodernismus vsutku revoluční dobu.

⁷¹ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 225-245.

⁷² Tamtéž, s. 3-4, 73.

⁷³ V tomto se shodne i s Jeffreyem Nealonem, který si není jist přesným koncem postmodernismu, ale ví, že nejpozdější hranice se dá vytyčit právě útokem na Světové obchodní centrum. NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Standford: Standford University Press, 2012, s. 11. Srov. KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 226. Zajímavostí je, že tuto silnou metaforu smrti v troskách Dvojčat Kirby recykluje ze svého článku, kdy ještě mluvil o pseudomodernismu. Je zde tedy vidět kontinuita myšlení. KIRBY, Alan. *The Death of Postmodernism and Beyond*. Philosophy Now [online]. 2006, č. 58, [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://philosophynow.org/issues/58/The_Death_of_Postmodernism_And_Beyond.

⁷⁴ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 73, 246. Z pohledu roku 2023 se dá říct, že rysy pozorované autorem stále ve velké míře platí.

Modernismus a postmodernismus ve své základní podstatě tvorby textu postupovaly naprosto stejně – tedy například spisovatel vytvořil knihu, předložil ji před čtenáře a ten ji přečetl a rozklíčoval.⁷⁵ Digimodernismus tuto skutečnost zásadně mění, protože na digimoderní tvorbě se fyzicky podílí i konzument (čtenář, divák, ...). Najednou bez něj dílo nemůže ani vzniknout, protože se počítá s jeho přímým vlivem na podobu textu formou přispívání obsahu, určování jeho směřování (například hlasováním) či jeho reorganizováním.⁷⁶ Pro konkrétní představu vznikají texty jako je reality show Big Brother⁷⁷, které nemohou existovat bez diváckého vstupu, jelikož celá premisa stojí na diváckém hlasování o vyloučení uchazečů, až nakonec zůstane jeden vítěz. Dále například Web 2.0 formy jako Wikipedia, která by bez účasti čtenářů na procesu tvorby byla prázdná a jako encyklopedie nemohla existovat, sofistikovanější videohry jako je například Grand Theft Auto IV, nebo rádio programy jako 6-0-6⁷⁸ (součástí vysílání jsou hovory od posluchačů).⁷⁹ V kontextu české pedagogiky by se digimoderním vzděláváním mohly nazvat počiny jako je předmět Mapa⁸⁰ nebo projektová výuka obecně⁸¹, protože dávají možnost žákům se podílet na tvorbě výuky jako celku a to systematickou formou, nikoliv pouze ad hoc otázkou,

⁷⁵ Rozdíl mezi modernismem a postmodernismem pak v tomto byl primárně ve formě onoho rozklíčování, protože zatímco moderní čtenář hledal skryté poselství autora, tak ten postmoderní interpretoval různými způsoby bez nutnosti ohledu na autorův záměr. KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 50.

O vztahu postmoderního textu k autorovi a čtenáři, tedy zrození čtenáře vykoupením smrtí autora, více BARTHES, Roland. *Smrt autora. Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, roč. 10, č. 3, s. 75-77.

⁷⁶ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 51

⁷⁷ V České republice to byl nepříliš úspěšný pořad. Lepší je si místo něj dosadit zde populární a ekvivalentní pořad „VyVolení“. Příklad je to o to přílehlavější, že samotný název poukazuje na zásadní charakteristiku, o které je tu řeč a to, kdo určuje další vývoj pořadu (Vy) a jaká forma je pro to vyčleněna (Volení).

⁷⁸ Zde bychom mohli hovořit o pořadu Doprava 007, která je postavená na hlášení od svých „agentů“.

⁷⁹ Tamtéž, s. 51.

⁸⁰ STROUHALOVÁ, Patricie a HAVEL, Prokop. „Učitel má být režisér, žáci mají rozhodovat.“ Autoři projektu Mapa otevírají nové možnosti výuky. IN: *Český rozhlas. Radiožurnál* [online]. 19. 3. 2023 [cit 2023-03-25]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/14983/PROJEKTOVA-VYUKA.html>.

⁸¹ ZORMANOVÁ, Lucie. Projektová výuka. IN: *Národní pedagogický institut. Metodický portál RVP.CZ* [online]. 21. 5. 2012 [cit 2023-03-25]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/14983/PROJEKTOVA-VYUKA.html>.

co by žák chtěl vědět.⁸² Vstup konzumenta do procesu tvorby textu zároveň vytváří nejasnosti ohledně autorství, protože původní autor, který měl zodpovědnost za celý text jakožto výhradní tvůrce jeho obsahu a organizátor vnitřní struktury (pořadí scén, kapitol, úrovní)⁸³, se mění v primárně návrháře pravidel chodu (většinou se již ani nehovoří o autorovi, ale o produkčním týmu) a v autorství se k němu přidávají samotní diváci.⁸⁴ Končí postmoderní společnost spektaklu⁸⁵, individuuum již neseď bezmocně před televizorem.⁸⁶ S tím se nevyhnutelně pojí i příchod dalších typicky digimoderních aspektů jako jsou vykročenost, rozkročenost a pomíjivost.⁸⁷

Typický příklad vhodný k demonstraci jsou reality show jako je již zmíněný Big Brother (u nás především VyVolení). Kirby uvádí, že jde o revolučnější věc, než se tomu pořadu přiznává⁸⁸, protože i před ním sice byly relace, které využívaly prvky participace diváka,

⁸² O potenciální užitečnosti projektů, které dávají žákům do ruky účast na tvoření vzdělávání má co říct i jeden z dalších teoretiků stavu dnešní kultury a společnosti Robert Samuels. Ten totiž ve svém článku popisujícím momentální stav společnosti jako Auto-modernita spekuluje nad tím, že žáci jsou ve školách tak rychle znudění, protože jsou právě zvyklí mít v dnešním sociokulturním světě kontrolu nad tím, co se děje. Metody jako projektové vyučování a Mapa jsou tedy z určitého úhlu pedagogikou odpovídající na účinky soudobé kultury. SAMUELS, Robert. Auto-Modernity after Postmodernism: Autonomy and Automation in Culture, Technology, and Education. In: McPHERSON, Tara, eds. *Digital Youth, Innovation, and the Unexpected*. Cambridge: MIT Press, 2007, s. 236.

⁸³ Tato distinkce je důležitá, neboť Kirby vidí jako tvůrčí aktivitu i určité přeorganizování nebo výběr uspořádání zobrazení obsahu. Takže například je digimoderním DVD, protože si člověk sám určí pořadí toho, co se mu zobrazuje (například epizody seriálu). KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 199.

⁸⁴ Tamtéž, s. 191.

⁸⁵ JAMESON, Fredric. *Postmodernismus, neboli, Kulturní logika pozdního kapitalismu*. Přeložil Olga SIXTOVÁ, přeložil Josef ŠEBEK. Praha: Rybka Publishers, 2016, s. 18.

⁸⁶ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 188-189.

⁸⁷ Tamtéž, s. 159-160.

⁸⁸ Tamtéž, s. 190.

např. *Whose Line Is It Anyway*⁸⁹ (jeden z proto-digimoderních textů)⁹⁰, ale nikdy předtím nebyli diváci v takové míře u moci nad tvarováním narativu. Již z podstaty nejistoty, koho lidé nechají v příštím kole ve hře, vykazuje Big Brother prvek *vykročenosti*, protože před diváky tato show přichází jako pouze započatá a její kvazi-příběh se tvoří za pochodu přímo před očima diváků.⁹¹ Nevyhnutelně se k tomu pojí nejasnost, jakým směrem se bude Big Brother upínat, a tedy *rozkročenost* narativu mezi několika potenciálními cestami rozvíjení textu. Divák nikdy nemůže tušit, co bude následovat, protože tu není jedna linka progresivního narativního vývoje, ale příběh se tvoří z chaosu náhodných mezilidských interakcí.⁹² Jasná je však jedna věc a to ta, že v jeden moment si diváci nevyhnutelně vyberou svého vítěze a tím celé kouzlo relace skončí. Na rozdíl od různých již ukončených seriálů, které se po odvysílání poslední epizody začnou opět reprízovat od prvního dílu, tak u Big Brothera to nikdo nečeká a ani nenavrhuje. V tom je dobře patrný další digimoderní rys: pořady s vysokou mírou participace diváků vykazují *pomíjivost*, ve skutečnosti existují pouze, dokud se divák účastní.⁹³

To samé se dá ukázat i na jednom z typů textu Web 2.0, kterými jsou blogy. Samy o sobě jsou vlastně elektronickou formou kdysi známých deníků. Rozdíl je v první řadě v tom, že

⁸⁹ U nás je na stejném konceptu pořad *Partička*. Diváci poskytují náhodná slova jako námět pro improvizaci. Ale pokud by se mělo hovořit o řádném českém proto-digimoderním textu, tak nejlepším příkladem by mohly být „Rozpaky kuchaře Svatopluka“. Během tohoto pořadu měli diváci možnost určovat další postup děje skrze volbu mezi alternativami, a to například formou rozsvěcování žárovek. Samozřejmě tato možnost byla do velké míry omezená, protože tak či tak příběh dorazil ke stejnému konci, jak později ukázala DVD verze. Mnohé digimoderní rysy tu tedy absentují, protože se ve výsledku jedná o ucelený celek s pár paralelními scénami.

Rozpaky kuchaře Svatopluka. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 13. 1. 2013, last modified on 9. 10. 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rozpaky_kucha%C5%99e_Svatopluka.

⁹⁰ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 191.

⁹¹ Tamtéž, s. 52, 159-160.

⁹² Tamtéž, s. 160, 191-195.

⁹³ Tamtéž, s. 52. Srov. KIRBY, Alan. The Death of Postmodernism and Beyond. *Philosophy Now* [online]. 2006, č 58, [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://philosophynow.org/issues/58/The_Death_of_Postmodernism_And_Beyond.

Od vydání Kirbyho knihy se vynořil další velice rozšířený typ textu, který těmto jeho poznatkům odpovídá naprosto dokonale a tím je stream na platformách jako je Twitch. Lidé se vysílání účastní v podobě příspěvků v chatu, to se celé tvoří před jejich očima a v momentě ukončení streamu většinou na vždy mizí

chronologické uspořádání blogu je obráceno naruby, při prvním otevření je člověk nejdříve konfrontován s nejnovějším a k začátku je dlouhá cesta, kterou málokdo hodlá podstoupit. Tímto je u nich přítomen rys *vykročenosti*, protože upřednostněno je nové, to, v jakém stádiu tvoření se text momentálně nachází a na rozdíl od tradičního deníku se nepředpokládá jeho čtení až po tom, co je sepisování ukončeno. Naopak, v momentě, kdy se do blogu přestane přispívat, tak umírá a mnohdy je i odstraněn, což málokomu vadí, protože bez přítomnosti neustálého aktualizování ho již stejně nikdo nečte. Blog je tedy ze své podstaty *pomíjivé* dílo. To, že je nám text předložen ve své *rozkročenosti*, zároveň znamená, že jsme konfrontováni s rostoucím dílem, které může kdykoliv naprosto změnit směřování. Blog je typicky rozkročen mezi několika různými směry naráz. Zároveň k tvoření blogu může čtenář přispět zanecháním komentáře, který má vliv na autorovo rozhodování, jaký příspěvek tohoto elektronického deníku bude následovat. Mimo to vykazuje blog i rys proměny jednoho autora na kolektiv, hlavně u blogů různých společností či spolků. Přeměna autorství je zde pozorovatelná mnohem bezprostředněji než u Vyvolených, protože tam šlo spíše o produkční tým vymezující pravidla chodu, ale u blogů skuteční autoři přímo produkují obsah tradičnějším způsobem. Navíc je takovéto kolektivní autorství mnohdy anonymní a čtenář neví, kdo který článek napsal. Tedy blog může vést anonymní⁹⁴ kolektiv autorů s přispěním čtenářů jako spoluautorů nižší důležitosti.⁹⁵ V dnešní době již blogy nejsou příliš populární, ale poznatky se dají vcelku přesvědčivě přenést na jejich mutaci do facebookových stránek a Youtube vlogů. Koneckonců celý Youtube vykazuje podobné rysy.⁹⁶ Pro princip hromadného autorství jsou pak nejlepším příkladem dnešní videohry⁹⁷ a velkoprodukční filmy⁹⁸, obzvláště v tom smyslu, že sice můžeme znát jména všech spolutvůrců, ale je těžké určit, kdo byl autorem jednotlivých částí a do jaké míry.

⁹⁴ Anonymita zahrnuje jak úplné vynechání jména, či psaní pod pseudonymem, tak skutečnost, kdy na jednom textu spolupracuje mnoho lidí, jejichž jména jsou známá, ale nelze se dopracovat k tomu, kdo udělal jakou část či prvek díla. KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 58-60.

⁹⁵ Tamtéž, s. 111-112.

⁹⁶ Tamtéž, s. 118-121.

⁹⁷ Tamtéž, s. 60, 167-172.

⁹⁸ Krásně je to vidět na předávání cen za nejlepší film, který běžně vyhrávají velkoprodukční filmy a člověk, který cenu přebírá jako autor děkuje spoustě lidem, bez kterých by dílo nevzniklo. To samozřejmě dělají i spisovatelé oceněných knih, ale u nich je to poděkování symbolické za podporu. U poděkování „autora“ filmu

Dodatečným znakem digimoderních textů je jeho zaměření na použití či očekávání aktivní participace uživatele. Tento rys hraničí hlavně s vlivem konzumenta na tvorbu textu, ale je distinktivní v tom, že například nedochází k tvorbě konkrétní podoby finálního díla, kterou by si poté náhle mohl někdo jiný prohlédnout. Doopravdy jde o to, že samotný text v sobě ponechává mezery, které jsou vyplněny zapojením uživatele. Text dává smysl pouze skrze své využití hráčem nebo divákem při jeho konzumaci. Nejdokonalejším příkladem jsou videohry, které sice mívají určený příběhový oblouk z bodu A přes B do C (například skrze pevné příběhové scény v momentech A, B, C), ale hráč má spoustu různých způsobů, jak tuto cestu podniknout, jak se skrze tyto body dostat. Bez hráčových akcí při prožívání příběhu nelze ani mluvit o hře jako o koherentním vzorci signifikací, tedy o textu. Uživatel během hraní svými akcemi spojuje A s B a C, tvoří si i vlastní příběhové dodatky a jednoduše jeho část příběhu zapadá do mezer ponechaných autorem. Zároveň však hráčova cesta není něčím, co by ovlivnilo produkt, který pak konzumuje někdo jiný⁹⁹, jeho vlastní příběh je pomíjivý a končí dohráním.¹⁰⁰ Kirby demonstruje přítomnost této vlastnosti textu i v dalších odvětvích kultury, a to konkrétně například v proto-digimoderním žánru house hudby, která nemá svou plnou existenci, pokud je poslouchána bezděčně doma. Elektronická taneční hudba (EDM) tohoto typu je plným textem jen, pokud uživatel tuto hudbu prožívá a dostává se do aktivního transu, tančí na ni a užívá si na večírku. Samotná hudba se pojí se silným prožitkem spotřebitele, obzvláště v rámci oslavy s dalšími lidmi. Součástí její přímé textuality je její využití, a to i třeba v kontextu s více písněmi současně v mixu vytvořeném pro konkrétní akci, v rámci které do sebe jednotlivé skladby pronikají.¹⁰¹ Jako další příklad uvádí Alan Kirby pornografický průmysl, protože zde opět text nedává plně smysl bez mentálního dosazení diváka do jeho průběhu. Kirby poukazuje na to, jak fotky modelek

je zřejmé, že jde o nutný akt rozložení zásluh, protože on sám by film nevytvořil ani s nejužší podporou celého světa.

⁹⁹ V posledních dekáдах jsme svědci dokonalé ilustrace této Kirbym popsané podstaty digimoderních textů, protože se rozmohl žánr tzv. let's playů. V rámci nich mohou mnozí jedinci sledovat specifický postup příběhem konkrétních Youtuberů nebo streamerů. Jako diváci pozorují, jak se z předložené hry tvoří konkrétní ucelený text odlišný od instancí, kdy tu samou hru hrají jiní lidé a tedy, jak je hráč součástí tvorby i když nemá fyzický vliv na podobu hry, kterou si jiný člověk koupí další den v obchodě.

¹⁰⁰ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 60, 167-172.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 87-89.

v magazínech jako je Playboy unikají možnosti být interpretovány samy ze sebe, protože dochází k progresivnímu vysvlékání a nastavování do pozic, v kterých by se modelka nikdy neocitla, a jejímu chování na nich chybí motiv, který by umožnil jeho narativizaci. Vše se změní, pokud se do sekvence přidá přítomnost čtenáře, který se mentálně nachází uvnitř daného prostředí, ergo text počítá s tím, že čtenář přispěje k podobě textu ve své představě.¹⁰² Tuto interpretaci pornografie Kirby dokazuje tím, že dle výzkumů pornografická tvorba zprvu vyvolává podobné vzrušení u žen jako u mužů, ale ženy dříve omrzí z toho důvodu, že se při tvorbě videa počítá se vstupem mužské představy, tedy použití mužem. Na záběrech jsou to tedy ženy, kdo je vokálnější a herec je upozaděn, aby umožnil intervenci vstupu mužských představ.¹⁰³ Vstup uživatele zde probíhá na podvědomé úrovni, sám uživatel vědomě neví, proč ho text zaujal, a je tedy divákem „psán“ skrze ruku někoho jiného.¹⁰⁴ Kirby analyzuje pornografii, protože má zájem o postihnutí kultury celé doby a přestože se o pornografii nemluví, tak míra její konzumace je enormní a tvoří tedy součást naší kultury, nad kterou by se nemělo akademicky zavírat oči.¹⁰⁵ Je třeba se zde rychle vyjádřit i k potenciální kritice, že v případě kritéria využití v hrách a dalších kulturních produktech se zdánlivě porušuje Kirbyho pravidlo definice textu jako zaznamenaného, protože uživatelův příspěvek není zaznamenan. Kirby si tu vystačí s tím, že zaznamenan je původní text, v rámci kterého je vytvořen prostor pro vstup uživatele do role subjektu textu¹⁰⁶, a jedná se tedy o multilineární celek.

Ve shrnutí se tedy dnešní texty z hlediska svého vznikání vyznačují svou vykročeností, rozkročeností, pomíjivostí a novou hierarchií autorství, která zahrnuje jak anonymizování autorů, tak zapojení textových konzumentů do tvůrčího procesu. První tři navrhuji pro potřeby srovnání zahrnout pod společný pojem *textu jako procesu*. Jejich společné znaky zároveň souvisí s novým módem narace, jehož dominantní přítomnost Kirby zaznamenává

¹⁰² KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 77.

¹⁰³ Tamtéž, s. 78-79.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 79.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 99, 75-80.

¹⁰⁶ Spousta her dokonce dává možnost uživateli pojmenovat hlavní postavu tak, jak on sám chce. Například hlavní hrdina her Legend of Zelda je sice znám lidmi jako Link, ale ve spousta dílech série se dá přejmenovat a princeznu Zeldu může zachránit třeba Georg Hegel.

v dnešní kultuře a tím je takzvané nekončivé¹⁰⁷ vyprávění (endless narrative).¹⁰⁸ Texty jsou nám dnes předkládané ve své neustálé tvorbě a ta se může neustále prodlužovat.

Nekončivé vyprávění není doslova nekonečné, protože všechno má finální počet slov, scén nebo epizod, nýbrž se jedná o formy narace, které příběh otevírají vnitřně a umožňují konec zdánlivě neomezeně oddalovat.¹⁰⁹ Kirby uvádí několik příkladů konkrétní podoby takového nekončivého textu. V prvním případě se jedná o zdánlivě kompletní narativ, který však může být kdykoliv interně rozšířen, může k němu být přidána nová část (či díl) nebo může dojít k přeorganizování pořadí jeho úseků (i to Kirby považuje za přispívání k ději¹¹⁰) a dílo jako celek tedy není nikdy plnohodnotně ustanoveno (například Hvězdné války). Druhým typem je narativ rozkročen mezi tolik různých možností, že připomíná nepřehledný chaos změn, jakými se vyznačuje život a vyvíjí se volně za chodu, příkladem jsou reality show¹¹¹. Dalším typem je neustále navazující dlouhý příběh, který může pokračovat zdánlivě navěky skrze nové a nové zvraty a který nekončí přirozeně vnitřním rozřešením všech zápletek, ale místo toho o jeho ukončení rozhoduje vedení, typické jsou v tomto mýdlové opery¹¹². Poté popisuje epizodickou formu, ve které jsou prakticky všechny díly dějově kompletní (uvedení, zápletky i jejich rozřešení), ale zároveň se určité omezené množství informací přenáší do dalších dílů a dá se hovořit o jednom větším celku, i když ho je možné sledovat vesměs v nahodilém pořadí, například sitcomy jako Přátelé¹¹³. Dále existují nezměrně dlouhé celky vyprávějící jednotný příběh, které se vyznačují zdánlivě neomezenou možností

¹⁰⁷ Forma tohoto novotvaru byla zvolena pro vyjádření Kirbym zamýšlené skutečnosti, že ona vyprávění nejsou doopravdy nekonečná, ale konci se vyhýbají. Český jazyk zde dovoluje přiléhavější vyjádření, které anglické jazykotvorné procesy neumožňují.

¹⁰⁸ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 159.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 161.

¹¹¹ U nás *VyVolení* nebo i *Survivor*.

¹¹² U nás je dobrým příkladem *Ordinace v růžové zahradě 2*. Jednak jde přesně o tento typ textu, a jednak už skutečně došlo k rozhodnutí seriál ukončit, ale nakonec přišlo obnovení seriálu na službě Voyo. Vše na základě rozvahy vedení, nikoliv úplnosti či neúplnosti příběhu.

¹¹³ Z české produkce je dobrým příkladem *Comeback*. Divák může sledovat náhodné díly v libovolném pořadí, ale zároveň se tu vyskytuje například přesun hospody do jiné lokality či další mírné změny, které propojují seriál jako celek.

prodlužovat se skrze dílčí nové hrozby a jejich řešení v rámci nadřazené zápletky, například pojednávají o boji hrdiny a jeho antitetického padoucha, který se rozšiřuje o jednotlivé spory a souboje¹¹⁴, příkladem realizace tohoto narativu jsou rozsáhlé knižní a filmové série jako Harry Potter. Digimoderní kultura preferuje tyto nekončící formy, které ke svému konzumentovi přistupují ve stavu stále se rozvíjející tvorby (vykročení) a které mnohdy umožňují vývoj do různých směrů (rozkročení).¹¹⁵

1.2.2 Digimoderní kultura

Další Kirbyho poznatky se týkají podstaty celé kultury a digimoderní estetiky. Kirby tvrdí, že dnešní doba skoncovala s označeními jako „masové“ nebo „populární“ a vše se tříští do tržních nik. Dále je dnešní kulturní produkce infantilní, využívá zdánlivého reálna (apparent real), a dochází k jisté míře opouštění postmoderní ironie ve prospěch nové vážnosti (earnestness).¹¹⁶

V dnešní době, ve které rozvoj technologií a jejich rozšíření saturovalo kulturní trh nezměrnou nabídkou nových televizních pořadů, nových kanálů, různých filmů, her atd., se jen těžko dá mluvit o populárních nebo masových textech, ve stejném smyslu jako dříve. Čím dál více produktů bojuje o stejný počet spotřebitelů, tudíž se konzumpce rozložila více do jednotlivých tržních nik.¹¹⁷ Kirby uvádí, že marketing usiluje o vytvoření dojmu nezměrné popularity některých textů jako třeba Transformers, ale zakrývá tím pouze to, že například marketingově tišší náboženský program Songs of Praise vysílaný na BBC uvidí

¹¹⁴ Tato forma je dle Kirbyho inspirována antickými a středověkými legendami. KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 160.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 159-160.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 1, 135.

¹¹⁷ Podnětné jsou v tomto kontextu poznámky Václava Bělohradského. Ten mluví o podobném jevu, ale soustředí se na mediální prostor v kontextu konkurenčního boje na trhu s pozorností. Konkrétně vzrůstá nabídka informací nabízená masmédiu, která však musí soupeřit o stejné množství poptávky, tedy omezeného množství pozornosti lidí. Bělohradský zde vyvozuje evoluci zpráv v kratší formy, chytlavější podoby a tím zapříčiněné odtržení faktů od jejich fakticity. O tomto jevu se dá v rámci Kirbyho terminologie hovořit jako o infantilizaci veřejného prostoru a s ním i politiky, protože komplexní témata jsou redukována na triviální vyobrazení. BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Čas pléthokracie: když části jsou větší než celky a světový duch spadá z koně*. Praha: 65. pole, 2021, s. 48-49.

v Británii více lidí. Ani jedno se přitom nedá nazvat populární, rozdíl je pouze v hlasitosti upozorňování na sebe.¹¹⁸ Vlivem kulturní fragmentace dochází k tomu, že tato terminologie již nemá smysl a dle Kirbyho o populární kultuře šlo mluvit naposledy v dobách Madonny, Seinfelda nebo Beatles.¹¹⁹ To vše ještě více umocnil všeobecný přístup k internetu, kde není těžké nalézt prakticky každý film, hru či seriál, a tedy si vždy moct vybrat dle vlastního gusta místo sledování toho, co je zrovna vysíláno či prodáváno a zdá se populární.

Další rys naší doby je všudypřítomný *infantilismus*. Jak z filmového průmyslu, tak z každodenního prostředí mizí předpoklad dospělého uvažování. Cedule lidi upozorňují na věci, které by měly být brány za samozřejmost, jako je např. nekouřit uvnitř budov, na toaletách bývá upozornění umýt si ruce (nebo ilustrují jak) a na nádražích rozhlas upozorňuje, ať si cestující hlídají své věci, jako by byli moc mladí na to cestovat zodpovědně.¹²⁰ Napříč kulturními texty se vytrácí všechny zkušenosti dospělých a preferují se zkušenosti a pohled dětí. Vytrácí se svět práce, sexuálně je přítomno pouze v náznacích, diváci jsou ochotni dokonale potlačit své chápání přírodních zákonů, není takový zájem o psychologické motivy, preferují se vizuální formy vyprávění (komiksy, animované filmy, videohry)¹²¹, krvavé násilí je nahrazováno odosobněnou destrukcí¹²² jako výbuchy a ničením budov. Pro společnost je zásadní změnou především redukce komplexností politiky a historie na stereotypy a zjednodušené pohledy. Politika je prezentována jako dětská představa bránění nadčasových hodnot¹²³, historie se obecně vytrácí a zachovávají se v ní jen vizuální prvky¹²⁴ a několik velmi známých postav jako je Adolf Hitler nebo Jindřich VIII.¹²⁵ Tuto dominanci infantilismu Kirby dokazuje statistikou, že na žebříčcích 10 nejuspěšnějších filmů každého roku od 1999 do 2007 je z 90 filmů 45 přímo dětská fikce

¹¹⁸ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 135, 188

¹¹⁹ Tamtéž, s. 135.

¹²⁰ Tamtéž, s. 134-135.

¹²¹ Tamtéž, s. 126-127.

¹²² Tamtéž, s. 186.

¹²³ Tamtéž, s. 152.

¹²⁴ Tamtéž, s. 149.

¹²⁵ Tamtéž, s. 132.

a většina zbylých přijímá aspoň některé ze zmíněných rysů jako svůj výchozí bod.¹²⁶ Bylo by ovšem mylné přisuzovat tomuto vývoji nějaký inherentní pokles kvality textů. Kirby poukazuje na to, že v rámci tohoto infantilismu vzniklo i spoustu mistrovských děl svých žánrů, jako jsou mnohé animované filmy od Pixaru nebo první dva filmy o Harrym Potterovi. Také se infantilní produkci nedá přisoudit konec vážné filmové tvorby, jedná se spíše o následovníky westernového žánru ve stylu Johna Wayne nebo muzikály od MGM.¹²⁷

Fenoménem digimoderní doby je také estetika *zdánlivého reálna*, která se projevuje všude tam, kde je vytvářen dojem, že věci na obrazovce jsou skutečně skutečné. Její jádro se vyskytuje v již probíraných pořadech žánru reality show, a to včetně těch, ve kterých divák nemá vliv, jako například Výměna manželek nebo Prostřeno! (*sic*). V takových pořadech dochází k předložení textu, který má ukazovat skutečný život a vzniká tichá dohoda mezi divákem a obrazovkou, že i když to tak úplně pravda není, bude to jako pravda přijato, protože jinak by došlo k zpochybnění smysluplnosti trávit u tohoto pořadu čas. Proto, když v Británii došlo k odhalení několika zdánlivě reálných pořadů jakožto zmanipulovaných produkčním týmem, tak lidé pokračovali ve sledování a zaměstnanci televize se nechali slyšet, že to není problém, protože skutečnost pořadu je přece pouze *zdánlivá*.¹²⁸ K dokreslení dojmu reálnosti je mnohdy využíváno i vědeckého jazyka a přítomnosti odborníků, jako by šlo o skutečný experiment¹²⁹, což dobře reprezentuje česká verze Svatby na první pohled¹³⁰. Tato estetika *zdánlivého reálna* je pozorovatelná i u některých prominentních zcela fiktivních filmů či pořadů jako je Blair Witch Project, který se

¹²⁶ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 126-127.

¹²⁷ Tamtéž, s. 128.

¹²⁸ Tamtéž, s. 141. V českém prostředí se něco podobného stalo v pořadu „Prostřeno!“, když Kazmova OneMan Show odhalila machinace v pozadí za účelem přiřivít drama. I přesto v době psaní této diplomové práce se Češi mohou těšit na zítřejší nový díl. Viz rozhovor s hercem, který byl součástí tohoto odhalení:

"Prostřeno manipuluje štáb..." říká herec Karel Ondrka. In: *Youtube* [online]. 24.02.2019 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xwGcXkkKZkY>. Kanál uživatele XTV.

¹²⁹ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 147.

¹³⁰ Základní premisou je zde, že se páry dávají dohromady na základě biologických markerů vzájemné atraktivita a psychologického profilu. Je zde snaha líčit pořad jako experiment, ale skutečností je, že jde o pouze zdánlivě reálný zábavní pořad, jako je každý jiný.

prezentuje jako nalezené záběry zdánlivě reálných hororových událostí, které nastaly při natáčení dokumentu, nebo seriál Kancl. Zároveň jsou dobrým příkladem třeba i hraniční podoby filmů jako je Borat, který je částečně na základě scénáře a částečně vychází z konfrontace zdánlivě reálného kazašského reportéra se skutečnými lidmi v USA.¹³¹ S tím vším souvisí i nová *vážnost*, která nahrazuje postmoderní ironii a místo hravosti vyhledává zodpovědnost jako třeba Spiderman od režiséra Sama Raimiho, který je notoricky znám svou hláškou: „S velkou mocí přichází velká zodpovědnost.“¹³² Jedná se však o vážnost depolitizovanou a infantilní.¹³³

1.2.3 Digimoderní společnost

V rámci své knihy se Kirby pouští i do analýzy vlivu digimoderní kultury na její společenskou rovinu. Během toho si všímá základních proměn ve vnímání historie, velkých vyprávění a smrti kompetentnosti.¹³⁴

První z nich je změna vztahu digimoderní společnosti k minulosti, na kterou se nahlíží buď s opovržením (jako mravně zpátečnická, méně znalá, ...) nebo se sebelítostí (jako by život byl tehdy jednodušší). Dnešní doba je zabraná do vlastní přítomnosti a minulé je přehlíženo.¹³⁵ Drastičtější je ale její vztah k budoucnosti, protože jestli minulost dnešní doba přehlíží, tak vůči budoucnosti je vyloženě agresivní.¹³⁶ Tato agrese se projevuje v bezohledném přehlížení budoucích generací a prosperování na dluh, který bude muset být v budoucnu splacen. Budoucí finance se utrácí již teď a přírodní zdroje se spotřebovávají rychleji, než se mohou obnovit, takže generace, které teprve přijdou, budou žít v nehostinném prostředí kvůli do přítomnosti zahleděné nezadržitelné konzumpci.¹³⁷ Přehlížení budoucnosti se zároveň projevuje i v (britském) vzdělání, které upřednostňuje

¹³¹ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 143-147.

¹³² Tamtéž, s. 152.

¹³³ Tamtéž, s. 154.

¹³⁴ Tamtéž, s. 225-247.

¹³⁵ Tamtéž, s. 226.

¹³⁶ Tamtéž, s. 227.

¹³⁷ Tamtéž.

vyučovat žáky v tom, co je relevantní pro život teď a tady, přičemž naprosto přehlíží změny, které nevyhnutelně přijdou.¹³⁸

Se spotřebním přehlížením budoucnosti souvisí i nová důvěra ve velká vyprávění v návaznosti na Lyotarda, která se v dnešní společnosti projevují v jedovaté formě. Jsou jimi náboženství a hlavně konzumerismus. Víra, která i když by nemusela být násilná a expanzivní, byla dle Kirbyho v posledních dekadách oprostěna od osvícenských ideálů a páchá zvěrstva jako teroristické útoky, publikuje skrze digitální technologie videa dekapitace bezvěrců nebo pod administrativou George W. Bushe pohání zásah Západu v Iráku i v jeho hrůzných podobách.¹³⁹

Další jedovatou metanarací je konzumerismus, který prostupuje vším a stává se módem myšlení a morálních hodnot. Lidé se již nehodnotí skrze své postavení ve společnosti, ale skrze konzumpci, své volby a nákupy na trhu.¹⁴⁰ Konzumerismus vytváří zásadní problémy dnešní společnosti, zapříčiňuje její fragmentaci do konzumních bublin a vede nás do náruče

¹³⁸ S tímto sentimentem by souhlasil i známý izraelský historik a společenský teoretik Yuval Noah Harari, který ve své knize „21 lekcí pro 21. století“ rozvíjí koncepci nutných dovedností, ke kterým je třeba ve škole žáky dovést kvůli přizpůsobení se drastickým změnám společnosti, které budou následovat. Ironické je, že Kirby by s ním nejspíš souhlasil v obecném zaměření pedagogiky, ale nesouhlasil v konkrétnostech. Kirbymu jde o to upustit od zúžených, na život zaměřených dovedností, a vést žáky ke kompetentnosti vycházející z faktuálních znalostí, aplikování abstraktních matematických procesů a ovládnání nadčasových teoretických konceptů. V kontrastu k tomu Harari mluví o tom, že faktuální informace, matematické dovednosti, tomu podobná učiva a technické dovednosti v budoucnu dost možná nahradí umělá inteligence a s tím přijde i spousta drastických společenských a ekonomických změn. To podněcuje nutnost vzdělávat hlavně k obecným životním dovednostem jako schopnosti vypořádat se se změnou, umění se rekvifikovat a schopnosti zorientovat se v přemíře informací. O nutnosti přizpůsobit se budoucímu vývoji mluví i Robert Samuels, přičemž uvažuje způsobem podobným Hararimu, jelikož chce také rozvíjet obecné životní dovednosti, konkrétně je dle něj nutné přizpůsobit školství multitaskování a vyhledávání, které dnešní generaci začínají být přirozené a v jejich budoucím životě budou ještě zásadnější.

Tamtéž, s. 226-227, 241-242.

Srov. HARARI, Yuval Noah. *21 Lessons for the 21st Century*. Londýn: Vintage, 2018, s. 302-305.

Srov. SAMUELS, Robert. Auto-Modernity after Postmodernism: Autonomy and Automation in Culture, Technology, and Education. In: McPHERSON, Tara, eds. *Digital Youth, Innovation, and the Unexpected*. Cambridge: MIT Press, 2007, s. 220.

¹³⁹ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 236-238.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 238.

environmentálních katastrof.¹⁴¹ V kontextu klimatických katastrof zároveň zabraňuje politické akci, která by byla nákladná a vzniká tu názor, že nový chytřejší způsob spotřeby může situaci vyřešit, což není možné, protože jak Kirby říká, jediný způsob jak pomoci prostředí konzumováním je konzumovat méně.¹⁴² U Kirbyho pohledu je problematické, že jeho pojetí velkých vyprávění se nemůže plně odvolávat na Lyotarda, o což se pokouší. Kirbyho vykreslení vlivu náboženství chybí základní prvek univerzality a legitimace společenského jednání, jelikož náboženské skupiny jsou jen jedny z mnoha skupin v paralogicky rozdělené společnosti, stejně jako tomu bylo i za doby postmoderní. U konzumerismu zase absentuje zmínka o jakémkoliv emancipačním či obecně legitimizačním prvku a uplatňuje se na něj tedy diskuse ohledně kritiky, které čelil sám Lyotard již za svého života. Pasáž v Digimodernismu nijak nevyvrací Lyotardův někdejší argument, že kapitalismus (zde přeneseně na Kirbyho poznatky o konzumerismu) nemůže být brán za velké vyprávění, jelikož nic nepředpisuje, maximálně nutnost ušetřit čas, a nemá proto zapotřebí legitimizace. Je totiž všudypřítomný jako nutnost, nikoliv finalita.¹⁴³ Kirby tedy ve skutečnosti nemluví o velkých vyprávění v jejich pravém významu, ale to neznamená chybnost jeho poznatků, pouze to vyvolává nutnost pozměnit terminologii.

Poslední, čím se Kirby zabývá, je smrt kompetentnosti. Demonstruje, že dochází k přeměně hodnot společnosti, která si již kompetentnosti necení jako dříve. Sféry veřejného života, kterým kdysi dominovala (například kultura, vzdělání, politika a žurnalistika) ji náhle vyhání. Vytrácí se i z oblasti soukromého života, ve kterých kdysi byla brána za samozřejmost (hygiena, stravování, finance). Mizí i společenské a ekonomické odměňování technických kompetencí u odborníků jako jsou inženýři nebo zdravotníci.¹⁴⁴ Nejedná se jen

¹⁴¹ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 239.

¹⁴² V tomto se shodne například s filosofem Jamesem Garveyem, který ve své Etice klimatické změny mluví o jediné cestě z ohrožení života na planetě, a tou je snížení konzumpce. Shodnou se i na tom, že velkým problémem je komplikovanost situace v její absenci jednoho velkého viníka a místo toho roztržitost viny do nespočtu malých negativně působících činů spotřebního života. Tamtéž, s. 240 srov. GARVEY, James. *Etika klimatické změny: co je a co není správné ve světě, který se otepluje*. Praha: Filosofia, 2018.

¹⁴³ LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993, s. 58-59. Srov. s kritikou v ANDERSON, Perry. *The Origins of Postmodernity*. Londýn: Verso, 1998, s. 32.

¹⁴⁴ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 241

o velmi specifické akademické znalosti nebo technické dovednosti, ale i třeba základní schopnosti dospělých jako je vaření, finanční gramotnost nebo starost o děti. Zasahuje to i politiku, protože se například politici hodnotí ne na základě schopnosti řídit stát, ale třeba primárně na základě jejich mravnosti. Dále, v britském školství dochází dle něj k nerozvíjení žákovské kompetentnosti, protože dochází spíše k zpochybňování role učitele jako zdroje poznání světa, očekávání spontánního rozvoje dítěte samo o sobě jen z toho, co už zná, soustředění se na dovednosti nižší úrovně jako psaní e-mailu místo obecněji uplatnitelných znalostí typu kvadratické rovnice atd. Ze škol tak dle Kirbyho vychází žáci, kteří mají nízké intelektuální sebevědomí, protože to by nabyli skrze kompetentnost, která se nepodporuje; jsou odcizení, protože neví nic o světě kolem sebe; mají schopnosti pouze nižší kognitivní úrovně, protože kompetentnost zbavená autonomie povoluje pouze bezmyšlenkovité opakování; a dle něj pochopitelně pohrdají školou jako zbytečnou.¹⁴⁵ Pro plnohodnotné vyhodnocení této kritiky by bylo potřeba důkladné analýzy britského vzdělávacího systému, pro potřeby této práce jsou však zásadní hlavně samotné postřehy ztráty kompetentnosti, které Kirby postuluje.

Po shrnutí Kirbyho myšlenek jsou opět viditelné pojmy, kterými provádí popis situace a které jsou vhodné ke komparaci s dalšími směry. Jedná se o s textualitou související rysy přeměny autorství (hierarchicky kolektivní, anonymní), spoluúčast konzumenta na produkci, text zaměřený na využití, text jako pomíjivý proces a nekončivá vyprávění. Kulturně se pak jedná o rozpadnutí masové kultury do textových nik, infantilizaci, zdánlivé reálnosti a nová vážnost. Co se týče společnosti, tak ta se uzavírá do přítomnosti, objevuje se vliv jedovatých forem náboženství a konzumerismu, a vytrácí se přisuzování hodnoty kompetentnosti.

¹⁴⁵ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 241-245.

1.3 Hypermodernita – Gilles Lipovetsky a Simon Gottschalk

Významným směrem, co se týče popisu dnešní doby je hypermodernita, která má své jádro hlavně ve francouzském intelektuálním prostoru. Konkrétně se jako její sídlo někdy uvádí CIRISHYP na École Supérieure de Commerce de Paris.¹⁴⁶ Asi nejrozšířenější myšlenky tohoto směru však pochází z mysli Gillese Lipovetského, který se občas popisuje jako volný elektron tohoto směru.¹⁴⁷ Byl to právě jeho popis společnosti po ústupu postmodernismu, který se ve velmi zkrácené podobě dostal do přehledné antologie „Supplanting the Postmodern“ sdružující nejvýznamnější směry tohoto zaměření.¹⁴⁸ Příkladem bližším dnešní době může být to, že je to právě jeho kniha *Hypermodern Times*, která dává základ článku na anglické Wikipedii.¹⁴⁹ Přestože se však jedná o filosofa nepatřícího ke konkrétnímu institutu, tak jeho pojetí společnosti vykazuje stejné známky excessu a urychlování („acceleration“), které jsou primárním zaměřením i ostatních hypermodernistů.¹⁵⁰ Lipovetský se ve své knize „*Hypermodern Times*“ zabývá hlavně měnícím se vztahem společnosti k času a novému typu modernizované moderny ve všech jejích paradoxech.¹⁵¹ K jeho poznatkům tato práce přidává ještě stěžejní myšlenku infantilizace hypermoderní společnosti z knihy „*The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*“¹⁵² napsané

¹⁴⁶ GOTTSCHALK, Simon. *The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*. Londýn: Routledge, 2018, s. 11.

¹⁴⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 72.

¹⁴⁸ RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas, eds. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. 153-171.

¹⁴⁹ Hypermodernity. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 4. 3. 2004, last modified on 19. 10. 2021 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hypermodernity>.

¹⁵⁰ GOTTSCHALK, Simon. *The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*. Londýn: Routledge, 2018, s. 8. srov. explicitně např. LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 32.

¹⁵¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005.

¹⁵² Volně přeložitelnou jako: „Terminálové já/self: Každodenní život v hypermoderních časech“. GOTTSCHALK, Simon. *The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*. Londýn: Routledge, 2018.

v roce 2018 emeritním profesorem sociologie Simonem Gottschalkem z Nevadské univerzity v Las Vegas.¹⁵³

1.3.1 Hyper-

Jedním z předních rysů hypermoderní doby je obsažen v samotné předponě „*hyper-*“, která se pojí s mnohými dalšími slovními kmeny, jako je tomu například ve slovech hyperkapitalismus, hyperindividualismus, hyperkonzumpce nebo hypermarket.¹⁵⁴ Ve svém nejzákladnějším významu tato předpona označuje intenzifikaci do velké míry stejnou jako je ta, o které mluvil Jeffrey Nealon. Zjednodušeně řečeno, ve všech oblastech je přítomna nějaká forma *excesu* a společnost se *urychluje*. Rozrůstá a zrychluje se kapitalismus financí, šíří se konzumpce viditelná na rozšiřování hypermarketů a obchodních domů, vzrůstá nadšení pro extrémní sporty, část společnosti trpí obezitou a jiná zase anorexií.¹⁵⁵

Nikde tyto dva prvky excesu a zrychlování společnosti nejsou vidět tak zřetelně jako na *hyperkonzumpci*. Lidé jsou podněcováni k tomu, aby uspokojili své potřeby v okamžiku, kdy se vyskytnou, vyzdvihuje se osobní pohodlí, well-being a volnočasové aktivity.¹⁵⁶ Důležitý je poznatek, že dnešní hyperkonzumpce je v první řadě individualizovaná, jedná se o destandardizaci potěšení, rozpad organizující moci kolektivních norem a marketingové masifikace, které upadají do pozadí oproti různým faktorům rozhodování vycházejícím z osobního směřování jedinců.¹⁵⁷ V tomto směřování lze Lipovetského zařadit k dalšímu z autorů, kteří si všímají vzestupu konzumpce na půdorysu tržních nik.

Typický hyperkonzument je tedy mnohem méně ovlivněn společenskými normami. Lipovetský poukazuje na to, že dnes již hypermoderní konzument nekonzumuje pro získání společenského statusu, ale pro neustálou stimulaci, pro co největší počet emocí za vteřinu.¹⁵⁸ Hledá stále nové a nové zážitky, které mají zaplnovat prázdné místo v jeho přítomnosti

¹⁵³ The University of Nevada. Simon Gottschalk, Ph.D. *University of Nevada* [online]. Copyright © 2023 [cit 2023-3-30]. Dostupné z: <https://www.unlv.edu/people/simon-gottschalk>.

¹⁵⁴ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 30.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 32-33.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 37.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 54.

¹⁵⁸ Tamtéž.

a budoucnosti. Hypermoderní spotřebitel hledá čím dál intenzivnější zážitky, aby obnovoval svůj vztah k přítomnosti a sám sebe, čímž usiluje o přerušení repetitivnosti běžného života, neboli se vyhýbá stárnutí své subjektivní zkušenosti se světem.¹⁵⁹ Lipovetský zde cituje slavnou Kantovu větu o Osvícenství jakožto vyvádění člověka z nesvéprávnosti, tedy vedení k dospělosti, k níž dodává, že dnešní člověk naopak chce být znovu a neustále mlád.¹⁶⁰

Je si tu tedy v jistých náznacích pohráváno s myšlenkou dětinskosti hypermoderního jedince, která vychází z jeho možností volné a individualistické konzumpce. Tato myšlenka je tu však víceméně pouze ve svém náznaku jako vztahu k přítomnosti, Lipovetský explicitně neprobírá téma dětinskosti hypermoderního jedince jinak než v jeho touze po žití v přítomnosti a utíkání před obavami budoucnosti. Avšak jiný myslitel, Simon Gottschalk, tento rys dnešní doby považuje za jeden z nejvýznamnějších.¹⁶¹ Dle tohoto sociologa dochází k *infantilizaci* doby, která se projevuje preferováním prostého nad komplexním, rychlého nad pomalým a jednoduchých úkolů nad těmi těžkými.¹⁶² Vytrácí se hodnoty jako sebeobětování nebo odevzdání se dlouhodobým projektům. Tato preference zjednodušeného světa má dle Gottschalka vliv i na politickou sféru, protože se preferují jisté politické vize nad jinými, a obvykle to nejsou ty inteligentnější.¹⁶³ Dá se tu dokonce hovořit o tom, že se vynořila zcela nová kritéria dospělosti člověka odpovídající urychlené době. Jsou jimi schopnost podstoupit rizika, angažování se skoro výhradně v krátkodobých projektech a všeobecná flexibilita.¹⁶⁴ Nejpodnětnější myšlenkou tu však je především to, že tyto hodnoty nejsou nahodilé, ale jsou v souladu s ekonomickým nastavením společnosti, která neustále zvyšuje svou rychlost a vyžaduje vysokou míru schopnosti přizpůsobit se jejímu

¹⁵⁹ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 52.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 53. Přirovnání užití Lipovetským je zde však zavádějící, protože Kant nemluvil o zážitcích, ale o užívání rozumu a emancipaci. Hypermoderní jedinec je dle Lipovetského sice dětinský, ale nijak nevyvrací, že by ve věcech mimo zážitky neuvažoval za sebe, podřizoval se druhým nebo neužíval veřejně svůj rozum. Koneckonců se níže ukáže, že hypermoderní jedinec umí být i vážný. Toto užití Kantova konceptu tedy musíme vnímat jako volné. KANT, Immanuel. Odpověď na otázku: Co je to osvícenství? *Filosofický časopis*. 1993, roč. 41, č. 3., s. 381-387. ISSN 0015-1831.

¹⁶¹ GOTTSCHALK, Simon. *The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*. Londýn: Routledge, 2018, s. 8.

¹⁶² Tamtéž, s. 108.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 110.

chodu, s čímž souhlasí i Lipovetský, když říká, že v zrychlující společnosti není jiná možnost než se neustále vyvíjet. Kdo se nepřizpůsobí, bude smeten evolucí.¹⁶⁵ Poprvé v historii nastala doba, ve které má společnost pocit, že pro své ekonomické zachování je potřeba určité regrese člověka k dětinskosti (zde myšleno nezodpovědnému zacházení s penězi a časem) místo rozvoji k dospělosti.¹⁶⁶ Svůj vliv v tom hrají i všudypřítomné technologické terminály, které zcela záměrně normalizují a odměňují dětsky přímočaré momentální touhy.¹⁶⁷

Ovšem tato dětinskost a spotřební mánie nejsou jediným hodnotovým horizontem dnešní společnosti. Jak se ukáže v následujících pasážích, tak dnešní společnost vykazuje paradoxní rysy, které na jednu stranu obsahují excesivní konzumpci nového, ale zároveň se zjevují vážnější témata a tradičnější hodnoty.¹⁶⁸

1.3.2 Sekularizovaná modernita

Ve své podstatě je hypermodernismus vlastně jen novou formou moderny, která se zbavila svých institucionálních okovů. Hlavním úkolem prvního období modernity bylo samotnou modernitu stvořit, což spočívalo v emancipaci člověka a sekularizaci minulých přístupů ke světu.¹⁶⁹ Tato první moderní doba byla ale právě pouze přesně tím, jednalo se o sekularizovanou podobu toho myšlení, které jí předcházelo. Stále se zde objevovaly prvky vykoupení, sebeobětování, příchod budoucí utopie atd., které se však změnily ve víru v pokrok a lepší, svobodnější budoucnost.¹⁷⁰ Velkou regulační roli v životě původního

¹⁶⁵ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 34. srov GOTTSCHALK, Simon. *The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*. Londýn: Routledge, 2018, s. 108-109. Z pedagogického hlediska jsou tu opět podnětné poznámky Yuvala Noacha Harariho, který vidí schopnost přizpůsobit se neustále zrychlujícím se změnám jako naprostý základ vzdělání dnešní generace, která bude celý život prožívat turbulentní a nepředvídatelné změny. HARARI, Yuval Noah. *21 Lessons for the 21st Century*. Londýn: Vintage, 2018, s. 305-306.

¹⁶⁶ GOTTSCHALK, Simon. *The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*. Londýn: Routledge, 2018, s. 108.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 113.

¹⁶⁸ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 40, 62-64.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 1-2, 31-33, 42.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 42. V tomto Lipovetský sdílí prakticky stejný pohled na věc jako český filosof Stanislav Sousedík, který se tématu věnuje důkladněji a přímo tvrdí, že všechny emancipační příběhy modernity jsou jen křesťanské dějiny spásy, které byly zbaveny náboženského obsahu. Stále zůstává momentální neuspokojivý

moderního člověka stále hrály kolektivní instituce, pro které se mnohdy i vyžaduje oběť.¹⁷¹ Oproti tomu hypermodernita je vlastně sekularizací původní modernity; či jinými slovy modernizací modernity a sekularizací sekularizace. Jedinec je čím dál více individualizován a ponechán sám sobě, k čemuž vedla cesta přes přechodné období postmoderny. V postmoderní době docházelo k rozpadu institucí a společných legitimizačních příběhů (Lyotardův konec velkých vyprávění), což vedlo k situaci, na jejímž konci stál postmoderní jedinec, který byl ponechán svým vlastním zájmům a žil v souladu s mentalitou „tady a teď“ (hic et nunc).¹⁷² Hypermoderní individuuum přichází v momentě, kdy postmoderního jedince dohání jeho osamělost a do jeho přítomnosti se navrácí budoucnost. Tentokrát ovšem bez nadějí, které dodávala velká vyprávění.¹⁷³

Hyperjedinec je tedy více autonomní, ale pociťuje destabilizaci vlastního já. Jeho samostatnost, orientace na zážitky, flexibilita a společenská tekutost byly vykoupeny příchodem nejistot, které ho uvrhují do náruče psychických problémů jako jsou úzkosti, deprese nebo pokusy o sebevraždu. Jedincům začala chybět vnitřní síla, kterou jim dávaly společenské struktury, a která jim pomáhala vyrovnávat se s obtížemi života.¹⁷⁴ Z tohoto důvodu mimo stále přítomnou identitu produkovanou skrze konzumpci hyperjedinec hledá k utváření identity nové cesty. Snaží se patřit do nějakého kolektivu, požaduje uznání a skrze

stav společnosti (stav hříchu), potřeba zbavit se příčiny negativního stavu (vykoupení) a víra v budoucnost, kdy lidstvo bude požívat pozitivního stavu, který emancipace vyvolá (stav spásy). SOUSEDÍK, Stanislav. *O co šlo? Články a studie z let 1965-2011*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 130-132.

¹⁷¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 55.

¹⁷² Tamtéž, s. 30-40.

¹⁷³ Tamtéž, s. 55-57.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 55-56. Zde se nacházejí výrazné paralely s přechodem do moderní doby, tedy s první sekularizací. Tou dobou český filosof a pozdější prezident Tomáš Garrigue Masaryk sepisuje svou knihu *Sebevražda*, která až pozoruhodně zrcadlí svými závěry poznámky Lipovetského. Masaryk tvrdí, že absence vnitřní síly, kterou dodávala církev jako instituce náboženství, je příčinou vzrůstajícího počtu sebevražd a psychických chorob, protože lidé se nedokáží vyrovnat s obtížemi života. MASARYK, Tomáš Garrigue. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. 5. české vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 144-178.

Jinde rozvíjí jako součást důvodu vzrůstající subjektivitu z toho plynoucí a poukazuje na tendence nalézt novou objektivitu, která by překonala kritérium pouhého žití a hodnot vycházejících jen ze sebe sama. Tedy to, co dle Lipovetského vedlo z postmoderní doby do doby hypermoderní. MASARYK, Tomáš Garrigue. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vyd. Praha: Masarykův ústav Akademie věd ČR, 2000, s. 25-36.

to formuje nové hodnoty, které jsou víc než prostý spotřební nihilismus.¹⁷⁵ V souvislosti s tím zde roste i zájem o novou, většinou neinstitucionalizovanou formu, spirituality s kterou by mohl svou identitu spojit a navrací se starší tradice ovšem bez svých institucí, tedy v individualizované podobě.¹⁷⁶ Hyperjedinec je tedy více autonomní než jeho moderní předchůdce, ale vynořuje se v něm opět potřeba se své individuálnosti vzdát ve prospěch uznané kolektivní identity. Zde se nachází jedna z klíčových dichotomií paradoxnosti hypermoderní doby, o kterých bude řeč později.

1.3.3 Nová přítomnost

Jak již bylo naznačeno, moderna byla dobou uchylující se primárně k budoucnosti. Toto zaměření doby Lipovetský chápe v podobném duchu jako Lyotard, když mluvil o emancipačních příbězích.¹⁷⁷ Stejně jako Lyotard také on chápe konec modernosti a nastoupení postmoderní doby jako zásadní nedůvěru k těmto narativům, a tedy přesun postmoderní doby od budoucnosti k performativní přítomnosti.¹⁷⁸ Samozřejmě to neznamena, že by společnost naprosto vytěsnila budoucnost a měla dojem, že vše bude navždy zakonzervováno ve statu quo. Společnost nikdy nepřestala věřit v existenci (vědeckého) pokroku, pouze se vytratil utopický prvek a zmizel kdysi zřejmý eschatologický cíl. Z budoucnosti se stal nejasný a dynamicky se tvořící zítřek řízený momentálními událostmi, jehož výsledek by mohl být stejně tak pozitivní jako negativní. V postmoderní době se tedy stalo obecně přijímanějším užívat si dnešku osvobozeně od morálních povinností vůči budoucnosti a obav z ní, tedy žít tady a teď.¹⁷⁹ Tento vývoj byl samozřejmě pevně spojen i s již popsaným rozkladem vlivu společenských institucí a individualizací.

¹⁷⁵ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 65-68.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 62-64. I zde jsou opět paralely s Masarykovou dobou, protože i on mluvil o snaze tehdejších lidí buď najít náhradu za náboženství, nebo opět samotné náboženství v nové obnovené podobě, s kterou by „moderní“ člověk spojil svůj pohled na svět. Z tohoto důvodu nazýval svou dobu jako přechodní. MASARYK, Tomáš Garrigue. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vyd. Praha: Masarykův ústav Akademie věd ČR, 2000, s. 25.

¹⁷⁷ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 42 srov. LYOTARD, Jean-François. O postmodernismu. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993, s. 44-45

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 35-36. Srov. LYOTARD, Jean-François. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester: Manchester University Press, 2019, s. xxiii-xxv, 3-67.

¹⁷⁹ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 29-30, 39-45.

A stejně jako se hyperjedinec vynořuje, když postmoderní individuum začíná opět vyhledávat kolektiv, tak hypermodernita nastává, když postmoderní společnost opět začíná hledět dopředu.¹⁸⁰

Již však nehledí dřívějším až nábožensky optimistickým pohledem, ale po modernizování původní modernity se budoucnost na jedince snáší jako temná mlha.¹⁸¹ Hypermoderní vyhlídky jsou plné *úzkostí* z katastrof, které mohou přijít, obav o uplatnění na trhu práce¹⁸², strach z terorismu nebo epidemie.¹⁸³ Situace je o to horší, že je čím dál těžší si budoucnost představit. Příkladem zde mohou být třeba obavy o přežití planety, která je velmi nejasná a ohrožuje celé lidstvo, což nutí dnešní společnost myslet na budoucnost a snažit se jí díky vědě předcházet. Jak však Lipovetský v roce 2005 poznamenává, tak se v jeho době prevence pohybovala pouze na úrovni obrovského množství apelování, ať jsou všichni zodpovědní, ale zároveň minima opravdových činů.¹⁸⁴ Lipovetský zároveň optimisticky predikoval, že to v budoucnu lidi bude motivovat a dojde k velkým snahám katastrofě zabránit. V jeho době však stále momentální ekonomické zájmy byly realizovány více než zájem o další generace.¹⁸⁵ Vzniká tu tedy další paradoxní dichotomie, konkrétně obavy z budoucnosti doprovázeny stálým preferováním přítomnosti zaměřené konzumní logiky.

¹⁸⁰ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 42-46.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 42.

¹⁸² Tyto obavy jsou dnes s nástupem komerčně uplatnitelné umělé inteligence ChatGPT v posledním roce nově prožívány s nečekanou mírou intenzity.

¹⁸³ Tamtéž, s. 39.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 44.

¹⁸⁵ Tamtéž. O pár let později vychází kniha Jamese Garveyho „Etika klimatické změny“, která názor o nutnosti zásahu oproti pouhému mluvení o akci zrcadlí. Radikálně trvá na všeobecném drastickém omezení konzumce, protože její nesnížení považuje za ubližování pro peníze. O dalších pár let později se nacházíme v situaci, kdy spotřeba fosilních paliv na globální úrovni nepřetržitě roste a s ní i celosvětové HDP.

GARVEY, James. *Etika klimatické změny: co je a co není správné ve světě, který se otepluje*. Praha: Filosofia, 2018.

Srov. RITCHIE, Hannah, ROSADO, Pablo a ROSER, Max. Energy. IN: Oxford University. *Our World In Data* [online]. 2022 [cit 2023-03-30]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/fossil-fuels>.

Srov. O'NEILL, Aaron. Global gross domestic product (GDP) at current prices from 1985 to 2027. IN: Statista. *Statista* [online]. Copyright © 2023 [cit 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>.

Mimo zájmu o budoucnost se znovu vynořuje i minulost, která je však také přizpůsobena hypermoderní logice přítomnosti. Společnost zažívá posedlost minulostí, která je dle Lipovetského nejlépe vidět na neustálém vyhlašování nových dnů připomínajících historické události a výstavbu muzeí různých druhů.¹⁸⁶ Již se však nereprodukuje požívaná (*sic*) doba, její skutečnost a myšlení, ale pouze se minulost konzumuje, je spojená s turismem, emocemi a zážitky. Vydávají se i retro verze produktů, které ve skutečnosti mají starý produkt pouze připomínat, jinak jsou však vyrobeny dnešními postupy, přizpůsobené dnešním chutím na základě nových receptur a hygienických standardů.¹⁸⁷ Konzumuje se zde vzpomínka na starý produkt a emoce s tím spojená, nikoliv starý produkt sám o sobě.¹⁸⁸ Zároveň se zde vynořuje i pro identitu mnohem důležitější návrat starších spiritualit, které jsou však také transformovány zaměřením na přítomnost do hypermoderního způsobu, tedy dochází k jejich individualizaci, emočnímu prožívání a tekutosti.¹⁸⁹

Nová přítomnost tedy vychází ze zaobírání se dneškem, ale projevují se v ní hluboké obavy z budoucnosti a spotřebovává se minulost. Mimo tuto paradoxní skutečnost dochází s časem ještě k dalšímu efektu, kterým je jeho individualizace. Lidé mají mnohem více a častěji kontrolu nad svým rozvrhem a plánováním času. Sám čas se stává zájmem lidí a ti se cítí býti otroci svého času. To se děje souběžně se skutečností, že lidé si rozvrhy zaplňují sami z vlastní vůle, třeba za cílem zisku nebo pro přehnanou konzumaci zážitků. Mají větší

¹⁸⁶ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 57. Zde je prostor pro kritiku Lipovetského, protože toto rozrůstání nemusí být způsobeno vzestupem zájmu o minulost, ale roztržštěním již existujícího vesměs jednotného zájmu do vícero tržních nik. Již zde bylo popsáno, že si Lipovetský všimá rozkladu jiných trhů do nik, ale zde se mu nedaří spojit tuto skutečnost s jím poznamenaným nárůstem muzeí a pamětních dní. Přehlíží skutečnost, že tato muzea nejsou stavěna pro všechny a vyhlášené dny nebude slavít každý. Tento jev se dá interpretovat i jako rozšíření nabídky zajímavých okamžiků minulosti, která tříští poptávku po historii do vícero méně konzumovaných událostí. Která interpretace je správná může být otázkou k rozebrání, ale minimálně to delegitimizuje stávající využití tohoto fenoménu jako důkazu. Zároveň to není jediný příklad, kdy by Lipovetského myšlení šlo vysvětlit skrze chybu v přenášení závěrů platných na určité skupiny jedinců na všechny. Některé jeho níže zmíněné paradoxy doby jde vnímat ne jako paradox celé společnosti ale soužití několika skupin zájmů ve fragmentované společnosti.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 60. Z našeho prostředí si člověk může vybavit třeba Retro týden v Lidlu, během kterého si člověk může koupit dnešní pralinky v někdejším obale.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 62-64.

kontrolu nad svými aktivitami, ale stejně si právě dnes, jak říká Lipovetský, mnohem více lidí stěžuje na nedostatek času než peněz.¹⁹⁰ To vede k novému typu nerovnosti ve společnosti, nerovnost časová. Ne jejich opačných pólech stojí lidé, kteří mají tak plné kalendáře, že nemají na nic čas, a na druhé lidé, kteří mají času příliš (například vězni či nezaměstnaní). Lidé žijí obklopeni časem jako kdysi prostorem. Liší se čas, ve kterém existují staří a mladí, zaměstnaní a nezaměstnaní atd.¹⁹¹ Obecně se však dá mluvit o všeobecném zrychlování vlivem kapitalismu.¹⁹²

1.3.4 Paradoxní situace hypermoderní doby

Hypermoderní doba je tedy v první řadě dobou paradoxů, protože souběžně se tu děje několik procesů naráz. Autonomie tolik spojená s dobou vyústila v touhu po kolektivním uznání všech. Lehkomyšlná konzumpce až dětinských podob se střetává s úzkostmi z budoucnosti, což zahrnuje i střet moderní touhy po efektivnosti s ideálem pozemského štěstí, což se projevuje jednak odrazováním od užívání si potěšení v jedné části společnosti, jednak zároveň intenzifikací konzumpce ve vyhledávání požitků.¹⁹³ Konzumpce samotná je pak dle Lipovetského v rozporu s morálkou, která hledá stálé hodnoty a neopouští ty demokratické.¹⁹⁴

V první řadě lze pozorovat, jak ve společnosti, která vytvořila autonomního jednotlivce s jeho tekutou identitou, dochází k touze být součástí něčeho, co ho přesahuje. Tomuto hyperjedinci nestačí neustále konzumovat a obohacovat se zážitky, i když v tom také neustává. Není pro něj dostatečné být osobností sám o sobě, takže hledá způsoby, jak se identifikovat s nějakou komunitou na základě jemu blízkých osobních charakteristik jako třeba původ, gender nebo sexuální orientace. Tato kulturní identita však již není tak jasná a neměnná jako dřív, protože jí mnohdy chybí institucionalizace a být třeba křesťanem nemusí nutně znamenat být aktivní součástí katolické církve. Mnohem více jde o individuální sounáležitost, která však může i měnit a přesouvat své zaměření. Tato tekutost

¹⁹⁰ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 51.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 49-52.

¹⁹² Tamtéž, s. 35-36.

¹⁹³ Tamtéž, s. 53-54.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 65-69.

způsobuje, že se ve společnosti objevuje volání po univerzálním uznání všech skupin. Již není tak ostrý souboj „my proti druhým“, protože se v klidu může stát, že člověk se v jeden moment stane tím druhým. Jisté však je, že člověk je sice individuální, ale zároveň má potřebu někam patřit. Chce mít svou vlastní identitu, která však je částečně závislá na nějakém kolektivu, s kterým se identifikuje.¹⁹⁵

Dalším paradoxem je to, že se přítomnost otevřeně střetává s úzkostí a obavami z budoucnosti. Dnešní neoliberalní globalizace a revoluce v informační technologii umocňují život tady a teď, ale ne již pouze tak požitkově a volnomyšlenkářsky, jak by si přál trh. Vztah hypermoderního jedince k přítomnosti je dnes ukotven pocitem urgencye, potřebou po efektivnosti a flexibilitě v práci, které vyvolávají obavy z nenaplnění závazků trhu se zaměstnáním, a obavami z budoucích katastrof. Technologie zároveň ulehčila komunikaci natolik, že se čekání mnohdy stává nesnesitelným. Člověk je nucen žít v přítomnosti, ale všechno v ní u něj vyvolává strach z toho, co přijde. Pokud však nebude stíhat držet krok s přítomností, tak jeho budoucnost dopadne ještě hůře. To vše se do hypermoderních jedinců promítá v prostředí, ve kterém se je trh snaží přimět ke krátkodobým hédonistickým řešením. Člověk má problém najít ideální rovnováhu mezi pracovním a osobním životem, protože obě tyto roviny po něm chtějí jiný přístup a postoje. Urgence doby vyvolává obavy a ty obavy se dostávají do konfliktu s osobním životem „tady a právě teď“. Tyto dva projevy, exces a zodpovědnost vyvolaná obavami, se zjevují ve svých patologických projevech. Ve společnosti jsou přítomny jak excesivní spotřeba ve formě obezity, tak na druhou stranu anorexie z přehnaných obav o své zdraví. Již i samotné vzdělávání se řídí obavou o budoucnost dítěte místo řešení, co by dítě chtělo, mezitímco dospělí dětinsky konzumují zážitky.¹⁹⁶

Podobně je nestálost a rychlost konzumerismu v rozporu s lidskou potřebou po stálých hodnotách. Dalo by se čekat, že rozpad institucí a s tím spojených univerzálních hodnot povede k relativistickému nihilismu. Že každý bude rozhodovat dle svého gusta bez dišputátu a vše se bude řídit pouze individuálními konzumními zájmy každého člověka. Ve skutečnosti k ničemu takovému nedošlo a lidé si drží silné jádro sdílených liberálně

¹⁹⁵ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 62-65.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 38-49.

demokratických hodnot.¹⁹⁷ Peníze a efektivnost nejsou jediným cílem společenské interakce. Jinak by se nedala vysvětlit touha po lásce a rodině.¹⁹⁸

Ve shrnutí se zde opět zjevují některé rysy pro srovnání s ostatními směry. Jedná se o intenzifikaci ve formě „hyper-“, tedy excessu a zrychlování. Dále se zde objevuje infantilizace, pak sekularizace modernity projevující se v individualizaci lidí, kteří však hledají nové opory po ztrátě institucionalizovaného a kolektivního výkladu směřování života. Došlo k vývoji k novému vztahu k přítomnosti, kterou ohrožují obavy z budoucnosti a která konzumuje svou minulost. Také se vyskytuje paradoxní podstata hypermoderní společnosti, která poukazuje na rozpory zmíněných rysů.

¹⁹⁷ V posledních letech v kontextu vzrůstající nedůvěry k jednotlivým orgánům liberální demokracie, jako například soudům nebo senátu, by se dalo spekulovat, že možná v době sepsání Lipovetského knihy pouze nebyl vývoj k větší individualizaci (prolomení spojující paralogie) dokonán. Společnost k tomu však možná postupně směřuje. O tom víc viz HAUSER, Michael. Rozlomená jednota liberální demokracie: K původu nových populismů. In: FEINBERG, Joseph Grim, HAUSER, Michael a ORT, Jakub. *Politika jednoty ve světě proměn*. Praha: Filosofía, 2021, s. 95-145. Podobně též BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Čas pléthokracie: když části jsou větší než celky a světový duch spadl z koně*. Praha: 65. pole, 2021.

¹⁹⁸ LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 65-69

1.4 Tekutá modernita - Zygmunt Bauman

Následující popis společnosti 20. století je dílem významného sociologa a filosofa Zygmunta Baumana, jehož díla jsou hojně překládaná i do českého jazyka, včetně většiny knih právě o tekuté modernitě.

Ze všech v práci zmíněných autorů se ve svém pohledu nejvíce podobá Gillesi Lipovetskému, což může být občas velice nápadné. Důvody se dají hledat jednak v tom, že se oba zaměřují na obdobné aspekty světa, konkrétně společnost a jedince v ní, zároveň také tím, že oba se ve vývoji období dovolávají pojetí o dvojí modernitě Ulricha Becka.¹⁹⁹ Z jejich společného rozvíjení stejné inspirující myšlenky vychází i jejich přístup k dělení etap vývoje společnosti, které je do značné míry prezíravé k významu postmodernismu. Mezitímco Lipovetský vnímá postmodernismus jako přechodnou fázi, tak Bauman o tomto pojmu dokonce hovořil jako o pouhém negativním pojmenování, které se snaží ukázat čím už doba není (již přestává být onou původní modernitou).²⁰⁰ Jeho směr se v tomto duchu dá chápat jako odpověď na otázku, kterou v sobě postmodernismus implicitně obsahoval a kterou explicitně rozvíjeli lidé, kteří mysleli o krok dále. Když už naše doba není moderní, jaká tedy je?

Ve své samotné podstatě je tekutá modernita jen vývojovým stádiem (modernizací) dřívější modernity, kterou Bauman nazývá tuhou.²⁰¹ Předchozí fáze zvaná tuhá modernita byla

¹⁹⁹ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Přeložil Lubomír Drozd. Praha: Portál, 2020, s. 13. Srov. LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 66

²⁰⁰ Rudrum, David a Stavris, Nicholas, eds. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. xxii.

²⁰¹ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Přeložil Lubomír Drozd. Praha: Portál, 2020, s. 13

V citované knize se užívá pojmu „pevná“, ale pro potřeby této práce se bude vycházet z pojmu „tuhá modernita“ používaném v publikaci *Tekutý život*. Existence dvou pojmů je způsobena pravděpodobně odlišnými vydavatelskými a překladatelskými, protože se vychází v obou případech z anglického „solid modernity“.

Příklad odlišnosti přeložení „solid modern“: BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Přeložil Lubomír Drozd. Praha: Portál, 2020, s. 172. Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 76.

Z anglických originálů: BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000, s. 125. Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Life*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 50.

dobou tavení a sekularizace předmoderního řádu s cílem vytvořit nový pevný řád.²⁰² Nová, tekutá, modernita pokračuje v tavení, ale neklade si již ambice vytvořit něco nového pevného, naopak nechává vše roztavené volně téct.²⁰³ Jejím heslem je nyní neustálé aplikování samotného slova modernizovat, které Bauman chápe jako: „...dále se každodenně zbavovat atributů, které překročily datum své spotřeby, a dále odstraňovat/svlékat identity v současné době sestavené/nasazené ...“²⁰⁴. Samá podstata tekuté moderní společnosti a života v ní je absence směřování a neustálá změna, což má různé důvody a projevy.²⁰⁵ Klíčovými slovy, kterými se zde téměř vše řídí, jsou *rychlost, přemíra a odpad*.²⁰⁶

1.4.1 Tekutá společnost

Jak již bylo řečeno, společnost v momentální tekuté etapě nedokáže udržovat konstantní směr a ani tvar. Její podmínky se mění rychleji, než by bylo zapotřebí, aby se způsoby jednání mohly proměnit v obecně platné zvyky. Všechno rychle stárne a je nahrazováno novým stavem. Znamená to, že mnoho z toho, co ještě nedávno bylo užitečné, je náhle nepoužitelné, protože oblast, ve kterého to mělo být využito, prošla změnou. Tyto změny jsou navíc čím dál hůře předvídatelné, takže dokonce není ani možno připravit se na eventuální vývoj a i množina užitečných poznatků a dovedností, které přežily posledních několik změn, nemůže být označena jako dostatečně stálá, aby posloužila přípravě na budoucí život.²⁰⁷ Tato skutečnost má samozřejmě podstatné implikace pro vzdělávání mladé generace, kterému se bude věnovat poslední část kapitoly.

²⁰² BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Přeložil Lubomír Drozd. Praha: Portál, 2020, s. 9-11. Strov. BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 68.

Bauman vnímá přechod jako postupný a nejspíše proto neuvádí konkrétní lomné čáry, ale tuhou etapu si můžeme představit přibližně od začátku modernity až do konce Fordismu. BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 131.

²⁰³ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Přeložil Lubomír Drozd. Praha: Portál, 2020, s. 11-13. BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 98.

²⁰⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 10.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 98.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 124.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 7, 182-183.

Tyto skutečnosti nastávají podobně, jako u Lipovetského, vlivem dvou přeměn. Jednak dochází ke ztrátě důvěry v pokrok, který se mění v krizi a napětí, a jednak k ústupu státu a jeho utopii do pozadí.²⁰⁸ Pokrok jde stále nezastavitelně dál, dokonce možná rychleji než kdy dříve. Již však není pouze vyhlídkou krásné budoucnosti, ale všudypřítomným fenoménem, který subjekty jemu vystavené nutí jít s proudem, ať se jim chce a užívají si výhod, nebo nechce. Dá se říct, že zde platí upravená podoba starého římského přísloví o osudu, tedy, kdo chce, toho pokrok vede, kdo nechce, toho vleče. Nestíhat jeho zrychlování totiž znamená zůstat pozadu, a tedy být vyloučen jako neperspektivní.²⁰⁹ Tyto obavy spolu s dalšími jdou ruku v ruce s přesunutím života do přítomnosti, aby se chmury zahnalý a frustrace byla oddálena.²¹⁰

Co se týče druhé z výše zmíněných přeměn, upadání vlivu společných institucí (hlavně státu), tak ta souvisí se zcela systematicky inherentním ústupem ve prospěch jednotlivců a globálního trhu. Dnes již není v zájmu vlád vykreslovat zdánlivě dokonalé společenské řády. Namísto toho se jejich hlavním úkolem stává ustoupit a umožnit, aby společnost řídil globální trh.²¹¹ Pryč jsou doby, kdy stát určoval a chránil hodnoty celé společnosti, nastupuje stát, jehož hlavní rolí je umožnit lidem zvolit si vlastní smysl života a již brání, například formou policejních sil, pouze bezpečnost samotných lidí nebo napravuje křivdy jim provedené.²¹² Jako podstatný příklad Bauman uvádí skutečnost, že západní státy již po svých

²⁰⁸ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 21, 101-102.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 8, 101-102, 176.

Pro představu si lze vzpomenout, že generace původní tuhé modernity se musely za život naučit jen některé nové techniky práce a obsluhovat pár nových strojů. Největší obavy v pracovním prostředí bývaly, že se například zavře továrna nebo opotřebuje tělo. Od 90. let 20. století se však pracovníci napříč celou společností museli naučit nejdříve s počítačem, později se zorientovat ve světě internetu, pak se to vše znovu učit na chytrých telefonech, a sotva se to vše v poslední dekádě vesměs povedlo, tak na vrata tůká umělá inteligence a opět zaznívají obavy o pracovní místa. Člověk dnes nikdy neví, kterou novou dovednost si bude muset osvojit pro udržení pracovní pozice v horizontu následujících 10 let.

²¹⁰ BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 8.

²¹¹ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 69.

²¹² Této skutečnosti si všimá i Jeffrey Nealon, který to rozvíjí o poznatek, že kdysi vláda USA žádala při válce své občany o odepírání si. Při válce s terorismem naprosto obrátila, a dokonce povzbuzovala své občany, ať si více užívají, ať ukáží teroristům tím, že si budou ještě více užívat a konzumovat. Tamtéž, s. 21. Srov. NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 21.

občanech nežádají a neočekávají sebeobětování (například ve válce, kde dnes bojují profesionální armády), a dokonce se již už ani nedoprošují svých občanů o schválení válečné intervence, dokud nezasahuje přímo do individuálního života člověka.²¹³ Na jednu stranu ústup role společenských institucí znamená pro lidi větší svobodu, ale je důležité pamatovat, že je s tím spojena i ztráta bezpečí a jistoty. V knize *Tekutý strach* popisuje Bauman tři obecné typy obav, které člověk má. První je obava o ublížení na zdraví a majetku, druhá je trvání a spolehlivost sociálního řádu, na kterém závisí jistota živobytí a přežití v případě invalidity či důchodu, a třetí je jedincova obava o své místo na světě (pozici ve společenské hierarchii, identitu všeho druhu nebo obecně vyčlenění).²¹⁴ Tekuté moderní stát již není skutečně odhodlán garantovat ochranu proti těm druhým a třetím typům²¹⁵, což je pevně spojeno právě se snahou poskytnout svobodu a s tím spojeným nečiněním plného nároku do záležitostí lidí zasahovat.

Vzniká tu nové hledání rovnováhy mezi *svobodou a bezpečím*, které se musí vyřešit na úrovni jednotlivců. Jak svoboda, tak bezpečí mají tendence být rozvíjeny až za hranici likvidace té druhé. Svoboda se mnohdy rozvíjí až na hranici nebezpečí, a naopak bezpečí se mnohdy dotýká hrany zachování svobody. Expanze svobody vede k situaci, kdy je naprosto vše možné, a tedy všude číhá potenciální nebezpečí. Touto expanzí vyvolané drastické omezení bezpečí pak může vést až k paralyzaci svobody samotné, jelikož většina populace bez záchranné sítě odmítá svou svobodu opravdu využít. Přehoupnutí váhy na absolutní výhru snahy o bezpečí zase omezí svobodu až do neúnosné meze hraničící s nevolnictvím či otroctvím. Je tedy třeba najít rovnováhu mezi bezpečím a svobodou, a to je o to těžší, že každá skupina obyvatel země chce něco jiného.²¹⁶ Bauman zdůrazňuje, že důstojný a šťastný život potřebuje oboje.²¹⁷ Stát se přizpůsobí tomu, co zrovna v daný moment převažuje, již

²¹³ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 68-69.

²¹⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 3-4.

²¹⁵ Tamtéž, s. 4.

²¹⁶ Pro názornou představu této houpačky je asi nejvhodnější vzpomenout si na její vyvažování v období aktivního Covidu 19. Snaha nalézt kompromis mezi co nejmenším omezováním svobod a co největším bezpečím obyvatelstva procházela neustálou experimentací a zdála se až nemožná. Obzvláště vhodný příklad je to i proto, že byli mediálně obzvláště viditelní extrémně smýšlející jedinci z obou skupin, kteří se snažili dostat váhu na svou stranu.

²¹⁷ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 56-60.

nevychází ze stálých hodnot, což existenci jedince umisťuje doprostřed neustálého napětí a vyvažování.

To vše souvisí i s velmi podstatnou částí tekuté moderní doby, kterou je *strach*. Dnešní život se dá dle Baumana popsat jako prekérní, takový, který je ustavičně plný nejistot.²¹⁸ Fascinujícím rysem novodobého strachu je jeho příhodná tekutost souznící s dobou, ve které vystupuje. Obavy jsou neurčité, spíše se jedinec bojí o něco než něčeho a snaží se to chránit pro případ, že by to bylo ohroženo jistým neurčitým a proměnlivým nebezpečím. Bojí se třeba, že bude nějakým způsobem vyčleněn, v čemž ho podpoří i populární reality show typu Big Brother, které jsou celé založené na sérii soubojů o to nebýt vyloučen.²¹⁹ Nejhorším pocitem v tekuté společnosti je však bezmoc, že je vše mimo lidskou kontrolu a že člověk jako jedinec nemůže ovlivnit dění na planetární úrovni, a tedy si čím dál více uvědomuje, že neovlivní ani dění ve svém okolí, protože to je na globálních procesech závislé.²²⁰

Když se pokrok obrací proti jedinci a mizí mu záchranné sítě pod nohama, tak má jen dvě možnosti: buď se připravit nebo odvrátit zrak. První varianta se zdá jako rozumný způsob, jak se zbavit strachu, ale je problematická, protože jednak nevíme, proti jakým hrozbám přesně bojujeme, jednak netušíme, jaké zvolit nástroje proti těm, které známe²²¹, a jednak hlavně ve skutečnosti taková příprava většinou vede spíše k většímu vystavení obávaným faktorům.²²² Příkladem může být třeba strach z obezity, který se stal významnou součástí naší společnosti²²³ a který se nedá zahnat snahou mu předejít. Dostatečně promyšlenými preventivními programy by sice šlo dosáhnout výrazného zredukování samotného výskytu obezity, ale strach z ní taková snaha leda zvýší, protože čím více se jí společnost snaží předejít, tím větší se obezita zdá být hrozbou, a proto i vyvolá větší obavy. Paradoxem trhu se strachem je, že jeho řešení tento trh pouze zvětšuje. To mu však nijak nevádí, protože

²¹⁸ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 8.

²¹⁹ BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 18.

Člověk chce být tím lepším, který zůstane a ne tím, který je vyřazen z kolektivu vily.

²²⁰ Tamtéž, s. 128.

²²¹ Tamtéž, s. 20.

²²² BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 102-103.

²²³ Bauman uvádí jako důkaz mimo jiné to, že do seznamu bestsellerů se pravidelně dostávají knihy o hubnutí. Tamtéž, s. 133.

strach je velmi lukrativní zdroj profitu, kterého značně explicitně využívá marketing²²⁴, ale i implicitně pohání chod trhu s novotou, protože je zde strach být přistižen s něčím starým²²⁵.

Trhu pomáhá i druhá strategie vypořádání se s obavami, kterou je oddálit je. To neznamená, že se strachu jedinec vyhne. Vypořádávání se se strachem bylo povýšeno na celoživotní úkol²²⁶, ale dá se ho na chvíli zbavit a užívat si život tady a teď.²²⁷ S tím souvisí i neuvěřitelná přemíra dluhu, který dnešní doba akumuluje. Bauman říká, že tu dochází ke konzumaci budoucnosti, které se obáváme. Když společnost očekává, že budoucnost bude tak hrozná, jak by *mohla* být, tak se nezdá špatným řešením užít si, dokud tak hrozně není. Nedůvěra člověka k tomu, co přijde, vede k dřívější konzumaci požitků, které pak již možná nebude možné užít.²²⁸ Toto je Baumanem ilustrováno na porovnání vkladní knížky a kreditní karty²²⁹. První z nich vzniká na základě důvěry v budoucnost, ve které si lze užít naspořené peníze, mezitímco to druhé je produktem nedůvěry, která naopak z budoucnosti bere, dokud to jde.²³⁰

1.4.2 Kapitalismus v tekuté době

Jedním z hlavních rysů této doby je expanze trhu do všech oblastí, kde se ještě nenacházel. Nejde však pouze o hledání nových oblastí, ale i pronikání hlouběji do sfér, kde již vládne.²³¹ Dochází k prohlubování chápání světa jako souhrnu ocenitelných komodit, kdy čím dál více objektů podléhá tendenci být vnímány na základě pravidel trhu, čímž se myslí především

²²⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 103-104.

²²⁵ Tamtéž, s. 52.

²²⁶ BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 8.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž, s. 8-9.

²²⁹ Kreditní karty zde nejsou použity v u nás dnes běžném smyslu jakékoliv platební karty. Myslí se opravdu karty kreditní ve své kritické distinkci od u nás značně běžnějších karet debetních. Tedy neplatí se vlastními penězi, ale dluhem.

²³⁰ Tamtéž, s. 9.

²³¹ BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 130.

v kontextu užitku (tedy instrumentální hodnoty)²³², a to včetně mezilidských vztahů.²³³ Například i o rozhodnutí mít děti se dle Baumana uvažuje v kontextu rozvahy, zda to, co člověku přinesou dokáže vyvážit cenu jejich výchovy a ty prožitky, o které se člověk s nimi připraví.²³⁴

Nestačí však svět přeměnit na základě komoditních kritérií, kapitalismus se snaží nabídnout i možnost vše za člověka díky této přeměně vyřešit. V souladu s Baumanem lze pozorovat, jak se trh snaží vykreslit svět, ve kterém je život sledem problémů, které se dají řešit skrze produkty a služby nabízené na trhu.²³⁵ Spotřebitel si může zaplatit manželskou radu, případně i koupit návod, jak neúspěšné manželství správně ukončit²³⁶, jak nakládat se svým tělem²³⁷ nebo jaký být a jak to, jaký je, lidem ukázat²³⁸. To samozřejmě neznamená, že trh všechno opravdu vyřeší, Bauman dokonce poukazuje na to, že v zájmu trhu není lidské touhy a nouze naplňovat, ale pouze to slíbit a svůj slib porušit.²³⁹ Kdyby byla potřeba zákazníka plnohodnotně naplněna, tak se již zákazník nemusí vracet. Proto správné řešení je buď uspokojit konzumenta jen dočasně, nebo vytvořit potřebu novou, ideálně trvalou. Takovým konzumerismem vysněným modelem fungování trhu je situace, kdy si osoba koupí nový produkt, který jí slibuje, že je jediným, který potřebuje, a hned, co vyjde z obchodu, zjistí, že je zastaralý a udělá nejlíp, když si dojde koupit právě uvedený novější model.²⁴⁰ Čím

²³² BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 21.

²³³ Tamtéž, s. 131-132.

²³⁴ Tamtéž, s. 151-154.

²³⁵ Tamtéž, 2021, s. 131.

²³⁶ Tamtéž, s. 129-130.

²³⁷ Tamtéž, s. 140-148.

²³⁸ Tamtéž, s. 128-129.

²³⁹ Tamtéž, s. 121.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 119-121.

Dobrym příkladem jsou proměny trhu se softwarem. Příkladem může být firma Adobe a její balíček Creative Suite. Kdysi vycházela skoro každý rok nová verze Adobe programů, která slibovala nepostradatelné změny pro tvůrce, aby je motivovala k zahazení starých verzí a nákupu nových. Docházelo tu k uspokojení potřeby, která ve svém plánu zahrnovala co nejdříve ukázkou toho, co nového takový počítačový kreativec potřebuje. Později došlo k přechodu na model Adobe Creative Cloud, který perpetuální tvorbu a naplňování tužeb vyřešil dokonale, a to proměnou občasně zakoupeného balíčku v povinné předplatné. Zkrácení dosáhlo své dokonalé formy, protože již není žádná mezera mezi vytvořením touhy a jejím naplněním, pouze nekonečné naplňování,

kratší bude doba mezi jedním nákupem a druhým, tím lépe, čím menší cesta od nákupu ke koši, kam se vyhodí „zastaralý“ produkt, tím spokojenější trh.²⁴¹ Konzumerismus se v tekuté době řídí pravidly přemíry a mrhání.²⁴² Vzniká to, co Bauman nazývá *konzumní syndrom*.²⁴³

Hlavní podstatou konzumního syndromu je potlačení vhodnosti a žádoucnosti odkládání uspokojení. Jde o takové postoje, kognitivní dispozice, představy o štěstí a hodnotových preferencí, které degradují trvání a povyšují pomíjivost.²⁴⁴ Slovy Baumana: Konzumní syndrom „je zcela otázkou rychlosti, přemíry a odpadu“.²⁴⁵ Ideální je sledovat a koupit to, co je nové, lepší je mít pro jistotu více věcí než riskovat nepřízeň osudu.

I proto je dnešní společnost pro Baumana především společností odpadu. Dokonce tvrdí, že prosperita dnes přímo závisí na svižnosti, s kterou výrobky končí v odpadním koši.²⁴⁶ Logika za tímto závěrem je jednoduchá, když je pro trh výhodné vše, co je nové, tak to staré končí právě zde. Stejně tak toto zaměření na odpad spojuje onu logiku pomíjivosti se zmíněným zaměřením na to být připraven na pomíjivou budoucnost, protože, co se nakonec ukáže jako nevhodné, skončí na stejném místě. Stručně řečeno dle Baumana je odpad hlavní a dost možná nejhojnější produkt tekuté moderní společnosti.²⁴⁷ Neblaze se to promítá například do kultury, protože okamžitá spotřeba a výdělek nejsou ideální pro tvorbu takových děl, která by se dala nazvat vskutku kulturní²⁴⁸.

Důležitým poznatkem ke kapitalismu je také jeho globální charakter. Z modelu konkurence v blízkém okolí výroby a přizpůsobování se podmínkám známé komunity došlo k přeměně

a to i v momentech, kdy uživatel po programu netouží, například nepřestává platit, když se programům měsíc nevěnuje. Podobnou proměnou prošel i balíček Microsoft Office se svou verzí Office 365.

²⁴¹ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 89.

²⁴² Tamtéž, s. 121.

²⁴³ Tamtéž, s. 123.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 124.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 9.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 19.

²⁴⁸ Dle Baumana je předmět opravdu kulturní, pokud přetrvává jakékoliv použití, které doprovází jeho stvoření. Tedy není pro přímý užitek, ale jeho hodnota pokračuje i po konzumaci. Tamtéž, s. 84-85. V kontextu Alana Kirbyho by se dalo říct, že je to text, který nemá jím popsanou vlastnost pomíjivosti.

v přizpůsobování se neviditelným podmínkám globálního trhu. Bauman uvádí příklad kanadských farmářů, kteří sice vyprodukují více s modernějšími technologiemi a za menší potřeby lidské síly, ale ve výsledku dostanou méně peněz, protože jimi vytvořené bohatství se akumuluje jinde. Musí se přizpůsobovat neviditelné globální konkurenci a procesům, které zvýhodňují velké firmy, které si i mohou lehčeji diktovat podmínky.²⁴⁹ Jestliže si chtějí i nadále udržet své živobytí, tak jim nezbyvá než na jimi neřízené podmínky přistoupit.

1.4.3 Tekutý život

Život v tekuté modernitě přirozeně odpovídá nastavení celé společnosti a ekonomiky. Nedokáže uchovávat tvar a ani dlouho udržovat směr. Jednou z hlavních dovedností jedince se stává schopnost zbavovat se věcí²⁵⁰ a i nabytých poznatků²⁵¹. Jak již bylo nastíněno, odehrává se primárně v přítomnosti a nemůže zůstat na místě kvůli neustálému vývoji.

Bauman říká, že tekutý život je životem konzumním.²⁵² Velká část jeho podstaty se v době tekuté modernity snaží najít svou realizaci skrze trh (který všechnu ostatní hodnotu redukoval) a to včetně samotné identity člověka. Odpovědí na otázku, kdo člověk je, bývala kdysi jeho pozice ve společnosti jako například horník, křesťan, otec nebo veřejný zaměstnanec. Dle poznatků knihy *Tekutý život* však tato odpověď již dnes neplatí a identita se propojila s komoditami, kterými se dnes vyjadřuje a srůstá s logem na produktu.²⁵³ V téže knize dále Bauman uvádí příklad reklamy na prestižní značku, ve které se popisuje její spotřebitel jako milovník hororových filmů, člověk pijící tequillu, vlastní kilt, poslouchající hudbu osmdesátých let atd. U všeho se jedná o věci, které se dají sehnat v obchodě. Identita je vyjádřena skrze ně ve spojení se značkou.

Tvoření identity je zároveň doplňováno o neustálé sebezkoumání a sebekritiku tlačenou výše probraným strachem, který je přirozený dnešní tekutosti.²⁵⁴ Sebekritika ve výsledku vede

²⁴⁹ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 105-106.

²⁵⁰ Tamtéž, 2021, s. 8.

²⁵¹ BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 127.

²⁵² BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 18.

²⁵³ Tamtéž, s. 128.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 20.

k sebereformaci, a tedy následování aktuálních módních trendů. Co je „in“, může být brzy „out“, co je moderní, může být brzy zastaralé a strach zůstat vyčleněn spolu s nahrazenými produkty vede k pojení identity se stále novější komoditou.²⁵⁵ Ve shrnutí komodifikační procesy destabilizovaly staré instituce formování identity (např. škola, církve nebo rodina) a přispěchaly s nabídkou vyplnit vakuum jediným způsobem, kterým to umí, tedy pomíjivě.²⁵⁶

Život jedince po ústupu pojících společenských institucí je také neustále na pomezí mezi samostatností a sounáležitostí.²⁵⁷ Problémem je, že konzumní logika je v rozporu se vztahy, protože ty vyžadují stálost a závazek na delší dobu, což neodpovídá tendencím k tekutosti. Člověk však potřebuje trvalé vztahy jako například přátelství, aby měl pocit pevnosti.²⁵⁸ Stejně tak se i nadále vyhledávají manželství, ačkoli se v posledních dekádách vlivem konzumní logiky zkracují²⁵⁹. Dochází tu k rozporu mezi lidskými potřebami. Na jednu stranu má člověk dnes mnohem větší svobodu a odpovědnost za vlastní určování cesty a hodnot, ale zároveň je tu stále druhý pól snahy o to někam patřit.²⁶⁰ Toto připomíná paradox popsáný u Gillese Lipovetského, ale Bauman si je oproti němu zároveň velmi aktivně vědom skutečnosti, že jeho poznatky nejsou aplikovatelné na všechny, ale spíše se dá vykreslit skupiny lidí, které popisují lépe či hůře.²⁶¹

V tekuté společnosti existují lidé, kteří se vyžívají v možnostech tekutosti, pro které všechna konkrétní vlastnictví jsou jen pomíjivá a kteří s nadšením podstupují hybridizaci vlastní identity, berou si z každé identity určité prvky a jsou připraveni se jich kdykoliv zase vzdát. Notorickým příkladem je hlavně elita globálního kapitalismu, konkrétně je uveden Bill Gates.²⁶² Jsou tu však zároveň i jedinci, kteří jsou vláčeni vývojem a přistupují na podobné

²⁵⁵ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 125-129.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 170.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 33.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 157-160.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 129

²⁶⁰ Tamtéž, s. 33, 48.

²⁶¹ Tamtéž, s. 11-14, 42-59.

²⁶² BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Přeložil Lubomír Drozd. Praha: Portál, 2020, s. 23. Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 13.

podmínky hlavně ze strachu. Také jsou tu lidé, kteří se přizpůsobit nemohou, například nemají možnost dovolit si ony identitárně nabyté značky či neustále svou identitu obnovovat skrze nové věci, a tak jsou buď vyčlenění, nebo zahrnutí do jedné stářejší identity. Další skupinou jsou lidé, kteří se individualizovat odmítají a nehodlají žít hybridně, tedy se rozhodnout co nejpevněji přichytit k zděděné či přičítané identitě, mnohdy až ve fundamentálním duchu. V tomto ohledu je fundamentalismus potomek celoplanetárně podnícené individualizace. Vzniká tu několik nerovných skupin lidí a mnoho dalších v prostoru mezi nimi, všechny však tekuté prostředí a globální kapitalismus ovlivňuje, některým dodává nadšení, jiné vyčleňuje a některé zahání do semknutí se v konkrétní kolektivní identitě.²⁶³

1.4.4 Vzdělávání v tekutém světě

Smýšlení společnosti nad budoucností a nad sebou samou se pozná, jak tvrdí Bauman, dle přístupu k mladé generaci.²⁶⁴ Z tohoto hlediska jsou pro ni dnešní děti především zítřejšími spotřebiteli, jak dodává.²⁶⁵ A vskutku, celé vzdělávání určuje ekonomika a společenská tekutost, obzvláště svým nárokem na to být celoživotním procesem, tedy celoživotním přizpůsobováním se světu neustálých změn. V knize „Tekutý život“ se její autor opírá o zprávu Komise Evropských společenství z roku 2001 a rozsáhlost profesních školení v USA.²⁶⁶ Proměnu zde ilustruje na válečné metafoře děla a naváděné střely, kdy dřívější učitelství bylo jako střílet z kanonu. Dělová koule v momentě vypuštění z hlavně nemá možnost letět jinak než tak, jak byla zamířena, a proto tato zbraň byla odpovědí na předem známé cíle, které zůstávají na místě nebo se pohybují jen pomalu. Dnešní doba nepředvídatelných změn však přichází s novou zbraní odpovídající situaci a tou je naváděná střela, o to příhodněji, pokud je schopna za letu i změnit terč.²⁶⁷ Vzdělávání rezignuje na to předem znát pevný a jasný cíl, protože se ukazuje, že než by žák byl schopen ho využít, tak

²⁶³ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 11-17, 42-55.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 166.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 181.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 173-175.

by mu zmizel pod nohama.²⁶⁸ Tématu se autor důkladně věnuje také třemi eseji ve svém díle „44 dopisů z tekuté moderního světa“²⁶⁹. Na příkladu školství Bauman zrcadlí snad všechny podstatné rysy tekuté modernity.

Ztrátu cíle rozpracovává jako zpochybnění dřívějších konstitutivních rysů pedagogiky, kterými byly trvalost a reprezentace světa předpokládající jeho stálost.²⁷⁰ Již totiž neplatí, že jednou naučené zůstává navždy vhodné, protože to předpokládalo možnost stálosti světa, ke které mělo napomáhat ustalování i skrze samotné školství. Jenže svět se mění s ohromnou rychlostí, a ještě k tomu se dále zrychluje, navíc se prudce vyvíjí i naše poznatky, takže prakticky vše osvojené může být ukázáno jako chybné nebo již nedůležité. Co kdysi vedlo k úspěchu, náhle končí ve slepé uličce.²⁷¹ Kvanta informací zároveň znamenají, že jednou z nejdůležitějších dovedností je naučit se žít a zorientovat ve světě jimi přesyceném.²⁷² Učení se nutně mění na celoživotní proces přizpůsobování se podmínkám, tak jak se vynořují, a zapominání zastaralého.²⁷³ Opět se zde vyskytuje přenesení zodpovědnosti ze společenských institucí a státu na jedince²⁷⁴, čímž se jim dává svoboda sebeurčení, ale zároveň vznikají obavy z nestability a neuplatnitelnosti zvoleného.

²⁶⁸ S touto rezignací na finalitu vzdělávání mnoho pedagogů nesouhlasí. Například docent Martin Strouhal, rozpracovává ve své knize „Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny“ problematiku postmoderního vzdělávání, tuto skutečnost odmítá. Věří, že školství by nemělo rezignovat na představu dotvořeného jedince, protože to je samou podstatou výchovy. Opírá se zde o velké myslitele historie a nepřipadá mu správné na tuto linii uvažování zanevřít. STROUHAL, M. *Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada, 2013.

²⁶⁹ BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekuté moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 124-137.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 126-127.

²⁷¹ Tamtéž, s. 127 Srov. BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 177-178.

²⁷² Jako naprosto klíčovou tuto schopnost vytyčuje i Harari. BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekuté moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 135-137 Srov. HARARI, Yuval Noah. *21 Lessons for the 21st Century*. Londýn: Vintage, 2018, s. 303-304.

²⁷³ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 176-178, 186. Srov. BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekuté moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 127.

²⁷⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021, s. 183.

Zbavení se zacílení a přenesení zodpovědnosti na jednotlivce má i další důvod a tím je skutečnost, že se dnes cení více odlišnost a individualita než stejnost.²⁷⁵ Dnešní společnost chce poradce, který jim ukáže, jak chodit a ne učitele, který se je pokusí přesvědčit, aby chodili pouze jednou jedinou cestou, která je koneckonců již plná lidí.²⁷⁶ Takový poradce bude u žáků hlídat, že nejsou líní a nedbalí, ale vstřícně vyjde k tomu, když se projeví „neznalí“. V případě potřeby mu ukáže „jak na to“ místo toho, aby učil ortodoxní „vězte, že“.²⁷⁷ Takový přístup si dle Baumana žádá tekutá doba.²⁷⁸

Ve shrnutí tedy pro závěrečnou část práce jsou z této kapitoly o Tekuté modernitě nejdůležitější poznatky ohledně tekutosti, zrychlování, přemíře a odpadu. Také může být pro srovnání vhodný intenzivnější globální kapitalismus a jím vyvolaný ústup společenských institucí do pozadí projevující se ve větší svobodě, ale zároveň obavách o bezpečí. Za poznamenání také stojí konkrétnější prvky strach z nejistoty a sebekritika, formování identity skrze trh, individualizace ve vztahu k sounáležitosti a nerovnost. Zároveň jsou potenciálně důležité také poznámky týkající se proměn vzdělávání v bezcílovost a celoživotní záležitost, protože ty jsou zrcadlem smýšlení společnosti o sobě samé a své budoucnosti.

²⁷⁵ BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 132.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 133.

²⁷⁷ V tomto se dá hledat spousta podobností s mnohými alternativními přístupy ke školství. Například Montessori, kde se učitelům říká průvodci a mají v zásadě podobnou roli jako takovíto poradci. Tedy pomoci dítěti překonat překážky, když na ně narazí, ale jinak nechat žáky zkoumat svět a předložené poznatky svou vlastní cestou. ZÁBRANSKÝ, Tomáš. „Učitel v roli průvodce“. IN: *EDTECH KISK* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2019 [cit 2023-04-05]. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/u%C4%8Ditel-v-roli-pr%C5%AFvodce-6498d5ec439c>.

²⁷⁸ BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022, s. 132-133.

1.5 Metamodernismus

Tento pokus o pojmenování dnešního stavu společnosti se dostal do popředí v roce 2010, když v magazínu „Journal of Aesthetics & Culture“ vyšel článek „Notes on metamodernism“²⁷⁹ sepsaný Timotheem Vermeulenem a Robinem van den Akkerem. Název s předponou meta– byl zvolen pro její tři významy, které dle jeho autorů vyjadřují podstatu tohoto směru. Metamodernismus je jednak historicky *za* postmodernismem, jednak epistemologicky *s* (post)modernismem a ontologicky *mezi* postmodernismem a modernismem.²⁸⁰

Dle autorů se jedná o stále probíhající výzkumný projekt zaměřující se na 3 cíle: na snahu zmapovat dnešní dominantní kulturní vývoje ve stávající fázi vývoje kapitalismu²⁸¹; vytvořit adekvátní slovník určený pro diskutování o těchto dominantních způsobech cítění, děláním a myšlení; spojit tyto koncepty s novým rozpořádáním západních kapitalistických společností.²⁸² K rozeznání těchto vývoju jim má v první řadě být nápomocná koncepce

²⁷⁹ VERMEULEN, Timotheus a van den AKKER, Robin. *Notes on Metamodernism*. In: Journal of Aesthetics & Culture [online]. 2010, roč. 2, č. 1 [cit. 2023-06-04]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>.

Z důvodu neuvádění citovatelné formy stránek v oficiální verzi vydané na Taylor & Francis Online bude pro potřeby této práce citováno z verze článku otisknuté ve sborníku *Supplanting the Postmodern*.

Viz VERMEULEN, Timotheus a van den AKKER, Robin. *Notes on Metamodernism*. In: RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. 309-329.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 310. Srov. Van den AKKER, Robin a VERMEULEN, Timotheus. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 8-12.

²⁸¹ Když autoři hovoří o dominantních kulturních vývojích, tak přímo navazují na Jamesonovu koncepci kulturních dominant.

Tamtéž, s. 2-4, 15-16. Srov. JAMESON, Fredric. *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Londýn: Verso, 1992, s. 4.

²⁸² Van den AKKER, Robin a VERMEULEN, Timotheus. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 3-4.

struktury zakoušení²⁸³ („structure of feeling“), který Vermeulen a Van den Akker přejímají od Raymonda Williamse. Zjednodušeně řečeno se jedná o ve společnosti sdílené způsoby zakoušení reality, umění atd. Prvky této struktury zakoušení jsou implicitně obsaženy v kulturních produktech a jejich přítomnost nelze jednoduše vysvětlit poukázáním na spojitost s nějaký jedním konkrétním externím prvkem. Jako příklad autoři uvádějí pocit naděje, který se v metamoderní době vynořuje a dá se zpozorovat napříč společnostmi jak v politické kampani Barracka Obamy, tak v knihách (například dílo Davida Fostera Wallace), tak třeba v kinech (filmy Wese Andersona), přestože dané události a díla se jinak od sebe výrazně liší. Těchto struktur je ve stejné době přítomno více naráz.²⁸⁴ Jedná se o jeden z klíčů k pochopení toho, z jaké pozice metamodernisté analyzují a k jakým poznatkům docházejí.

Předpona Meta-

V úvodu kapitoly byly uvedeny tři významy předpony meta-, je záhodno je zde ve zkratce rozvést. Význam „s“ vyjadřuje, že metamodernismus nenakreslil dělicí čáru, která odděluje nové od zahozeného. Místo toho se vyskytuje s různými residuálními strukturami zakoušení, přičemž nejdominantnější jsou ty postmoderní a moderní, ale vyskytují se i určité premoderní nálady a rysy. Předěšlá postmoderní kulturní dominanta byla charakteristická svou recyklací minulosti ve formě hloubky zbavených pastí a parodií, v kontrastu k tomu metamodernismus minulost upcykluje²⁸⁵. Upcyclace minulých směrů se vyznačuje tím, že se předešlé formy a žánry kulturní produkce užívají s opravdovou snahou je zasadit a upravit k vyjádření struktury prožívání momentální doby.²⁸⁶ Důvod, proč je toto epistemologickým vyjádřením metamoderny, je ta skutečnost, že v dnešní době již neplatí víra ve smysl

²⁸³ Překlad převzat z knihy *Doba přechodu*, protože adekvátně vystihuje zamýšlený význam a nemá smysl zaplevelovat akademický prostor novým překladem již přeloženého. HAUSER, Michael. *Doba přechodu: Tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua*. Praha: Filosofia, 2021, s. 178.

²⁸⁴ Van den AKKER, Robin a VERMEULEN, Timotheus. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 8.

²⁸⁵ Upcyclace se vyznačuje tím, že se odpadní produkty nepřetváří na nový méně kvalitní materiál či produkt, ale naopak se jejich hodnota zvýší. Vyhozená plechovka se například přetvoří v okarínu.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 10.

a pokrok vedoucí k lepší budoucnosti, ale zároveň se již nedá ani hovořit o postmoderní nedůvěře v budoucnost a smyslu. Lépe je to vyjádřeno přítomností obou tendencí jakožto Kantovského negativního idealismu, kdy společnost postupuje *jako by* smysl byl a *jako by* lidstvo nějaký neznámý přirozený cíl putování historií očekával, i když v to doopravdy racionálně nevěří.²⁸⁷ Metamodernismus v tomto smyslu existuje ve spojení s oběma svými předchůdci.

Ve svém druhém významu „mezi“ se ukazuje dynamický pohyb doby, protože vyjadřuje kyvadlový pohyb mezi rysy spojenými s již zmíněnými předchůdci doby. Metamoderní kultura pendluje mezi moderním nadšením a postmoderní ironií, nadějí a melancholií, empatií a apatií, atd. Nikdy se nestává plně ani moderní, ani postmoderní a vždy, když se přiblíží k jednomu z těchto pólů, tak kyvadlo stáhne gravitace opět k pohybu na druhou stranu. Zjevuje se tu tedy spektrum mezi dvěma binárními protipóly, ne pouze binární dichotomie. Tato skutečnost dovoluje, aby v americké politice byli prominentními postavami například Bernie Sanders se svým zaměřením na nadčasové principy a Donald Trump s užíváním časté a nejasné změny rétoriky^{288, 289}.

Historicky je pak metamodernismus „za“ postmodernismem, z kterého vychází a od kterého přijímá i výchozí stav kultury, která je kompletně prostoupená komoditní logikou kapitalismu²⁹⁰. Vynořuje se kolem roku 1999 a pozvolna se dotváří v období do roku 2011. V této době se objevuje spousta pro tento směr typických rysů, které prozkoumává několik

²⁸⁷ VERMEULEN, Timotheus a van den AKKER, Robin. *Notes on Metamodernism*. In: RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. 315-316.

²⁸⁸ O Trumpově nekonzistentnosti a fungování jeho typu (hraniční verze designového) populismu se dá dočíst více například v: HAUSER, Michael. Rozlomená jednota liberální demokracie: K původu nových populismů. In: FEINBERG, Joseph Grim, HAUSER, Michael a ORT, Jakub. *Politika jednoty ve světě proměn*. Praha: Filosofie, 2021, s. 149-150, 157-158.

²⁸⁹ Van den AKKER, Robin a VERMEULEN, Timotheus. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 1-19.

²⁹⁰ Van den AKKER, Robin. Metamodern Historicity. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 22.

odborníků ve sborníku „Metamodernism: Historicity, Affect, And Depth After Postmodernism“²⁹¹. Návaznost na předchozí kulturní období je povšimnutelná i na volbě hlavních zkoumaných oblastí, protože ty jsou vybrány dle Jamesonových hlavních rysů postmodernismu, tedy se jedná o vztah k historii, afekt a hloubka.²⁹²

1.5.1 Historicita

V přístupu k historii se v první řadě hodí připomenout znovu Kantův negativní idealismus, protože se zde opět zjevují prvky přístupu chování se „jako by to tak bylo“ („as if“).²⁹³ Vztah k budoucnosti je tedy specifický touto skutečností, že zároveň je tu přítomna jistá přijímaná modernisticky laděná víra ve smysl dějin, ale zároveň neustoupila postmoderní nedůvěra, která poukazuje na to, že tento smysl je pouze společenským konstruktem. Budoucnost je tedy nejasná, ale lidé se projevují, jako by měla objektivní smysl.²⁹⁴

Nezměnil se však pouze vztah k budoucnosti, ale obecně i k celé historii. Robin van den Akker ilustruje různé přístupy k času na metafoře domu. Moderní člověk odhodlaně otevírá vchodové dveře a vychází skrze ně do budoucnosti. Postmoderní člověk zůstává uvnitř a pouze skrze okno v zadních částech budovy kouká na zploštěnou minulost, přičemž se věnuje interiérovým dekoracím. Zatímco metamoderní člověk otevírá dveře do zahrady, ale vychází dveřmi předními. Minulost je pro něj zdroj inspirace, která není pouze omezeným obrazem, a zároveň budoucnost není ignorována. Jeho zkušenost s historií je *mnohotvárná* (multitensed).²⁹⁵ V přítomnosti se vynořuje spousta starších vlivů tvořící

²⁹¹ van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017.

²⁹² Van den AKKER, Robin a VERMEULEN, Timotheus. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 18.

²⁹³ VERMEULEN, Timotheus a van den AKKER, Robin. *Notes on Metamodernism*. In: RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. 315-316.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 315.

²⁹⁵ Van den AKKER, Robin. Metamodern Historicity. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 21-23.

dohromady *super-hybridní*²⁹⁶ útvary a samotná interpretace minulosti je viděna jako *plastická*²⁹⁷.

Super-hybridita, rozebírána Jörgem Heiserem, znamená, že dochází k mísení starších forem s novými, ale také k poukázání na fakt, že všechny formy jsou ve výsledku výtvořeny vycházející z mnohých již dříve existujících forem. Tento fenomén souvisí i se skutečností, že v globální společnosti (ale i na lokální úrovni) koexistuje vícero různých historických období, která jsou v kontaktu. V tomto kontextu Heiser užívá příkladů muslimů z Islámského státu, kteří se odkazují k velmi dávným dobám (např. mají přímo navazovat na dřívější vládce), ale užívají nejnovější metody propagandy a snaží se svou ideologii šířit skrze moderní technologie, jakými jsou například smartphony nebo Youtube.²⁹⁸ V závěru pasáže autor dochází k shrnutí, že došlo ke zpochybnění lineárnosti domnělého pokroku, ale zároveň postuluje, že idea pokroku musí být dále přijímána, i kdyby jen pro přijetí možnosti rozšiřování lidského poznání. Když se pozná, jak se může situace lidí vylepšit, tak je pokrok již implikován.²⁹⁹ Můžeme zde opět vidět prvek postmoderní skepse ke smyslu historie, ale zároveň apel na přijímání jeho určité podoby.

Druhým podnětným pojmem je plasticita dějin, kterou ve sborníku rozebírá Josh Tosh. Pro něj je historie plastická, tedy může být nejen tvarována, ale také dávat tvar.³⁰⁰ V kulturních produktech se již neprojevuje soustředěnost na možnosti přepisování minulosti, ale spíše na její (omezenou) tvárnost. Navrací se určitá míra objektivnosti, protože historie nemůže být přeměněna, jakkoliv se autorovi zlíbí, ale spíše se prozkoumává, jaké možnosti taková

²⁹⁶ HEISER, Jörg. Super-Hybridity: Non-Simultaneity, Myth-Making and Multipolar Conflict. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 67.

²⁹⁷ TOSH, Joshn. Toni Morrison's Beloved and the Rise of Historioplasic Metafiction. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 42.

²⁹⁸ HEISER, Jörg. Super-Hybridity: Non-Simultaneity, Myth-Making and Multipolar Conflict. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 55-68.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 68.

³⁰⁰ TOSH, Joshn. Toni Morrison's Beloved and the Rise of Historioplasic Metafiction. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 42.

historie nabízí, co mohlo být jinak v kontextu ohraničeném mantinely skutečnosti.³⁰¹ Nachází se zde nový vztah k historii, takový, který zároveň naslouchá poznatkům postmoderny, ale není ochoten jít tak daleko jako ona a historicitu přenechat pouze barevným a zářivým obrazům.

1.5.2 Afekce

Podobně se vynořuje snaha vnímat s vážností afekci a identitu jako reálnou. Mezitímco postmodernismus se vyznačoval svou ztrátou afekce a identity „já“ („self“), která se ukázala jako pouze zkonstruovaná, tak metamodernita usazuje subjektivitu a afekci do kontextu situace.³⁰² Celý proces přeměny v této rovině je poháněn potřebou lidí po opravdové emoční afekci a svázání své identity v sociálním kontextu, ve vztahu s druhými a žité zkušenosti. Hnací silou jsou zde katastrofy (například 11. září či finanční krize 2008), které otřásly postmoderním odstupem.³⁰³ Forma, které tyto snahy nabývají, je jistá informovaná naivita³⁰⁴, protože postmoderní poznatky nemizí úplně a subjekty si stále jsou vědomy konstruovanosti svého prožívání světa, ale zároveň touží po smysluplném osobním emočním prožitku.³⁰⁵ Ironie se zde doplňuje s upřímnými podtóny³⁰⁶ a stále fragmentovaný, komodifikovaný a sociálně konstruovaný metamoderní jedinec se snaží identifikovat

³⁰¹ TOSH, Joshn. Toni Morrison's *Beloved* and the Rise of Historioplasic Metafiction. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 52-53.

³⁰² GIBBONS, Alison. Contemporary Autofiction and Metamodern Affect. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 120.

³⁰³ Tamtéž, s. 130.

³⁰⁴ VERMEULEN, Timotheus. Metamodern Depth, or 'Depthiness'. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 147.

³⁰⁵ GIBBONS, Alison. Metamodern Affect. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 86.

³⁰⁶ Tamtéž.

s druhými jako by taková identita byla zcela upřímně reálná (přirozená). Jsou zde, jak komodifikace identity, tak její tvorba jedincem a společností.³⁰⁷

1.5.3 Hloubka

Ani koncept hloubky nenásleduje nijak drasticky odlišný vývoj od zbytku rysů. Metamoderní struktura prožívání, tak jak jí popisují autoři, se vyznačuje přítomností postmoderní absence hloubky pod povrchem, a zároveň moderního povrchu reflektujícího hloubku. Tohoto propojení se dosahuje skrze metody, kterými je hloubka na povrch pouze aplikovaná, má jen vytvářet dojem, že za povrchem skutečně je reprezentace něčeho většího.³⁰⁸ Příkladem může být politické působení Tonyho Blaira, který se snažil skrze knihu a dokumenty nanášet hloubku na běžně viděné oficiální politické výkony. Dokument byl točen jako rozhovory v časově volnějším oknu v jinak velice zaplněném rozvrhu nebo po práci doma, aby to dokreslilo pozadí tvrdě pracujícího běžného člověka projevujícího se formálně na tiskových konferencích a podobných oficiálních událostech.³⁰⁹ Blairův úspěch a následné zklamání voličů z jeho působení v politickém úřadu zároveň vykresluje metamoderní strukturu prožívání, která touží po autenticitě.³¹⁰ Timotheus Vermeulen

³⁰⁷ GIBBONS, Alison. Contemporary Autofiction and Metamodern Affect. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 120-121.

³⁰⁸ VERMEULEN, Timotheus. Metamodern Depth, or 'Depthiness'. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 148-149.

³⁰⁹ BROWSE, Sam. Between Truth, Sincerity and Satire: Post-Truth Politics and the Rhetoric of Authenticity. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 169-171.

³¹⁰ Tamtéž, s. 178-179.

v tomto kontextu hovoří o konceptu „hlubinavosti“³¹¹ (depthiness), kterým vyjadřuje, že je nějaký daný produkt jako hluboký pouze přijímán, že je tak jen vykreslován.³¹²

Dalším hodnotným pojmem v kontextu hloubky je *rekonstrukce*. Irmtraud Huber a Wolfgang Funk ve svém příspěvku tento pojem užívají v kontrastu k dekonstrukci, aby zdůraznili nořící se změny očekávané role čtenáře vůči textu. V dílech jako je kniha „How to Be Both“ se na rozdíl od postmoderní literatury nepředpokládá, že čtenář bude dekonstruovat význam, a tedy oddalovat možnost jeho realizace, či ho naprosto diskvalifikovat.³¹³ Místo toho je postaven před úkol sám opravdový význam, opravdovou hloubku, toho, co čte, rekonstruovat skrze svoji aktivitu.³¹⁴ Ve zmíněné knize je totiž před čtenáře předložen příběh ze dvou perspektiv, přičemž není určeno pořadí čtení (dokonce byly publikovány hned dvě verze, každá s jinou sekvencí) a tedy prohození pořadí perspektiv může náhle vést k naprosto jinému chápání toho, co se v díle událo. Situace je dost podobná jako v případě jednoho rysu z některých výše probraných digimoderních textů, konkrétně těch, které se stávají plnohodnotným textem až v kontextu aktivní participace spotřebitele. U „How to Be Both“ nedochází k předložení knihy, která je stvořená pro modernistické odhalení své hloubky nebo postmodernistické přehlížení mrtvým autorem možná zamýšleného významu a místo toho věnování se dekonstrukci díla dle interpretace čtenáře. Místo toho se zde člověk ocitá před knihou, která na svém povrchu vyzývá čtenáře k domyšlení skrytého, rekonstruování té roviny příběhu, kterou nemohl číst, a naplnění povrchu hloubkou, kterou přijímá, že tam snad je. Dochází zde tedy k dotvoření knihy čtenářem.³¹⁵

³¹¹ „Depthiness“ je pojem, který se obecně do českého jazyka špatně překládá. Má implikovat, že jako hluboký je text je pouze přijímán na základě intuice, nejedná se o skutečnou hloubku. Proto byl zvolen novotvar, který vyjadřuje, že daný jev se k hloubce pouze odvolává, ale zároveň by o tom měly při uslyšení výrazu vznikat pochyby.

³¹² VERMEULEN, Timotheus. *Metamodern Depth, or ‘Depthiness’*. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 149.

³¹³ HUBER, Irmtraud a FUNK, Wolfgang. *Reconstructing Depth: Authentic Fiction and Responsibility*. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 165.

³¹⁴ Tamtéž, s. 157-161.

³¹⁵ Tamtéž, s. 165.

Po projití posledního směru se do množiny pojmů vhodných ke srovnání přidává oscilace mezi postmoderním a dřívějším, přijímaný, a zároveň zpochybněný smysl, super-hybridita, plasticita historie, informovaná naivita v kontextu afekce, hlubínost a rekonstrukce.

2 Klasifikace teorií po konci postmodernismu

Tato část vychází z vyhodnocení srovnání již probraných rysů, které je ve vstupní podobě provedené formou pro potřeby práce vytvořených tabulek umístěných v přílohách. První příloha obsahuje tabulku vypisující rysy doby, na kterých se směry shodnou, druhá ty, na kterých nepanuje u teorií shoda a třetí jsou rysy považované za pro teorie definiční.

2.1 Společný popis doby

Pro pochopení rozdílů teorií je nejužitečnější si v první řadě popsat podobu dnešní společnosti, na které se shodnou (viz tabulka č.6 v příloze č. 1). Z hlediska vlivu ekonomické roviny všechny směry vychází ze stavu proniknutí kapitalismu skrze celou kulturu a společnost, přičemž jediný směr, který téma nerozvíjí nijak výrazně je metamodernismus. Metamodernisté však explicitně vyjadřují uznávání Jamesonova rozpracování koncepce pozdního kapitalismu ve vztahu ke kultuře.³¹⁶ Hypermodernisté společně s tekutou modernitou se věnují vztahu společnosti ke zrychlujícímu vývoji, který způsobuje kapitalismus, což dle nich má vliv na identitu a kulturní produkci. Obdobně je na tom post-postmodernismus, který prorůstání kapitalismu pojmenovává jako intenzifikaci a sdílí podobné rysy jako zbylé směry. Digimodernismus pak tuto podobu kapitalismu nazývá jedovatým (velkým) vyprávěním a poskytuje rozsáhlou analýzu kulturních textů, u které se dá argumentovat, že zacílení dominantních forem na nekončivost a pomíjivost může být spojena s popisem podstaty vlivu pokroku a kapitalismu u ostatních směrů; o Kirbyho knize jakožto pronikavé analýze kultury demonstrující ostatní směry viz níže.

Další významná shoda je v rysu fragmentace, a to jak společenské, tak tržní. V podstatě všechny směry přímo rozebírají nějakou formu rozdělení společnosti, ať už destandardizaci, individualizaci, módní logiku, přítomnost vícero struktur prožívání a časů (super-hybridita) nebo přímo rozpad do tržních nik. Explicitně to pojmenovává post-postmodernismus a digimodernismus, když první z nich hovoří o přeměně v post-fordismus a druhý o konci masové kultury a oba o rozpadu do tržních nik. Hypermodernita a tekutá modernita nepojmenovávají situaci přímo, ale obě hovoří o silné individualizaci a vlastní volby

³¹⁶ Van den AKKER, Robin a VERMEULEN, Timotheus. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 4.

sounáležitosti k jednomu z vícero kolektivů nových, či proměněných starších typů. Nejméně tuto skutečnost popisuje metamodernismus, který ale i tak hovoří například o super-hybriditě jako přítomnosti vícero časových postojů naráz a komoditní logice. Prvky fragmentace se u nich dají nalézt i v rekonstrukci, protože ta očekává, že čtenáři pravděpodobně dorazí k jinému pohledu na stejné dílo, dle vlastní zkušenosti s knihou. Metamoderní touha po nové afekci zase požaduje neutrální strav, ve kterém jsou lidé od sebe vzdálení, a tedy společnost roztržštěná. Stejně tak jimi nalezený prvek *informované* naivity předpokládá, že si lidé jsou inherentní fragmentace vědomí a sounáležitost hledají i *přes* to. Zároveň se dá argumentovat, že samotná oscilace vyžaduje přítomnost vícero přístupů ve společnosti, tedy její fragmentaci, a potenciálně lze oscilování skrze tržní niky i vysvětlit, o čemž bude řeč níže.

Podobná situace nastává i v případě vlivu identity na kulturní produkci, protože všechny teorie nějakým způsobem vnímají, že dochází k přizpůsobování kulturní produkce identitám jedinců. Metamodernismus to ovšem opět netematizuje nijak rozsáhle a zdůrazňuje i velkou roli společenské identity a informovaně naivní touhy po ní. Otázka identity se koneckonců později ukáže jako jeden ze zlomových bodů teorií, ale žádný směr nemá dojem, že by se komodifikovaná kultura nepřizpůsobovala prozumentově identitě.

Co se týče vlivu kapitalismu na kulturu, je situace mnohem jasnější. Metamodernismus, digimodernismus a post-postmodernismus vychází přímo z Jamesona a v tomto duchu dále rozvíjí situaci, ve které je sféra kultury prostoupena komoditní logikou kapitalismu. Vycházejí z jiných zdrojů Lipovetský a Bauman ve svých popisech mapují stejný jev.

Podobně jasná shoda panuje i na zahledění do přítomnosti. Přestože probrané teorie vykazují jiný přístup k historii obecně, tak všechny se shodnou na zahleděnosti dnešní doby do přítomnosti, a pokud se dává hodnota minulosti či budoucnosti, tak nikdy ne samotným o sobě, ale vždy skrze vztah k situaci tady a teď. Na rozdíl od moderny zde není objektivně vnímaný emancipační či eschatologický cíl nebo mytologický nadevše důležitý původ.³¹⁷ Tak i pohledy, které vykazují upřímný zájem o minulost, jako post-postmodernismus ve své hermeneutice situace, toto činí pro zasazení do dnešního kontextu a význam pro přítomnost. Nechtějí obnovit ani ponechat staré, ale najít to, co je začlenitelné do nového.

³¹⁷ Zde je odkazováno na pojetí dvou hlavních narativů legitimizace, jak o nich mluví Lyotard. LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993, s. 45-46.

S tím souvisí i tekutost doby, která sice je pojmem patřícím hlavně Baumanově terminologii, ale operuje s ním i Lipovetský a v omezené míře Nealon, který hovoří o tocích a ojediněle užívá i přímo pojmu tekutosti³¹⁸. Digimodernismus de facto odhaluje tuto tekutost při analýze dominantních forem textů, která se dle něj vyznačuje předkládáním textu v procesu tvorby (vykročenost, rozkročenost), svou pomíjivostí a nekončivostí (tedy neustálým obnovováním příběhu místo smysluplným uzavřením díla). Více explicitně, v podobném duchu jako Nealon, o tom Kirby mluví v kontextu jedovatého konzumerismu. Zatímco metamodernismus tuto tekutost neřeší přímo, ale bez jejího vědomí by se jen obtížně dalo vyložit poznatky typu postupování *jako* by existoval smysl, *informovaná* naivita a dále je přítomna skrze odkazování se na komoditní logiku.

2.2 Klasifikace na základě různých prvků vzájemné shody

Ve shrnutí se tedy probrané teorie shodnou na tom, že ať již dále dochází k jakýmkoliv následkům situace či projevům doby, tak základní její skutečnosti jsou intenzivní všudypřítomný kapitalismus, fragmentovaná a individualizovaná společnost, která se vyznačuje tekutostí, a soustředění se na přítomnost. Pokud by člověk chtěl teorie klasifikovat dle jejich využití pro pochopení doby, tak nejlepším postupem by bylo rozdělit je dle sfér, které doopravdy primárně analyzují. Takto vzniká model sledující projevy shodných podmínek společnosti v různých rovinách západní civilizace. Analýzou stavu kapitalismu a prozumní identity v 21. století mu je post-postmodernismus. Přináší o nich nejvíce poznatků a ty se dále dají pozorovat u jiných směrů v náznacích a projevech, například u tekuté modernity a hypermodernity, které jsou popisem sociální roviny té samé doby. Jakožto popisy společenské sféry se Bauman s Lipovetským i navzájem potvrzují, protože ve svém stejném zaměření dochází k velice podobným závěrům, a to i v kontextu rysů, s kterými ostatní směry však ne vždy souhlasí. Poznatky všech tří zmíněných deskripcí jsou do velké míry vysvětlením pro výsledné závěry důkladné analýzy kulturní produkce, kterou provádí ve své knize Kirby. Metamodernismus ze všech směrů nejvíce absentuje zájem o ekonomickou sféru a podobně jako digimodernismus je hlavně analýzou kulturní produkce. Společně si všímají projevů individualizace v textech, která se zjevuje určitou podobou přesunutí zodpovědnosti za text na jeho spotřebitele. Kirby přichází s poznatkem o změně

³¹⁸ NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Stanford: Stanford University Press, 2012, s. 122.

autorství a kritériu užití a Metamodernisté s rekonstrukcí. Mezi digimodernismem a metamodernismem je zásadní rozdíl hlavně v tom, že mezitím, co Kirby provádí svou analýzu na co nejpopulárnějších dílech, metamodernisté se zaměřují spíše na ty texty, které se dají nazvat více umělecké, a tedy značně méně rozšířené. Kirbyho kniha se snaží dojít ke svým závěrům skrze popis všech velmi hojně konzumovaných částí kultury a to včetně videoher, internetu, pornografie nebo třeba reality show, nehledě na jejich kvalitu. Zatímco metamodernisté se snaží nalézt strukturu zakoušení v dílech pronikavých uměleckých myslí; na potenciální problémy rozdílné selekce zkoumaných objektů bude poukázáno níže.

První možná klasifikace směrů se tedy nachází v jejich specifických zaměřeních a možnosti propojení na základě poskytnutí hlubšího pochopení různých rovin podobně chápané doby.

2.3 Rozdílná chápání

Probírané koncepce se však neshodnou ve všem a vyskytuje se zde několik zcela zásadních konfliktů mezi nimi (rozpory viz tabulka č.7 v příloze č. 2). Ty nejvýraznější a nejpodstatnější jsou přímo na úrovni definičních rysů vybraných směrů (zkompileovány do tabulky č.8 v příloze č. 3), především pak v přístupu k času, paradoxnosti doby vzhledem k identitě, sekularizaci původní modernity a obavám z moc rychlého vývoje.

Jak již bylo zmíněno výše, tak se všechny teorie v podstatě shodnou na primu přítomnosti, v konfliktu jsou však ve svém vztahu ke zbytku historie. Mezitímco digimodernismus a post-postmodernismus vnímají přítomnost jako svůj jediný opravdový zájem, tak u hypermodernity a tekutosti se budoucnost stává důležitým horizontem, který vyvolává bytostný strach. Obavy ve spojení s předností života v přítomnosti tvoří u Lipovetského a Baumana zásadní paradox doby, protože u jedinců vzniká napětí mezi strachem z budoucích následků proměnlivosti tekutého života a snahou užívat si přítomnost, jak po nich konzumní společnost vyžaduje. Ryzí projev následků tohoto napětí ilustruje Bauman na soudobé situaci akumulace dluhu, protože je tím výstižně konzumována obávaná budoucnost již dnes, dokud je to možné. O dluhu mluví i Kirby, ale interpretuje ho jako násilí na budoucnosti vlivem jejího přehlížení, nepoznamenává strach, i když jej vyjadřuje osobně sám za sebe jako kritiku statu quo ve společnosti, která tyto obavy nedostatečně projevuje. Stejně tak kritizuje i nedostatečný zájem o budoucí přežití člověka kvůli způsobování klimatické krize. Lipovetský již o pár let dříve než Kirby také řeší tuto otázku a naopak tvrdí, že je ve skutečnosti přítomna velká míra volání po řešení klimatické krize,

ale zároveň pouze málo činů, tudíž se zde nachází rozpor mezi poznatky digimodernismu a obavami u dvou zmíněných modernit. Nealon strach z dluhu nebo klimatické krize neřeší vesměs vůbec a shodně se ohledně nerespektování budoucnosti s Kirbyho vykreslením společnosti. Dobrou demonstrací pro rozdíly v chápání času je pojetí zaměření vzdělávání. Bauman a Lipovetský mluví o bezcílovosti a životním údělu neustále se přizpůsobovat evoluci a změnám přítomnosti, aby se dalo čelit obavám z budoucnosti. V rámci tekuté modernity je konkrétně poukázáno na to, jak Evropská unie směřuje k tekuté podobě vzdělávání, které počítá s proměnlivostí budoucnosti a celoživotním přizpůsobováním se jejímu vývoji. Nealon a Kirby naopak řeší, že se školy až moc zaměřují na přípravu na momentální život a přicházející změny přehlíží. Specifickou pozici ve vztahu k času má metamodernismus, protože zájem o budoucnost projevuje, ale jen ve formě negativního idealismu, tedy informované naivity. Otázku budoucnosti však metamodernisté neřeší nikterak hluboce, nezmiňují obavy z toho, co přijde, hovoří jen o vytoužené víře ve smysl a důkladněji popisují spíše vztah k minulosti.

Minulost je dalším z rozporů, protože upřímný zájem o ní se dá přisoudit pouze metamodernismu a potenciálně post-postmodernismu. Digimodernismus se vyznačuje svým přehlížením minulosti, tekutá modernita je moc pomíjivá na to, aby zde minulost hrála větší roli a hypermodernismus sice zmiňuje zvýšený zájem o historii, ale striktně jako komoditu nebo individuální prožívání v přítomné podobě. Jinak řečeno, hypermoderní jedinec nemá zájem o to, jak skrze tuto spiritualitu prožíval svět pre-moderní jedinec, ale minulost zde funguje naprosto na základě přítomné tržní logiky. Oproti tomu Nealon vyhlašuje na příkladu klasického rocku oslabení hodnoty novosti, které se jak Lipovetský s Gottschalkem, tak Bauman nebo Kirby stále drží. Také post-postmoderní hermeneutika situace a nové formy kulturní tvorby založené na filtrování starého nachází svůj materiál a zájem přímo v minulosti, i když se mají hodnotit pouze ve vztahu k přítomnému celku. Podobně postupuje i metamodernismus v kontextu rysu plastické historicity v textech, upcyclace a super-hybridity, jakožto koexistence zpřítomněných prvků minulosti s přítomností.

Dalším podstatným rozkolem je otázka identity a individuality. Jedním z definičních rysů hypermodernity je paradoxní situace mezi tvorbou identity skrze individuální rozhodnutí, ideálně na trhu s komoditami, a potřebou patřit k nějaké komunitě a formovat svoji identitu ve vztahu k ní. Projevem tohoto paradoxu je i to, že sekularizací modernity, a tedy ústupem sdílených sociálních institucí, nedošlo k rozkladu všech (demokratických) hodnot a nenastal

nihilismus. Tento paradox je blízký i tekuté modernitě, v rámci které se hovoří o hledání rovnováhy mezi individualitou a sounáležitostí, či také svobodou a bezpečím. Projevy jsou podobné, protože pro oba popisy jde v podstatě o vyhledávání kolektivu, ale v individualizovanější tekutější podobě, a zároveň snahu zachovat si autonomii. Bauman se odlišuje především poukázáním na to, že do značné míry nejde jen o paradox, ve kterém se nachází abstraktní jedinec, ale ve skutečnosti se ve velké míře doopravdy jedná o rovnováhu mezi skupinami lidí na spektru mezi dvěma póly, které ji hledají. Tak či tak, na společenské úrovni se to projevuje obdobně a dochází se k rozporu s pohledem post-postmodernismu a digimodernismu, které identitu vidí jako ryzí dílo prozumenta a jedince jako zcela autonomní individua. Metamodernismus se v tomto kontextu přidává ke dvojici sekularizovaných modernit tím, že vidí identitu jako informovaně naivní a vnímá potřebu lidí hledat upřímnou afekci svazující identitu do sociálního kontextu. Stejně tak se dají tyto rysy brát jako volné připojení metamodernismu do myšlenek sekularizované moderny, které sdílí Lipovetský a Bauman díky společné inspiraci u Ulricha Becka. Důvodem nalézání podobných závěrů je skutečnost, že za negativním idealismem „jako by“ a tedy informovanou naivitou také stojí dle Vermeulena a van den Akkera návrat moderního smyslu historie a budoucnosti. Ovšem propojení je jen volné, protože sekularizovaná modernita, jak o ní mluví Bauman a Lipovetský, je spojená s obavami z nejistoty budoucího vývoje, které u metamodernismu nejsou přítomny. Jedná se spíše o jinou odpověď na stejnou původní otázku po osudu modernity.

2.4 Klasifikace na základě rozdílů

Při popisu rozdílů se zde vynořily nápadné podobnosti dvou dvojic směrů. Většina rozdílů vzniká na půdorysu neshod dvojice post-postmodernismus a digimodernismus s tekutou modernitou a hypermodernitou. Tato skutečnost je o to zřejmější, když se člověk podívá, jak se ve vyznačení souhlasů či nesouhlasů s rysy (v přílohách č. 2 a č. 3) směry ve dvojicích shodují a jak často si jedna dvojice druhé odporuje.

Nejbliže k sobě mají konkrétně hypermodernita (Lipovetský a Gottschalk) k tekuté modernitě (Bauman). Nejlépe se to dá ilustrovat poukázáním na to, jak málokrát a v jak nepodstatných záležitostech si vzájemně rozporují. Jediný opravdový nezanedbatelný rozdíl je v tabulce č. 7 (příloha č. 2) v sekci o vztahu k času, protože Bauman minulost nerozebírá jako důležitou a u Lipovetského je zájem o minulost aspoň skrze komodity a individuální

inspiraci v přítomnosti. Ovšem je možné, že kdyby se Baumanovy knihy věnovaly, stejně jako Lipovetského kniha, prioritně vztahu jeho typu modernity k času, tak dojde k podobným poznatkům. Společně každopádně vykreslují fragmentovanou společnost, která je konzumně excesivní, tekutě proměnlivá, zahleděná do přítomnosti, ale zároveň obávající se budoucnosti, a ve které individualizovaný člověk sám tvoří svou identitu, ale zároveň většina lidí vyhledává i kolektivní sounáležitost, s kterou by svou identitu mohli spojit a proměnit. Skutečnost jejich až nápadných shod o době je možné přisoudit faktu, že oba vychází z Ulricha Becka, a zároveň navazují i na Jeana-Françoise Lyotarda. Navíc ani jeden z nich necituje, nemluví o a nezmiňuje ve zdrojích Fredrica Jamesona, což naznačuje buď důkladnější neseznámení s jeho pohledem na postmodernismus nebo jeho vědomé zavrnutí.

Situace u druhé dvojice, co do jejich předchůdců, je naprosto obrácená. Oba dva se přímo odvolávají k návaznosti na Jamesona a Lyotard je odsunut na vedlejší kolej. V Nealonově knize naprosto chybí, mezitímco u Kirbyho se zjevuje, ale jak již bylo ukázáno výše, nedá se mít jistotu, že Kirby Lyotarda skutečně pochopil³¹⁹. Navíc mimo svá jedovatá (velká)

³¹⁹ Kirby se dokonce snaží tvrdit, že Lyotard ve své Postmoderní situaci nehovoří skutečně o velkých vyprávěních, ale jen o konkrétních dvou a na ostatní nejsou poznatky knihy uplatnitelné. Je samozřejmě pravdou, že pro svou analýzu si v knize Lyotard vybral opravdu primárně dvě konkrétní velká vyprávění, ale to je zcela logické, protože ta se nejvíce týkala pragmatických pravidel jím zkoumaného stavu (vědeckého) poznání. Zobecnitelné poznatky se však měly týkat všech typů pragmatických pravidel legitimity a i přímo v již zmíněné knize vypisuje Lyotard další příklady vyprávění. Celý Kirbyho argument se opírá o větu z úvodu knih, že „postmoderní“ je zjednodušeně „l'incrédulité à l'égard des métrécits“ (nedůvěra k velkým vyprávěním) a tvrdí, že je v anglickém vydání špatně přeložena, protože se před „metanarratives“ má nacházet člen. Jeho teze obsahuje však hned několik problémů. V první řadě tu je skutečnost, že francouzská věta má jako člen před metanarativy „des“, což je množný člen neurčitý, tedy něco co v anglickém jazyce ani neexistuje, a kdyby někdo chtěl opravdu násilně neurčitý člen před množné číslo přidat, tak by muselo být „a metanarratives“, což je jednak absurdní, a jednak by to stále znamenalo neurčité označení, tedy nikoliv odkaz ke konkrétním typům metanarativů. Tuto tezi potvrzuje i skutečnost, že český překladatel z francouzštiny Jiří Pechar ve svém překladu také píše „nedůvěřivost vůči metanarativním příběhům“ nikoliv „některým“, „těmto dvěma“, či „zmíněným“. Stejně tak Gilles Lipovetský jako Francouz hovoří o tom, že Lyotard myslel konec platnosti doktrín emancipace, podobně jako to uvádí například Tomáš Hauer. Koneckonců i sám Lyotard v jednom z dopisů ze sborníku „Postmoderno vysvětleno dětem“ říká, že myslel legitimitu emancipačními příběhy obecně. Z tohoto sborníku má však Kirby ve zdrojích uvedeny pouze dva odlišné dopisy. Nic v Kirbyho knize navíc nenaznačuje, že by opravdu uměl francouzsky, protože jeho zdroje jsou vždy anglické knihy, včetně přeložených původně francouzských děl. Při vysvětlování zmíněné výtky se Kirby odkazuje na odhalení jiným autorem, tudíž jsou přítomny hned dvě místa, kde mohlo dojít k selhání

vyprávění v kapitole o společnosti, Lyotarda již nikterak nereflektuje a i v této části knihy se soustředí spíše na obecnou kritiku konzumerismu a agresivních forem náboženství, než že by opravdu užíval myšlenku „velkých vyprávění“ v Lyotardem zamýšlené podobě. Problematika spojená s ústupem metanarací a přeměnou modernity Kirbymu ve skutečnosti uniká. Stejně jako u Nealonova post-postmodernismu je nejzásadnějším východiskem rozpracování a navazování na myšlenky Fredrica Jamesona a různých poznatků o čím dál větší individualizaci společnosti. Podobnost těchto dvou směrů se dá nejlépe demonstrovat opět na základě jejich soudržnosti v rámci rysů, které znázorňují tabulky v přílohách. Zásadní rozpory mezi nimi jsou vzácné, jak poukazuje tabulka č. 1, kompilující všechny jejich potenciální neshody obsažené v přílohách.

Tabulka č. 1 Všechny potenciální rozpory mezi Post-postmodernismem a Digimodernismem

Rys	Post-post	Digi
Odmítání novosti jako hodnoty samotné o sobě	Již nejde jen o novost, ale i o cokoliv, co člověku pomáhá v tvorbě identity, filtrování již vytvořeného	Preferování pomíjivého a přehlížení minulosti
Hledání vážných hodnot (konec ironického odstupu)	Vše konzumerismus	Vše konzumerismus Nová vážnost, ale v infantilní podobě
Směřování k vážnosti	Intenzivní kapitalismus vede k lehkovážnosti	Konzumerismus Nová vážnost, ale infantilní, zdánlivé reálno
Upřímný zájem o minulost	Hermeneutika situace, třídění již vzniklého, tvoření identity i skrze komodity minulosti, odmítání novosti jako hodnoty. Vždy striktně k přítomnosti.	Pouze opovržení nebo sebelítost.
Jedovaté formy náboženství jako vlivná vyprávění	Pouze konzumerismus	Jedovaté formy náboženství

v pochopení myšlenek. Pokud špatně chápe i zjednodušení toho, o čem Lyotard v knize mluví, tak je těžké důvěřovat, že s tímto špatným klíčem rozklíčoval zbytek knihy.

KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 235-236.

LYOTARD, Jean-François. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester: Manchester University Press, 2019, s. xxiv, xxiii-xxv. Srov. LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993, s. 45, 44-59, 97.

HAUER, Tomáš. *S/krze postmoderní teorie*. Praha: Karolinum, 2002, s. 212.

LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 35.

První tři rysy se týkají dosti podobného jevu souvisejícího se snahou doby o nalezení nových hodnot. Co se týká odmítání novosti jako hodnoty, což Nealon demonstruje na přetrvávání klasického rocku, tak Kirby si tohoto jevu nevšímá. Důležité tu však je, že ani Nealon si nemyslí, že by novost vymizela, jen jsou zde jisté tendence být skeptický k tomu, že by něco mohlo být dobré jen, protože je to nové a navrhuje nové kritérium primárně se orientovat vztahem k celku (třeba identitě prozumenta, který si ale dále velmi často vybírá to nové), jde spíše o marginální záležitost. Stejně tak zájem o minulost je u Nealona sice přítomný, ale, jak již bylo ukázáno, pouze ve vztahu inspirace pro přítomnost za jejich pravidel. Potenciální rozpor je i v jejich názoru na vážnost chápanou jako odmítnutí postmodernistické ironie a odstupu. Nealon si všímá intenzifikace, konkrétně prohlubování konzumních hodnot, nikoliv nalézání nových projevů vážnosti. Digimodernismus k tomuto rysu má ambivalentní vztah, protože jednak si všímá zájmů o vážnější projevy v textech, ale zároveň poznamenává, že jde o veskrze dětinskou podobu (například pouze dobře znějící citát), neboť se neřeší opravdu dospěle vážné otázky, pouze není přítomen ten samý zřejmý postmoderní odstup jako dříve. Jediný další rozpor je otázka náboženství, které Nealon nebere tak vážně. Autoři nesdílí otázku, která by je dokázala prokazatelně postavit opravdu proti sobě, protože většinou si pouze nevšímají těch samých fenoménů, než že by se k jedné otázce vyjadřovali z pozic opačných názorových táborů. Dohromady tedy popisují vesměs lehkovážnou společnost, která je fragmentovaná, intenzivně konzumní a kapitalistická, zahleděná do přítomnosti a (až násilně) ignorující budoucnost. Identita je pro ně značně individuální a její dominantní způsob tvorby probíhá skrze konzumování na trhu, tedy tzv. prozumní identita.

Zároveň pozornosti nemůže uniknout ani vybočující metamodernismus. V první řadě přímo jeho definiční prvky oscilace, hlubinavosti a negativního idealismu v kontextu budoucnosti jsou zároveň záležitostmi, ve kterých se plně neshodne s žádným směrem. Dále pak v zásadních otázkách vztahu k budoucnosti, identity a sounáležitosti rozdělující dvojící sekularizovaných modernit a Jamesonem ovlivněné směry stojí v různých rozporech na jiné straně. Tímto se dostává do pozice jakéhosi hybridu obou přístupů, ale zároveň se u něj vynořuje nový rys odhodlané vědomě zkonstruované víry v budoucnost, který není plně v souladu ani s jedním ze směrů a je dostatečně podstatným rozporem, aby vytvořil novou kategorii pro klasifikování dalších směrů.

Tabulka č.2 Srovnání vztahu Metamodernismu k ostatním směrům

Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Negativní idealismus a informovaná naivita v kontextu smyslu budoucnosti (metamodernismus)	Negativní idealismus, jako by, informovaná naivita	Zahledění do přítomnosti, smysl se nevyhledává	Zahledění do přítomnosti a násilí k budoucnosti	Moderní zaměření na budoucnost je zde ztělesněno obavami, nikoliv vírou ve smysl	Moderní zaměření na budoucnost je zde ztělesněno obavami, nikoliv vírou ve smysl
Oscilace (metamodernismus)	Ano	Vítězství postmodernismu a návazání na něj	Návrat premoderního, ale jen neuvědoměle ve formě textu. Nikoliv oscilace, ale niky.	Postmodernismus byl jen konec modernismu při přechodu k novému modernismu, tedy není moc mezi čím oscilovat (chybí Jameson)	Postmodernismus je spíše negativní pojmenování, tudíž není mezi čím oscilovat (chybí Jameson).
Hlubinavost	Hlubinavost, rekonstrukce	Konec hermeneutiky podezření znamená i konec hledání hloubky	Hloubka není vyhledávána, a naopak je tendence k infantilitě	Preferuje se jednoduché a prosté, přítomen je infantilismus	Tekuté, jednoduché a pomíjivé spíše než hluboké
Paradoxnost času: obavy z budoucnosti a lehkavý život v přítomnosti (Tekutá mod. a Hypermodernita)	Jako by, informovaná naivita, budoucnost ve vztahu k přítomnosti	Život přítomnosti, budoucnost jen krátkodobě skrze trh s futures	Přítomnost, bez obav, ale ničí budoucnost	Paradoxnost obavy z budoucnosti a zahledění do přítomnosti	Obavy z budoucnosti, dluh, ale život přítomnosti
Informovaná naivita v kontextu afekce (metamodernismus)	Nová potřeba afekce, informovaná naivita	Individualismus a prozument	Nerozebírá potřebu afekce	Paradoxnost sounáležitosti a individuality	Rovnováha mezi svobodou a bezpečností, individualitou a strachem z vyčlenění

Na výše vložené tabulce č. 2 skládající se ze zmíněných rysů se dá pozorovat ona specifická pozice metamodernismu. Mezitímco budoucnost je ostatními směry buď přehlížena nebo obávána, tak zde je zdrojem naděje, která ovlivňuje chování jedinců. Specifický přístup negativního idealismu, tedy chování se jako by dějiny měly smysl, a zároveň pochybování o jeho skutečné existenci, je vlastní pouze této teorii. Další specifikou je hlubinavost, protože ostatní směry spíše kritizují absenci hloubky, než že by si všímaly nějaké víry či touhy po ní. Jejich situace by nejspíš šla dále popsat Jamesonovou absencí hloubky. Stejně tak i metamoderní oscilace je pro ostatní myslitele neznámým pojmem, což se dá vysvětlit jednak

skutečností, že dva z nich nepovažují postmodernismus za plnohodnotný směr, ale jen přechod či negující pojem, ale také i tím, že místo oscilace všichni vnímají spíše jistou formu fragmentace. Metamodernisté koneckonců nepodávají dostatečně zacílenou a rozsáhlou analýzu, aby mohli oscilaci dokázat a jimi vnímaná různost jevů se dá vyložit i tak, že vychází z různých konzumních nik anebo od různých skupin umělců ve fragmentované společnosti. K této problematice viz níže.

Ještě podstatnější pro zařazení tohoto směru je však skutečnost, že u hlavních otázek rozporu mezi ostatními směry se metamodernismus přiklání pokaždé k jiné straně. Ke směrům vycházejícím z Jamesona se přidává v absenci hlubších obav z budoucnosti, přičemž se vyznačuje spíše zdánlivou nadějí v budoucnost, ale i na dále bytostným přebýváním v přítomnosti, odkud je budoucnost doufající vírou sledována. Autoři sice zmiňují i určitý vliv obav, ale nepřenášejí ho směrem k budoucnosti, nýbrž spíše jako otřes následkem již prožitých katastrof. Spolu s post-postmodernismem a digimodernismem tedy stojí v kontrastu k paradoxnosti času vytyčené tekutou modernitou a hypermodernitou. Zároveň si však metamodernisté pokládají i otázku po hodnotách přicházejících s rozpadem modernity a docházejí k tomu, že dnešní člověk hledá novou afekci k druhým lidem, a tedy sounáležitost s nimi. Zároveň souhlasí s Baumanem a Lipovetským na vlivu sounáležitosti na identitu. Konkrétně se tato sounáležitost u nich projevuje ve formě informované naivity, tedy syntézy post-strukturálního (i postmoderního) uvědomění konstruovanosti identity, ale zároveň přijímání sociálně konstruované identity, jako by byla plně autenticky reálná.

Důvodem rozkročení mezi obě skupiny zde bude pravděpodobně skutečnost, že autoři koncepce metamodernismu jsou seznámeni s myšlenkami jak Jamesona, tak Lyotarda a dokonce i Lipovetského, které všechny citují jak v článku „Notes on metamodernism“, tak sborníku *Metamodernism*. Přestože tedy navazují přímo na Jamesona, tak si pokládají i otázky po osudu modernity místo toho, aby jen dále radikalizovali postmodernismus³²⁰. Jejich odpověď se v něčem shoduje a v jiném rozchází se závěry všech směrů.

³²⁰ Zde užíváme skutečnou výtku, kterou Vermeulen a van den Akker pronesli přímo vůči dosavadním koncepcím doby. VERMEULEN, Timotheus a van den AKKER, Robin. *Notes on Metamodernism*. In: RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015, s. 311-312.

Mimo hlavních otázek, které rozdělují všechny směry, je v případě metamodernismu podnětné i samostatné srovnání s digimodernismem, neboť se v analýze zaměřují na stejnou sféru společnosti, konkrétně kulturní produkci textů.

Tabulka č.3 Srovnání metamodernismu a digimodernismu

Rys	Metamodernismus	Digimodernismus
Text jako pomíjivý proces (Digimodernismus)		Proces: vykročenost, rozkročenost a nekončivost. Pomíjivost
Změny autorství směrem k čtenáři (Digimodernismus)	Rekonstrukce	Spolupráce konzumentů přímo na vývoji a užitím
Zdánlivé reálno	Jako by, hlubinavost, informovaná naivita	Zdánlivé reálno v textech
Směřování k vážnosti	Informovaná naivita, afekce, hlubinavost	Nová vážnost, ale infantilní
Recyklace minulosti	Upcyclace dřívějších směrů, vztah k minulosti	(Nezáměrně) středověká narace, a náboženství
Hlubinavost	Hlubinavost	Hloubka není vyhledávána, a naopak je tendence k infantilitě
Infantilizace	Obnovování vážnosti a přeměna postmoderní ironie a odstupu	Infantilizace v kultuře a společnosti, ale i nehluboká vážnost

Přestože oba dva analyzují díla západních autorů, tak dochází k odlišným myšlenkám či si některých fenoménů nevšímají nebo se neshodnou na konkrétní podobě. Metamodernismus například vůbec nezaznamenává hlavní poznatky digimodernismu, kterými jsou text jako pomíjivý proces a důkladné změny autorství, i když vnímá aspoň částečnou změnu autorství v podobě rekonstrukce. Kirby zase nezaznamenává žádnou tendenci k nové podobě hloubky. Oba si všímají jistého pohybu k vážnosti a zdánlivému reálnu, ale dávají důraz na zcela jinou rovinu. Zdánlivé reálno svou podstatou prakticky odpovídá informované naivitě, protože v obou případech se přijímá něco, u čeho si je člověk vědom, že to není zcela pravdivé. Kirby však dává větší důraz na zdánlivost a motivací pro přijetí textu jako reálného je doopravdy pouhá možnost ho vůbec konzumovat a užít si ho. Vermeulen však dává důraz na ~~na~~ naivitu, tedy na reálno, protože přijetí zdánlivosti jako reality je motivováno snahou chovat se a prožívat život vážněji v době, která se opět snaží hledat smysl. Směry se však minimálně shodnou na tom, že tu je přijímáno jako skutečnost něco konstruovaného. Na čem se neshodnou je samotná vážnost děl, protože metamodernismus touží po skutečné afekci a všímá si mizení postmoderního odstupu. Kirby sice také vidí ústup ironie, ale vážnost,

kteřá vzniká, je bez hloubky a zcela infantilní, je to prvek zdánlivého reálna bez probírání skutečně vážných dospělých témat. To je ve skutečnosti i ten nejflagrantnější rozdíl mezi nimi. Střetává se tu hloubka a vážnost s poznatky o infantilitě. V Kirbyho prospěch tu hraje to, že digimoderní analýza je mnohem kompatibilnější k poznatkům ostatních tří teorií ohledně života v přítomnosti a obzvláště pak tekutosti doby, i když se s nimi rozchází ve svých kapitolách o společnosti. Metamoderní analýza mezitím podkládá hlavně svoji odlišnost od všech čtyř, ale částečně i obě dvojice směrů.

2.5 Návrh řešení některých rozporů

Podstatnou otázkou je, jak může ve stejné době dojít u analýzy textů stejné společnosti k tak zásadně odlišnému závěru, jako je rozdíl mezi dětinskostí a vážností doby. Zdůvodněním, které navrhuje tato práce, je skutečnost, že doopravdy oba směry vybírání zcela odlišné typy textů. Kirby se vydal cestou rozsáhlé analýzy nejpopulárnějších děl své doby, tedy všeho, co se konzumuje v rozsáhlé míře. Jeho cílem bylo zmapovat dobové zájmy a společné rysy celé společnosti, proto tedy musel vycházet z toho, co se opravdu konzumuje. Z tohoto důvodu mu jako objekty slouží i webové platformy, videohry, pornografie, techno hudba nebo reality show. Jednoduše vše, co má publikum společensky významné velikosti. Metamodernismus se však věnuje primárně umělečtějším typům děl, které mnohdy ani nikdo pořádně nezaznamenal, protože nevyvolaly zásadnější ohlasy ve společnosti. Není pak divu, že při analýze děl pronikavěji umělecky smýšlejících myslí se zjevuje menší míra dětinskosti a snaha o hluboké dílo, či obecně vyjádření serióznějších projevů afekce. Mezitímco Kirby hledá znaky doby v animovaných trhácích typu Shrek, Úžasňákovi nebo Příběh hraček, tak James MacDowell v Metamodernismu analyzuje mnohem umělečtější a méně známý animovaný film Fantastický pan Lišák³²¹, přestože tentýž rok vyšlo i Vzhůru do oblak, které nejen, že dosáhlo v kinech víc jak desetinásobně větších tržeb³²², ale i přímo porazilo

³²¹ KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009, s. 8-10, 12-17, 137. Srov. MacDOWELL, James. The Metamodern, the Quirky and Film Criticism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 31-40.

³²² Celosvětově šestý nejuspěšnější film roku 2009 oproti Fantastickému panu Lišákovi na místě 111.

2009 Worldwide Box Office. *Box Office Mojo* [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.boxofficemojo.com/year/world/2009/>.

nominovaného Lišáka v boji o Cenu Akademie za animovaný film³²³. V kapitole psané MacDowellem se přitom paradoxně jedná o nejpobulárnější příklad díla, dále se totiž věnuje obskurnímu krátkometrážnímu snímku *Glory at Sea* a málo známé komedii *Shortbus*. Mimo to se však drží úrovně děl průměrně na úrovni Lišáka, tedy ne moc známých, ale ne zas zcela zapadlých a obvykle s rozeznanou uměleckou hodnotou. Člověk však v Metamodernismu nenarazí na analýzu snad žádného díla, u kterého by mohl mít jistotu, že nebude problém najít ve svém okolí někoho, kdo ho četl nebo viděl. Nebo řečeno dnešní metrikou popularity, na internetu o žádném z těch děl neuvidí na zdi meme.

To tvoří zásadní problém, protože přestože umělecká díla mnohdy poskytují mnohem hlubší vhlad do tajů života než ta populární, tak pokud si chce analýza společnosti nárokovat popis dominantní struktury prožívání nebo obecně objevení nějakých univerzálněji sdílených rysů, tak by tato díla lidé ve zkoumané společnosti měli především opravdu prožívat. Jinak tu dochází k tomu, že se ve skutečnosti neřeší celá společnost, ale pouze struktura prožívání akademické či umělecké niky. Obzvláště v době, kdy všech pět teorií pocituje prostoupení společnosti kapitalismem a jeho komoditní logikou, je tento přístup o to zavádějící.³²⁴

Koneckonců samotná oscilace se dá potenciálně vysvětlit skrze přítomnost množství různých nik, které však neoscilují mezi póly modernismu a postmodernismu, ale pouze se to tak zdá pozorovateli, který vidí jejich nahodilé projevy. Místo pohybu struktury prožívání nebo jiných nálad je jednoduše možné, že spolu oba směry koexistují a drží si své publikum. Člověk, který pozoruje společnost může mít dojem, že v jednu dobu je prožívání blíže postmodernistickým projevům a v druhou chvíli spíše modernistickým, i když by se jednalo

³²³ THE 82ND ACADEMY AWARDS | 2010. *Oscars.org* [online]. © 2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.oscars.org/oscars/ceremonies/2010>.

³²⁴ Za poznamenání také stojí skutečnost, že podobný problém je v určité míře přítomen i u Fredrica Jamesona v jeho *Postmodernismu*. Svoji analýzu přítomnosti postmodernismu ve filmovém průmyslu opírá o „Něco divokého“, které drží 81. místo na seznamu tržeb filmů za rok 1986. Přestože se jedná o kriticky velmi docenovaný film, tak nepřilákal moc velké množství lidí.

JAMESON, Fredric. *Postmodernismus, neboli, Kulturní logika pozdního kapitalismu*. Přeložil Olga SIXTOVÁ, přeložil Josef ŠEBEK. Praha: Rybka Publishers, 2016, s. 339-360.

1986 Worldwide Box Office. *Box Office Mojo* [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.boxofficemojo.com/year/1986/>.

ve skutečnosti o to, že pouze v jeden moment náhodně zaznamenal dílo zástupce postmoderně smýšlející skupiny autorů a v druhý modernistické. Je to jako si při náhodných procházkách všimnout, že jeden den do obchodu se známou značkou vchází nakupovat převážně senioři, při procházce jiný den náctiletí a pár dnů na to opět senioři a usoudit (svým způsobem zcela logicky), že dochází ke kyvadlovému pohybu mezi popularitou u starších a mladších jedinců. Při systematickém zkoumání se však může zjistit, že počty zástupců pozorovaných věkových kategoriích se doopravdy napříč dny nemění, pouze procházky byly střídavě v jinou denní dobu, což odpovídalo jiné četnosti daných věkových kategorií, a tedy pozorovatel v závislosti na čase procházky narazil vždy na jinou specifickou skupinu lidí (například seniory člověk potkal brzo ráno a mladé odpoledne, protože jim skončila škola). Pro ověření, která z variant vysvětlení přítomnosti moderních a postmoderních rysů je pravdivá, by bylo třeba důkladné analýzy úspěšnosti či četnosti určitých projevů za určitý časový úsek, která však u metamodernismu neproběhla.

Pokud by hypotéza vysvětlení zdánlivé oscilace skrze fragmentaci společnosti byla pravdivá, tak by se metamodernismus náhle mnohem více přiblížil ostatním směrům, protože by zmizel prvek, na kterém s ním žádná jiná z vybraných teorií nesouhlasí a s ním propojené teze. Tak či tak je však důležité hlavně poukázat na nutnost jakoukoliv odpověď na tuto otázku opřít o řádnou a rozsáhlou analýzu místo náhodné selekce dle zájmu autorů sborníku. Případně, když už se zvolí forma rozebírání jen několika konkrétních děl, tak je potřeba velmi důkladně hlídat, že budou vybrané texty dobově reprezentativní a zdůvodnit výběr na základě jejich významnosti. Popis společnosti nestojící na pevných nohách systematické analýzy má pouze oslabenou výpovědní hodnotu. Tato výtku se samozřejmě netýká pouze metamodernismu, protože i Lipovetského paradoxnost hypermoderní doby může za sebou ve skutečnosti skrývat pouhý spor uvnitř rozfragmentované společnosti. Tímto směrem koneckonců míří Zygmunt Bauman, ale ve výsledku vyvozuje velice podobné závěry jako Lipovetský. Stejný problém má i Nealon, když za jeho post-postmodernismus mají vypovídat konceptuální spisovatelé a Kirby, když dochází k závěru, že spisovatelé za jeho digimodernismus ani vypovídat nemohou.

Ve shrnutí by tedy některé rozpory a pochybnosti mohly být vyřešeny reprezentativnějším výběrem děl a analýzou vlivu fragmentace společnosti na vnímané jevy.

2.6 Závěry plynoucí z klasifikace směrů

Při porovnání poznatků vybraných teorií se objevily hned dva způsoby, jakými se k jejich klasifikaci dá přistoupit. První z nich umožňuje popsat společnost skrze teoriemi sdílená zjištění a východiska a následné rozdělení teorií dle toho, jakou část světa která z nich analyzuje. V takovém případě jsou tu sociologicky laděné popisy tekuté společnosti a jejich vztahu k identitě a prožívání jedinci, které poskytuje hypermodernita s tekutou modernitou, dále primárně ekonomicky strukturovaný popis vztahu kapitalismu a společnosti v podobě post-postmodernismu, a nakonec dva popisy kulturní produkce textů v podobě metamodernismu a digimodernismu. Všichni tak rozvíjejí jistou oblast shodné společnosti intenzivního všudypřítomného kapitalismus, která je individualizovaná a fragmentovaná, a vyznačuje se tekutostí a zaměřením na přítomnost. Tím se zároveň dá určit, jak do koncepce zapadají určité jevy, které řeší jen některé z teorií a u ostatních absentují, jako například text jako proměnlivý proces, který ideálně odpovídá tekutosti doby nebo post-panoptikální společnost související s rozpadem původní panoptikální kontroly patřící spíše modernismu a postmodernismu.

Hlavním výstupem komparace je však rozdělení teorií do distinktivních kategorií, které mohou být dále rozvíjeny skrze budoucí analýzy za přidání dalších směrů. Hlavními kritérii se ukázaly být otázka vztahu k budoucnosti a také vztah identity ke kolektivu. Vyskytuje se tu tedy otázka, zda nastala paradoxnost času, kdy se život odehrává primárně v přítomnosti, ale zároveň musí neustále čelit obavám z budoucnosti a s tím spojenou nutností přizpůsobovat se nevyhnutelnému a nepředvídatelnému pokroku. Alternativně může být budoucnost přehlížena, nebo dokonce zde může být přítomna nová víra ve smysluplné směřování pokroku. Druhá otázka se týká toho, zda je jedinec 21. století ryzí individualista tvořící svou identitu predominantně skrze své volby na trhu, nebo zda se navrácí k sounáležitosti s lidmi a hledá bezpečné zakotvení v kolektivu. Tato problematika by se dala rozdělit ve skutečnosti na dvě, v jednom případě by šlo o pouze o individualitu a v druhém o identitu, ale vzhledem k společné odpovědi směrů na obě části je praktičtější je pro zjednodušení spojit. Z pozic probraných směrů nakonec vzniká následující rozdělení.

Tabulka č.4 Klasifikace popisů 21. století na základě nejzásadnějších rozporů

	Souhlasí	Nesouhlasí
Identitární hledání sounáležitosti	Hypermodernita Tekutá modernita Metamodernismus	Post-postmodernismus Digimodernismus
Paradoxnost času (nutnost žít v přítomnosti při obavách z budoucnosti)	Hypermodernita Tekutá modernita	Post-postmodernismus Digimodernismus Metamodernismus
Důvěra v budoucnost	Metamodernismus	Hypermodernita Tekutá modernita Post-postmodernismus Digimodernismus

Vznikají tu tedy v zásadě pouze tři kritéria (nebo čtyři při rozdělení prvního) a na základě nich tři skupiny směrů. Jedna skupina věří v sekularizovanou modernitu, která se vyznačuje návratem budoucnosti v podobě strachu prožívaného v přítomnosti a vyhledání kolektivní identity v sounáležitosti. Druhá se vyznačuje ryze autonomními jedinci (autonomními prozumery) žijícími pouze v přítomnosti a třetí skupina prozatímne obsahuje pouze jednoho zástupce a jedná se o popisy společnosti, do které se navrácí důvěra v budoucnost a která (identitárně) vyhledává sounáležitost. Tato tabulka je schopna do sebe zahrnout i další směry a v případě nutnosti může zařadit i takový popis, který by poznamenával například pouze jistou neidentitárně založenou touhu po kolektivu (v takovém případě by se první kritérium rozdělilo na dvě). V případě vybraných teorií si systém klasifikace však vystačí s třemi zásadními otázkami. Tento stav omezeného množství kritérií je způsoben tím, že jsou si směry jednoduše ve skutečnosti velice podobné, minimálně ve většině zásadních otázek ohledně podstaty společnosti, a tím, že z hlediska projevů podstaty společnosti v kultuře se některé objevují čistě jen ojediněle u příslušné teorie a ostatní je netematizují.

Zároveň se za tímto rozdělením dá vypožorovat možnost interpretace i skrze jiná kritéria, a to na základě výchozího pochopení postmodernismu a modernity. Jak bylo ukázáno, tak směry jsou rozděleny víceméně dle toho, zda vycházejí z myšlenkové tradice vedoucí od Jamesona, nebo od Lyotarda (primárně přes Becka). Post-postmodernismus

a digimodernismus de facto intenzifikují myšlenky Fredrica Jamesona, mezitím, co Hypermodernita s Tekutou modernitou navazují na Lyotarda a rozvíjejí konec důvěry v pokrok, nástup presentismu a rozpad sdílených velkých vyprávění. Bauman a Lipovetský ke konci víry v směřování k lepší budoucnosti však přidávají poznatek, že pokrok je dále důležitým prvkem lidského života, ale již je spojený především s obavami. K rozpadu sdílených metanarativů zase poznamenávají nerozpadnutí se minimálně základních demokratických hodnot. Lyotardův vliv je u nich však nejlépe vidět především na skutečnosti, že postmodernismus neberou jako plnohodnotný kulturní směr a dominantu, ale spíše jako společenskou situaci konce jedné etapy, tedy buď jako přechod od, nebo pouhé negativní označení konce první modernity na cestě k druhé. Koneckonců sám Lyotard se později pojmu postmodernismus vzdává, aby se přiklonil spíše k označení „Přepsat modernost“ právě v tomto duchu.³²⁵ Ani jedna z dvojic teorií neřeší naráz koncepci obou myslitelů dostatečně důkladně, a tím se vlastně ve výsledku uzavírají na opačnou stranu tabulky. Metamodernisté jsou specifictí v tom, že navazují na oba myslitele a to tak, že s oběma polemizují. U Jamesona se snaží poukázat na to, že se navrácí pozměněné formy hloubky, vztahu k historii a afekci, proti Lyotardovi zase vytahují návrat modernity v různých projevech, ale hlavně ve vztahu k času a sounáležitosti. Alternativní tabulka klasifikace tedy může vypadat i takto.

Tabulka č.5 Klasifikace na základě rozdílného přístupu k postmodernismu a modernitě

	Navazují intenzifikací	Navazují radikální změnou
Lyotard	Hypermodernita Tekutá modernita	Metamodernismus Hypermodernita Tekutá modernita
Jameson	Digimodernismus Post-postmodernismus	Metamodernismus

³²⁵ Lyotard k tomu uvádí: „Postmodernost není žádný nový věk, je to přepsání několika rysů, vyžadovaných moderností, především její snahou založit svou legitimitu na projektu osvobození celého lidstva prostřednictvím vědy a techniky. Toto přepisování však probíhá už dlouho, a jak jsem již řekl, je součástí samotné modernosti.” LYOTARD, Jean-François. *Návrat a jiné eseje*. Praha: Hermann & Synové, 2002, s. 219.

To samozřejmě vyvolává zajímavou otázku, jak moc může být celé teoretické uvažování o pojmenování dnešní doby vlastně výsledkem postupu hledání pravdy na konsenzuálním půdorysu, tedy na základě zaštitění se jednou z velkých autorit postmodernismu a polemizování s ní. Obzvláště palčivou otázkou je to v kontextu sborníku *Metamodernismu*, který vzal tři nejpodstatnější Jamesonovy rysy postmodernismu, aby ukázal, že doba už je jinde, protože se změnila a dále si položil otázku osudu modernity ve smyslu Lyotarda. Stejně tak se to týká Nealonova post-postmodernismu, který se pokusil najít vysvětlení doby především v intenzifikaci Jamesonovy koncepce kulturní dominanty pozdního kapitalismu, a hledání nové formy modernismu u hypermodernity a tekuté modernity. Konec konců i Kirbyho myšlenkově nejslabší část knihy o digimodernismu, věnující se společenské rovině, upouští od svého dosavadního postupu důkladné analýzy a místo toho se snaží vyprodukovat koncepci navazující na Lyotarda, či jiné myslitele. K těmto pochybnostem o postupu se váže i již zmíněná problematika potenciálních metodologických nedostatků analýz, protože vzniká otázka, zda popisy vychází více z analyzování opravdového stavu kultury a společnosti nebo (vědomé či nevědomé) hledání selektivních příkladů pro vymezení se vůči postmoderním autoritám.

Rozřešení některých problémů v postupu popisu společnosti může vést k dodatečnému vyřešení sporů mezi teoriemi, a tedy určení přesnějšího popisu doby a spojení projevů společenské situace s konkrétními jevy v kulturní produkci textů. Jednou z objevených komplikací situace je absence potřebně rozsáhlé analýzy četnosti a úspěšnosti kulturních projevů v textech pro podložení definičních rysů metamodernismu, obzvláště pak jeho dynamické oscilace. Zároveň by taková analýza byla užitečná i pro kulturní poznatky v teorii Jeffreyho Nealona, ale potenciálně také poznatků v sociální rovině u dalších třech teorií. Díky klasifikaci se zároveň odhalily hlavní konflikty mezi popisy dnešní doby, a je tedy myslitelné navrhnout a provést cílenou analýzu, která by dokázala rozsoudit skupiny popisů v tom, která má ve své odpovědi na vytyčené základní otázky pravdu, a tedy či podřazené rysy (např. rekonstrukce nebo potřeba bezcílovosti ve vzdělávání) budou spíše doopravdy vypovídat o dnešní společnosti. Umožnilo by to další zpřehlednění této oblasti bádání, protože by bylo možné protřídit, které rysy odhalené probranými mysliteli jsou jen marginální slepé uličky význačné pro určitou ohraničenou skupinu lidí a které skutečně mají rozsáhlou platnost pro dnešní dobu. Mimo prvního problému absence důkladné společenské a kulturní analýzy by bylo také žádoucí upřesnění reprezentativnosti vzorků zvolených

probranými teoriemi, aby se prostor společenského diskurzu popisu doby nezapleveloval přebytečnými závěry z ojedinelých jevů. Pokud by se například ukázalo, že Kirbym zkoumané počítačové hry jsou pouze záležitostí tržní niky určitého procenta mladých nebo, že byl Fantastický pan Lišák jen výjimečnou událostí v jinak naprosto odlišném žánrům, tak by šlo z nich vyvozené rysy odsunout do pozadí nebo přiřadit pouze k příslušné skupině specifického cílového publika, tedy konkrétní tržní nice.³²⁶ Alternativně je tu i šance, že by požadované důsledné analýzy odhalily takovou pluralitu fragmentované společnosti, až by se většina chyb ukázala být přehnanou snahou udělat univerzálními rysy ty, které patří pouze jedné z mnoha konkrétních nik. V takovém případě by bylo vyžadováno vzdát se nároku na postihnutí rysů celé společnosti a místo toho by musela analýza proběhnout na půdorysu otázky „Jaký rys platí pro *koho*?“ Koneckonců by to vysvětlovalo, proč se vybrané teorie shodnou na hlavních rysech, které vlastně především vykreslují společnost 21. století jako prostředí pro autonomní lidské jednání založené na individuálních rozhodnutích (ať už se člověk rozhodne být autonomní, nebo touží po kolektivu, který má vždy možnost také z vlastní vůle vyměnit) a relativismu (ve významu relativus), mezitímco velmi konkrétní popisy vzorců chování a projevů v kulturní produkci bývají někdy specifické jen pro jednu teorii. Tyto otázky může však rozřešit jen již zmíněná důkladná a rozsáhlá analýza velmi konzumovaných a vlivných kulturních projevů.

³²⁶ Za připomínku zde stojí i skutečnost, že Kirby nenachází projevy digimodernismu v literatuře, což je podivná skutečnost vzhledem k tomu, že společnost nepřestala produkovat a číst knihy. On sám to zdůvodňuje tak, že digimodernismus je v zárodcích a renesanční prvky se do knih taky dostávaly až později. Tomuto vysvětlení by mohla odpovídat ta skutečnost, že od doby sepsání jeho knihy se dají častěji vidět reklamy na tzv. gamebooky, které by šly příležitostně označit za digimoderní text, ale zároveň je možné, že i přes rozsah své analýzy jednoduše nedokázal podchytit všechny důležité projevy doby.

Závěr

Tato práce si vzala za cíl provést komparaci a následnou klasifikaci vybraných deskriptivních teorií 21. století, což bylo provedeno formou vypracování komparační tabulky podstatných rysů probíraných vícero teoriemi, která pak sloužila jako vstupní materiál pro jejich klasifikaci. Vypracovaná tabulka se ukázala jako hodnotný nástroj, protože se skrze ni vynořily očividné podobnosti u dvou dvojic popisů doby, jejichž příslušníci se u valné většiny zásadních otázek drželi při sobě, zatímco jeden směr vybočoval. Při rozvaze o podstatě nesouhlasu mezi nimi se objevily dvě zásadní otázky, od kterých se odvíjí další dodatečné rysy, a tudíž byl vytvořen systém dvou faktorů, které určují příslušnost k jistým společným skupinám. Při hlubším zkoumání pak vyplynulo na povrch, že tyto jejich podobnosti, rozpory, a také vybočování metamodernismu jsou potenciálně způsobeny odlišným výchozím bodem při sestavování daných teorií. Mezitím, co jedni vychází z Lyotarda (a Becka) a druzí z Jamesona, tak pátý se opírá o oba, ale odlišným způsobem.

Za další podstatný poznatek se dá označit i skutečnost, že je tak málo ostře konfliktních otázek mezi směry. Nalezeným zdůvodněním je, že se v důležitých rysech na úrovni podstaty společnosti popisy převážně shodují. Zároveň však při zkoumání sféry kulturní produkce dochází k odhalení konkrétních singulárních projevů, které přísluší pouze jedné teorii za nesouhlasu či přehlížení ze strany ostatních. V práci byla tedy označena i místa, která se dožadují důkladné a široké analýzy, protože hrozí riziko, že některé singulární či konfliktní rysy jsou pouze výsledkem svévolnosti výběru objektů zkoumání bez vytyčení opravdové reprezentativnosti či dostatečného rozsahu. Požadovaná analýza by měla důkladně vycházet z východiska značně pluralizované společnosti různých skupin a nik, které v ní působí současně, a tedy musí postupovat nejdříve rozeznáním nejvýznamnějších skupin, dále zjistit jaké projevy je určují (a přitahují ke konkrétním typům textů) a až poté provést zevšeobecnění na stav celé společnosti. Koneckonců v době hluboce prostoupené kapitalismem soudobého typu, na kterém se teorie shodnou, se pro úspěch produktu (textu, spotřebního zboží, politické strany) postupuje právě podobnou analýzou ve společnosti přítomných zájmových skupin. Pro úspěšné upřesnění popisu společnosti a rozřešení vzniklých nejasností by podobný postup přinesl hodnotné poznatky. Skrze selektivní výběr je totiž vždy riziko, že výsledky zkoumání budou ovlivněny soustředěním se pouze na jednu

niku a bez odhalení této skutečnosti mohou zobecněné singulární jevy proniknout i do teorií na původní myslitele navazujících.

Ve výsledku to, co je v této práci předloženo, je komparační tabulka pro možné využití k zasazení dalších popisů společností, a tedy dalšího filtrování nepřeborného množství teoretického obsahu, který je v tomto století produkován. Dále jsou podstatným výstupem klasifikační základy pro mapu deskriptivního uvažování o naší době vystavěné na vzorku pěti probraných směrů. Trvalost a výstižnost získané koncepce se v tento moment dá ověřit budoucím přidáním dalších teorií od jiných myslitelů, které buď kritériím budou odpovídat a zjistí se jejich příslušnost k určité metaskupině, nebo díky tomu vysvitnou na povrch dodatečné rozpory a kritéria skrze nové možnosti propojení teorií. Provedení tohoto ověření je však již mimo rozsah této diplomové práce. Základy byly položeny a nyní čekají na svou nástavbu.

Seznam použitý informačních zdrojů

ANDERSON, Perry. *The Origins of Postmodernity*. Londýn: Verso, 1998. ISB 978-1-85984-222-5

BARTHES, Roland. Smrt autora. *Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, roč. 10, č. 3, s. 75-77. ISSN: 1212-5547.

BAUDRILLARD, Jean. *Simulacra and Simulation*. Michigan: The University of Michigan, 1994. ISBN: 978-0-472-06521-9.

BAUMAN, Zygmunt. *44 dopisů z tekutého moderního světa*. Přeložila Monika Kittová. Praha: Karolinum, 2022. ISBN 978-80-246-5350-1.

BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press, 2006. ISBN 0-7456-3680-2.

BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Life*. Cambridge: Polity Press, 2005. ISBN 0-7456-3515-6.

BAUMAN, Zygmunt. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000. ISBN ISBN 0-7456-2410-3.

BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Přeložil Lubomír Drozd. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1602-5.

BAUMAN, Zygmunt. *Tekutý život*. Přeložil Daniel Korte. Praha: Pulchra, 2021. ISBN 978-80-7564-067-3.

BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Čas pléthokracie: když části jsou větší než celky a světový duch spadl z koně*. Praha: 65. pole, 2021. ISBN 978-80-88268-57-4.

BROWSE, Sam. Between Truth, Sincerity and Satire: Post-Truth Politics and the Rhetoric of Authenticity. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 167-181.

GARVEY, James. *Etika klimatické změny: co je a co není správné ve světě, který se otepluje*. Praha: Filosofia, 2018. ISBN 978-80-7007-554-8.

GIBBONS, Alison. Contemporary Autofiction and Metamodern Affect. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism:*

Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 117-130. ISBN 978-1-7834-8961-9.

GIBBONS, Alison. Metamodern Affect. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 83-86. ISBN 978-1-7834-8961-9.

GOTTSCHALK, Simon. *The Terminal Self: Everyday Life in Hypermodern Times*. Londýn: Routledge, 2018. ISBN 978-0-367-36954-5.

HARARI, Yuval Noah. *21 Lessons for the 21st Century*. Londýn: Vintage, 2018. ISBN 978-1-784-70828-3.

HAUER, Tomáš. *S/krze postmoderní teorie*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0545-7.

HAUSER, Michael. *Doba přechodu: tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua*. Praha: Filosofía, 2021. ISBN 978-80-7007-678-1.

HAUSER, Michael. Rozlomená jednota liberální demokracie: K původu nových populismů. In: FEINBERG, Joseph Grim, HAUSER, Michael a ORT, Jakub. *Politika jednoty ve světě proměn*. Praha: Filosofía, 2021, s. 95-169. ISBN 978-80-7007-682-8.

HEISER, Jörg. Super-Hybridity: Non-Simultaneity, Myth-Making and Multipolar Conflict. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 55-68. ISBN 978-1-7834-8961-9.

HUBER, Irmtraud a FUNK, Wolfgang. Reconstructing Depth: Authentic Fiction and Responsibility. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 151-165. ISBN 978-1-7834-8961-9.

JAMESON, Fredric. *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Londýn: Verso, 1992. ISBN 978-0-86091-537-9.

JAMESON, Fredric. *Postmodernismus, neboli, Kulturní logika pozdního kapitalismu*. Přeložil Olga SIXTOVÁ, přeložil Josef ŠEBEK. Praha: Rybka Publishers, 2016. ISBN 978-80-87950-27-2.

- KANT, Immanuel. Odpověď na otázku: Co je to osvícenství? *Filosofický časopis*. 1993, roč. 41, č. 3., s. 381-387. ISSN 0015-1831.
- KIRBY, Alan. *Digimodernism: how new technologies dismantle the postmodern and reconfigure our culture*. Londýn: Continuum, 2009. ISBN 978-1-4411-7528-1.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Hypermodern Times*. Cambridge: Polity Press, 2005. ISBN 978-0-7456-3421-0.
- LYOTARD, Jean-François. *Návrat a jiné eseje*. Praha: Hermann & Synové, 2002.
- LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-7007-047-1.
- LYOTARD, Jean-François. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester: Manchester University Press, 2019. ISBN 978-0-7190-1450-5.
- MacDOWELL, James. The Metamodern, the Quirky and Film Criticism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 25-40. ISBN 978-1-7834-8961-9.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Moderní člověk a náboženství*. 2. vyd. Praha: Masarykův ústav Akademie věd ČR, 2000. ISBN 80-902659-4-4.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. 5. české vyd. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002. ISBN 80-86495-13-2.
- MASARYK, T. G. *Základové konkrétné logiky*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001. ISBN 80-86495-04-3.
- NEALON, Jeffrey Thomas. *Post-postmodernism or, the cultural logic of just-in-time capitalism*. Standford: Standford University Press, 2012. ISBN 978-0-8047-8145-1.
- RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas, eds. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015. ISBN 978-1-5013-0689-1.
- SAMUELS, Robert. Auto-Modernity after Postmodernism: Autonomy and Automation in Culture, Technology, and Education. In: McPHERSON, Tara, eds. *Digital Youth, Innovation, and the Unexpected*. Cambridge: MIT Press, 2007, s. 219-240.

SOUSEDÍK, Stanislav. *O co šlo? Články a studie z let 1965-2011*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-245-3.

STROUHAL, M. *Teorie výchovy: k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0.

TOSH, Joshn. Toni Morrison's *Beloved* and the Rise of Historioplasmic Metafiction. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 41-53. ISBN 978-1-7834-8961-9.

van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017. ISBN 978-1-7834-8961-9.

van den AKKER, Robin. Metamodern Historicity. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 21-23. ISBN 978-1-7834-8961-9.

van den AKKER, Robin a VERMEULEN, Timotheus. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 1-19. ISBN 978-1-7834-8961-9.

VERMEULEN, Timotheus a van den AKKER, Robin. Notes on Metamodernism. In: RUDRUM, David a STAVRIS, Nicholas. *Supplanting the Postmodern: An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century*. Londýn: Bloomsbury, 2015. ISBN 978-1-5013-0689-1.

VERMEULEN, Timotheus. Metamodern Depth, or 'Depthiness'. In: van den AKKER, Robin, GIBBONS, Alison a VERMEULEN, Timotheus, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Londýn – New York: Rowman & Littlefield, 2017, s. 147-150. ISBN 978-1-7834-8961-9.

Online

1986 Worldwide Box Office. *Box Office Mojo* [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.boxofficemojo.com/year/1986/>.

2009 Worldwide Box Office. *Box Office Mojo* [online]. [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.boxofficemojo.com/year/world/2009/>.

Etymonline. relativism. *Etymonline.com* [online]. Copyright © 2001-2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/relativism>.

Hypermodernity. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 4. 3. 2004, last modified on 19. 10. 2021 [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hypermodernity>

KIRBY, Alan. The Death of Postmodernism and Beyond. *Philosophy Now* [online]. 2006, č. 58, [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://philosophynow.org/issues/58/The_Death_of_Postmodernism_And_Beyond

NEALON, Christopher. Reading on the Left. *Representations*. 2009, 108(1), s. 22-50. <https://doi.org/10.1525/rep.2009.108.1.22>

O'NEILL, Aaron. Global gross domestic product (GDP) at current prices from 1985 to 2027. IN: Statista. *Statista* [online]. Copyright © 2023 [cit 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>

Post-postmodernism. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 19. 5. 2006, last modified on 5. 2. 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Post-postmodernism>.

"Prostřeno manipuluje štáb..." říká herec Karel Ondrka. In: *Youtube* [online]. 24.02.2019 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xwGcXkkKZkY>. Kanál uživatele XTV

RITCHIE, Hannah, ROSADO, Pablo a ROSER. Max. Energy. IN: Oxford University. *Our World In Data* [online]. 2022 [cit 2023-03-30]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/fossil-fuels>

Rozpaky kuchaře Svatopluka. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 13. 1. 2013, last modified on 9. 10. 2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rozpaky_kucha%C5%99e_Svatopluka.

STROUHALOVÁ, Patricie a HAVEL, Prokop. „Učitel má být režisér, žáci mají rozhodovat.“ Autoři projektu Mapa otevírají nové možnosti výuky. IN: Český rozhlas. *Radiožurnál* [online]. 19. 3. 2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: https://radiozurnal.rozhlas.cz/ucitel-ma-byt-reziser-zaci-maji-rozhodovat-autori-projektu-mapa-oteviraji-nove-8954028?fbclid=IwAR3hQdmbjiGqOt_A-Nisy0TN0p7WBEbpPYGokMIPs_KS7spGK3nGSxkiexw

THE 82ND ACADEMY AWARDS | 2010. *Oscars.org* [online]. © 2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.oscars.org/oscars/ceremonies/2010>.

The Pennsylvania State University. Jeffrey T. Nealon. *The Pennsylvania State University College of the Liberal Art: Department of English* [online]. Copyright © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://english.la.psu.edu/directory/jxn8/>.

The University of Nevada. Simon Gottschalk, Ph.D. *University of Nevada* [online]. Copyright © 2023 [cit. 2023-3-30]. Dostupné z: <https://www.unlv.edu/people/simon-gottschalk>.

VERMEULEN, Timotheus a van den AKKER, Robin. Notes on Metamodernism. In: *Journal of Aesthetics & Culture* [online]. 2010, roč. 2, č. 1 [cit. 2023-06-04]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>

ZÁBRANSKÝ, Tomáš. „Učitel v roli průvodce“. IN: *EDTECH KISK* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2019 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/u%C4%8Ditel-v-rol%C5%AFvodce-6498d5ec439c>.

ZORMANOVÁ, Lucie. Projektová výuka. IN: Národní pedagogický institut. *Metodický portál RVP.CZ* [online]. 21. 5. 2012 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/14983/PROJEKTOVA-VYUKA.html>.

Seznam příloh

U všech tabulek platí, že zelená označuje souhlas s rysem, červená nesouhlas a žlutá vyznačuje ambivalenci, která je potřeba upřesnit. Prázdné buňky znamenají, že autoři zmíněný rys netématizují.

Příloha č.1 Tabulka shod

Tabulka č.6 Rysy společné všem teoriím

V čem se teorie shodují					
Tržní sféra					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Intenzifikace kapitalismu	Důsledněji neřeší, ale implikují skrze komoditní logiku a maximální rozšíření. (+Jameson)	Extenze v limitu a intenzivní prorůstání, Finanční kapitál, intenzivnější globální kapitalismus	Otrávený konzumerismus, nekončivá vyprávění	Hyper-Urychlení, exces a ustupování globálnímu trhu	Tekutost: Zrychlení, přemíra, odpad
Rozložení trhu do nik	Super-hybridita, komoditní logika. Netematizují (ale dá se tím vysvětlit i oscilace.)	Post-fordismus a prozument	Rozpad masové kultury a masové produkce do tržních nik.	Destandardizace a individualizace (Teoreticky niky dokáží vysvětlit některé paradoxy.)	Individuální tvoření identity skrze identifikaci se značky, móda
Kulturní sféra					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Vliv kapitalismu na kulturu	Pohlčení kultury komoditní logikou	Intenzifikace prorůstání	Otrávený kapitalismus, nekončivá vyprávění	Zrychlení, exces, infantilismus	Rychlost, přemíra, odpad
Prozument identitárně ovlivňuje kulturní produkci	Komoditní logika ovlivňuje kulturu	Produkce identity skrze konzumování kulturních produktů	Trh se přizpůsobuje konzumním nikám	Kulturní produkce slouží identitě jednotlivce	Tvorba identity jedincem je motorem kulturní produkce a mění ji.
Vnímání času					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Zahledění do přítomnosti	Budoucnost a zájem o minulost, ale vždy z pohledu otevřené přítomnosti	Intenzivní kapitalismus řeší dnešek, prozument	Přehlížení minulosti a agrese vůči budoucnosti, pro potřeby dneška, pomíjivost, text jako proces	Život tady a teď a přizpůsobování se evoluci, infantilismus	Život tady a teď a přizpůsobování se evoluci

Společenská sféra					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Tekutost doby	Informovaná naivita, <i>jako by</i> , komoditní logika	Různé druhy toků, globální kapitalismus, nutnost zorientovat se, hodnotnost inovace.	Proměna textuality do pomíjivosti, vykročenosti a rozkročenosti. Jedovatý kapitalismus.	Zrychlování, exces a obavy z budoucnosti, infantilismus	Tekutá modernita, zrychlování, přemíra a odpad, celoživotní úděl změny, hybridní identity.
Fragmentace společnosti	Reziduální struktury zakoušení, ale Super-hybridita, nová afekce, komoditní logika, (oscilace se dá vysvětlit skrze fragmentaci)	Rozdělení do tržních nik, prozumeři	Konec masové kultury, rozdělení do tržních nik, individualita	Individualita, osobní směřování a univerzální uznání identity na základě vybrané sounáležitosti Sounáležitosti nejsou univerzální, ale na půdorysu paralogie (Paradoxy vysvětlitelné skrze fragmentaci)	Tekutost identity, individualizovaná sounáležitost, nerovnost

Příloha č.2 Tabulka neshod

Tabulka č.7 Neshody v rysech doby

V čem se teorie rozcházejí					
Období postmodernismu					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Postmodernismu s je plnohodnotný směr a období	Kulturní dominanta (Jameson)	Prostředí, rovina, ale i směr (Jameson)	Kulturní dominant a force field (Jameson)	Lyotardovských přechod (absence Jamesona)	Lyotardovskýc h přechod (absence Jamesona)
Tržní sféra					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Strach z nejistoty trhu	Mluví o vlivu tržních katastrof na afekci	Nevyjadřuje obavy, a naopak propaguje oddělení výzkumu jako hlavní na univerzitě	Znásilňování budoucnosti z nevážnosti	Obavy z nejisté budoucnosti na trhu, úzkosti z katastrof	Strach kvůli nejasné budoucnosti, celoživotní úděl přizpůsobování se vývoji trhu, život na dluh
Kulturní sféra					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Oscilace mezi postmodernismem a modernismem	Ano	Vítězství postmodernismu a navázání na něj	Návrat premoderního , ale jen v neuvědomělé formě textu. Nikoliv oscilace, ale niky.	Postmodernismus byl jen konec modernismu při přechodu k novému modernismu, tedy není moc mezi čím (chybí Jameson)	Postmodernismus je spíš negativní pojmenování, tudíž není mezi čím oscilovat (chybí Jameson).
Prozument tvorba textu	Textuálně: Spolupráce na díle (rekonstrukce)		Spolupráce na díle (nové autorství, text k užití)		
Zdánlivé reálno	Jako by, hlubinavost, informovaná naivita		Zdánlivé reálno v textech		
Směrování k vážnosti	Informovaná naivita, afekce, hlubinavost	Intenzivní kapitalismus vede k lehkovážnosti	Nová vážnost, ale infantilní	Vážnost spojená s obavou, zároveň však konzumní logika přítomnosti a infantilismus	Vážnost spojená s obavou, ale zároveň zahledění do přítomnosti a problém s vážnými vztahy
Recyklace minulosti	Upcyklace dřívějších směrů, vztah k minulosti	Třídění již vzniklého, hermeneutika situace	(Nezáměrně) středověká narace, a náboženství	Stará spiritualita skrze logiku dneška.	Pouze modernita, ale v nové podobě

Infantilizace	Obnovování vážnosti a přeměna postmoderní ironie a odstupu	Intenzivní kapitalismus a konzumní život v přítomnosti to naznačují	Infantilizace v kultuře a společnosti, ale i nehluboká vážnost	Infantilizace uvažování	Netematizuje, ale preferování rychlosti, jednoduchosti a krátkodobosti jsou shodné
Odmítání novosti jako hodnoty samotné o sobě		Již nejde jen o novost, ale i o cokoliv, co člověku pomáhá v tvorbě identity, filtrování již vytvořeného	Preferování pomíjivého a přehlížení minulosti	Rychlost a exces doby vyžadují soustředění na nové	Tekutost doby vyžaduje soustředění na nové
Vnímání času					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Důvěra k budoucnosti	Jako by, informovaná naivita	Život v přítomnosti. Potenciálně pouze Futures kapitál (zaměřeno jen na krátkodobý horizont budoucnosti)	Dluh jako konzumace budoucnosti	Obavy z budoucnosti	Obavy z budoucnosti, dluh
Zájem o budoucnost	Návrat zájmu o budoucnost, „jako by“ negativní idealismus	Nijak zvlášť, pouze skrze obchod s futures (krátkodobý horizont)	Agrese vůči budoucnosti	Obavy z budoucnosti	Obavy z budoucnosti, dluh
Upřímný zájem o minulost	Super-hybridita, plasticita historie, upcyclace směrů	Hermeneutika situace, třídění již vzniklého, tvoření identity i skrze komodity minulosti, odmítání novosti jako hodnoty. Vždy striktně k přítomnosti.	Pouze opovření nebo sebelítost	Pouze jako komodita nebo ve vztahu k identitě v přítomné podobě. Evoluce jde dál.	Ne, rychlé tekuté změny a pokrok
Příprava na budoucnost		Uvažování v ekonomických pojmech užitečnosti v přítomnosti. (Snaží se přesvědčit o důležitosti inovací)	Ignorují se nadčasové kompetentnosti. Dnešní společnost se připravuje na tady a teď.	Neustálé přizpůsobování se pokroku (změnám)	Celoživotní proces přizpůsobování se pokroku.

Společenská sféra					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Relativismus	Jako by byl smysl, informovaná naivita	Hodnoty určuje trh, vztah k celku, hermeneutika situace	jedovatý konzumerismus, konec kompetentnosti, zdánlivé reálno jako nekritické přijímání relativní pravdy	Paradoxnost Konec společných hodnot, tady a teď, individualizovaná spiritualita, vzdělávání pro obavy ze stavu pracovního trhu, uznání všech. Zároveň však touha potom, aby svět byl pevnější	Tekutost, konec společenských institucí a hledání rovnováhy, bezcílovost vzdělávání. Zároveň, ale touha někam patřit.
Sekularizovaná moderna	Historicita, informovaná naivita, afekce	Nemluví o obavách z budoucnosti, spíše pokračuje její pokrok a intenzifikace skrze intenzifikaci postmoderní	Návrat náboženského vyprávění v jedovaté podobě	Ano, sekularizovaný pokrok, obavy z budoucnosti, přeměna sdílení hodnot	Ano, sekularizovaný pokrok, strach z budoucnosti, tekutost
Hledání vážných hodnot (konec ironického odstupu)	Afekce, informovaná naivita	Vše konzumerismus	Vše konzumerismus Nová vážnost, ale v infantilní podobě	Návrat spirituality a hledání dlouhodobých hodnot, obavy z budoucnosti	Obavy z budoucnosti, rovnováha mezi bezpečím a individualitou
Jedovaté formy náboženství jako velké vyprávění	Super-hybridita, ale ne v takové vážnosti, aby to bylo legitimizující	Pouze konzumerismus	Jedovaté formy náboženství	Náboženství se vrací, ale hlavně individuálně	Náboženství se vrací, ale pro pocit osobní sounáležitosti
Příprava na budoucnost společnosti ve vzdělávání		Uvažování v ekonomických pojmech užitečnosti v přítomnosti.	Ignorují se nadčasové kompetentnosti. Školství připravuje na tady a teď.	Nutnost se neustále přizpůsobovat, nepředvídatelná budoucnost.	Bezcílovost a celoživotní forma vzdělávání.
Potřeba někam patřit	Nová afekce	Intenzivně individuální společnost a tržní niky	Fragmentace do tržních nik poháněných individuálním chováním na trhu	Paradoxnost sounáležitosti a individuality	Potřeba dlouhodobých vztahů a hledání sounáležitostí

Identita a individualita					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Prozument	Snaha o opravdovou afekci, identitu tvoří společenské struktury	Identita skrze trh	Jedovatý konzumerismus	Identita skrze trh, ale zároveň sounáležitost a dlouhodobé hodnoty	Identita skrze trh, tekutost (móda, sebekritika, celoživotní úděl), ale také sociální formy identity
Paradoxnost identity	Oscilace, jako by, informovaná naivita	Kompletně prozument	Kompletně prozument	Paradoxy hypermoderní doby	Individualizace a potřeba sounáležitosti. Člověk potřebuje trvalé vztahy, ale společnost pomíjí
Strach z nejistoty		Post-panoptikální společnost		Obavy z budoucnosti	Obavy z budoucnosti

Příloha č.3 Tabulka definičních rysů

Tabulka č.8 Porovnání směrů v jejich definičních rysech

Definiční rysy teorií					
Rys	Meta	Post-post	Digi	Hyper	Tekutá
Tvorba identity trhem – prozument (Post-postmodernismus)	Snaha o opravdovou afekci, vliv společenských struktur	Identita skrze trh	Jedovatý konzumerismus	Identita skrze trh, ale zároveň sounáležitost	Identita skrze trh, tekutost (móda, sebekritika, celoživotní úděl), ale zároveň sounáležitost
Intenzifikace (Post-postmodernismus)	Důsledněji neřeší, ale implikují skrze komoditní logiku a maximální rozšíření	Extenze v limitu a intenzivní prorůstání, Finanční kapitál, i globální kapitalismus	Otrávený konzumerismus	Hyper-Urychlení, exces a ustupování globálnímu trhu	Tekutost: Zrychlení, přemíra, odpad
Text jako pomíjivý proces (Digimodernismus)		Teoreticky rys dobře ilustruje přítomnost	Proces: vykročenost, rozkročenost a nekonečnost. Pomíjivost	Teoreticky rys dobře ilustruje pomíjivost a tekutost	Teoreticky rys dobře ilustruje pomíjivost a tekutost
Změny autorství směrem k čtenáři (Digimodernismus)	Rekonstrukce	Hluběji se nevěnuje analýze textů	Spolupráce konzumentů přímo na vývoji a užitím	Hluběji neanalyzují texty	Hluběji neanalyzují texty
Paradoxnost identity (Hypermodernita)	Oscilace, jako by, informovaná naivita afekce	Kompletně prozument	Kompletně prozument	Paradox konzumerismu a sounáležitost i s trvalými hodnotami	Individualizace, ale potřeba sounáležitosti a trvalých vztahů.
Paradoxnost individuálnosti (Hypermodernita)	Nová afekce, informovaná naivita	Intenzivně individuální společnost a tržní niky	Fragmentace do tržních nik poháněných individuálním chováním na trhu	Paradoxnost sounáležitost i a individuality	Potřeba dlouhodobých vztahů a hledání rovnováhy mezi individualitou a sounáležitostí
Paradoxnost času: obavy z budoucnosti a lehkavý život v přítomnosti (Tekutá mod. a Hypermodernita)	Jako by, informovaná naivita, budoucnost ve vztahu k přítomnosti	Život přítomností, budoucnost jen krátkodobě skrze trh s futures	Přítomnost, bez obav, ale ničí budoucnost	Paradoxnost obavy z budoucnosti a zahledění do přítomnosti	Obavy z budoucnosti, dluh, ale život přítomností
Sekularizace modernity (Hypermodernita a Tekutá modernita)	Historicita, informovaná naivita	Nejsou obavy z budoucnosti, pokračuje a intenzifikuje se pokrok	Náboženská vyprávění v jedovaté podobě. Přítomnost.	Sekularizovaný pokrok, obavy, přeměna sdílení hodnot	Sekularizovaný pokrok, strach z budoucnosti, tekutost, ústup institucí

Tekutost (Tekutá modernita)	Informovaná naivita, jako by	Různé druhy toků, globální kapitalismus, nutnost zorientovat se, hodnotnost inovace	Proměna textuality do pomíjivosti, vykročenosti a rozkročenosti, jedovatý kapitalismus	Zrychlování, exces a obavy z budoucnosti	Tekutá modernita, zrychlování, přemíra a odpad. Celoživotní úděl změny
Hlubinavost	Hlubinavost, rekonstrukce	Konec hermeneutiky podezření znamená i konec hledání hloubky	Hloubka není vyhledávána, a naopak je tendence k infantilitě	Preferuje se jednoduché a prosté, přítomen je infantilismus	Tekuté, jednoduché a pomíjivé spíše než hluboké
Negativní idealismus a informovaná naivita v kontextu smyslu budoucnosti (metamodernismus)	Negativní idealismus, jako by, informovaná naivita	Zahledění do přítomnosti, smysl se nevyhledává	Zahledění do přítomnosti a násilí k budoucnosti	Moderní zaměření na budoucnost je zde ztělesněno obavami, nikoliv vírou ve smysl	Moderní zaměření na budoucnost je zde ztělesněno obavami, nikoliv vírou ve smysl
Informovaná naivita v kontextu afekce (metamodernismus)	Nová potřeba afekce, informovaná naivita	Individualismus a prozument	Nerozebírá potřebu afekce	Paradoxnost sounáležitost i a individuality	Rovnováha mezi svobodou a bezpečností, individualitou a strachem z vyčlenění
Oscilace (metamodernismus)	Ano	Vítězství postmodernismu a navázání na něj	Návrat premoderního, ale jen ve formě textu. Nikoliv oscilace, ale niky.	Postmoderní smysl byl jen konec modernismu při přechodu k novému modernismu, tedy není moc k čemu se vracet. (chybí Jameson)	Postmodernismus je spíše negativní pojmenování, tudíž není moc k čemu se vracet (chybí Jameson).